

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

KORKUTELİ-GÜRBELLEN TEPE YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ

Rıdvan Can PARMAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ralf H. BECKS

Üye: Prof. Dr. Ralf H. BECKS
Üye: Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Betül FINDIK-MAYDA

BURDUR-2022

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN METNİ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “Korkuteli-Gürbelen Tepe Yontmataş Endüstrisi” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Rıdvan Can PARMAK

27.10.2022

TEŞEKKÜR METNİ

Öncelikle bana her türlü kolaylığı sağlayan ve bu tez malzemesini bana güvenip çalışmama izin veren sevgili danışmanım Prof. Dr. Ralf Becks hocama sonsuz teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Her türlü maddi-manevi desteğini benden esirgemeyen, bu yontmataş serüveninde bana herkesten çok yardımcı olan pek sevgili Dr. Öğr. Üyesi Betül Fındık-Mayda hocama çok teşekkür ederim.

Her türlü yardımlarından ve tezime jüri üyeliği yapma onurunu bana bahsetmesinden dolayı sayın Prof. Dr. Harun Taşkiran hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tüm Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'ne bana bu imkânı verdikleri için teşekkür ederim.

Bu çalışmada kaynakçada yer alan değerli araştırmacılara bana bu bilgileri sundukları için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak içinde olduğumuz bu zor şartlarda benim eğitimime maddi-manevi destek olan ve asla benden ümidini kesmeyen aileme teşekkür ederim.

Rıdvan Can PARMAK

Bursa/Mudanya 2022

(PARMAK, Rıdvan Can, Korkuteli-Gürbelen Tepe Yontmataş Endüstrisi, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2022)

ÖZET

Bu çalışma “Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması” ekiplerince 2018 yılında Korkuteli-Gürbelen Tepe’nin doğu yamacından toplanan yontmataş endüstrisinin tekno-tipolojik incelemeleri ve analizleriyle oluşturulmuştur.

Üzerinde yoğun çakmaktaşı hammadde olan Gürbelen Tepe’de bulunan ve 125 yontmataş parçadan oluşan bu endüstri üzerinde analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalara göre yongalar, çekirdekler, makrolit parçaları, döküntü parçalar, kornişli parçalar ve dilgiler gibi endüstri öğeleri incelenmiştir. Bu incelemelerin sonunda çoğunlukla Orta Paleolitik Dönem’e tarihlenebileceği düşünülen bu parçalar için tipler ve alt tipler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göller Bölgesi, Korkuteli-Gürbelen Tepe, Levallois, Paleolitik, Yontmataş Endüstri.

(PARMAK, Rıdvan Can, *Korkuteli-Gürbelen Hill Lithic Industry, Master's Thesis, Burdur, 2022*)

ABSTRACT

This study was created by techno-typological studies and analyzes of the lithic industry collected from the eastern slope of Korkuteli-Gürbelen hill in the year of 2018 by “Şeref Höyük/Komama and Territory” survey team.

Analysis studies were carried out on this industry, which consists of 125 lithic pieces, found at Gürbelen Tepe, which has a large amount of raw flint materials. According to this research, industrial items such as flakes, cores, macro-lithic fragments, scrap fragments, cornice fragments and blades were identified and examined. Finally, types and subtypes were determined for these pieces and it is proposed that they belong mostly to the Middle Paleolithic period.

Keywords: *Korkuteli-Gürbelen Hill, Lakes Region, Levallois, Lithic Industry, Paleolithic.*

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN METNİ	I
TEŞEKKÜR METNİ	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
GİRİŞ	1
-AMAÇ	2
-MATERYAL VE YÖNTEM	2

BİRİNCİ BÖLÜM

PALEOLİTİK ÇAĞ 16

1.1. GENEL HATLARIYLA PALEOLİTİK ÇAĞ	16
1.2. ANADOLU’DA PALEOLİTİK ÇAĞ	20

İKİNCİ BÖLÜM

KORKUTELİ – GÜRBELEN TEPE 26

2.1. KONUM VE COĞRAFYA.....	26
2.2. ARAŞTIRMA TARİHÇESİ.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİNDE TEKNO-TİPOLOJİK ANALİZLER 35

3.1. ENDÜSTRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	35
3.2. TEKNOLOJİK ANALİZLER.....	41
3.2.1. Çekirdekler.....	41
3.2.1.1. Hazırlanmış Çekirdekler	42
3.2.1.1.1 Levallois Çekirdekler	42

3.2.1.1.2. Prizmatik Çekirdekler	48
3.2.1.2. Hazırlanmamış Çekirdekler	49
3.2.2. Yongalama Ürünleri.....	52
3.3. YONTMATAŞ ALETLER	54
3.3.1. Kenar Kazıyıcılar	55
3.3.2. Ön Kazıyıcılar	59
3.3.3. Çentikli Aletler.....	64
3.3.4. Dişlemeli Aletler	69
3.3.5. Taş Delgiler.....	73
3.3.6. İkili Aletler	76
3.3.7. Düzeltili Yongalar	80
3.3.8. Diğer Aletler.....	83
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA	91
EKLER.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR DİZİNİ

Metin İçerisinde Kullanılan Kısaltmalar

Bkz.:	Bakınız
Cm:	Santimetre
Fig.:	Figür
GÖ:	Günümüzden Önce
Km:	Kilometre
Lev.:	Levha
M:	Metre
Mm:	Milimetre
Res.:	Resim
Şek.:	Şekil
Tab.:	Tablo

Kaynakça ve Dipnotlarda Kullanılan Kısaltmalar

C.:	Cilt
Ed.:	Editör
et. al.:	ve diğerleri
s.:	sayfa
S.:	sayı
SDÜ:	Süleyman Demirel Üniversitesi
TÜBA-AR:	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
vd.:	ve diğerleri
vdd.:	ve devamı
Vol.:	Volume

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo-1: Endüstrinin Tümüne Uygulanmış Ölçüt ve Ölçümler.....	3
Tablo-2: Çekirdekler Üzerine Uygulanmış Ölçüt ve Ölçümler.....	6
Tablo-3: Makrolitler Üzerine Uygulanmış Ölçüt ve Ölçümler.....	10
Tablo-4: Endüstri Öğelerinin Oransal Dağılımı	35
Tablo-5: Hammadde Türleri Oransal Dağılımı	36
Tablo-6: Hammadde Rengi Oransal Dağılımı	37
Tablo-7: Hazırlanmış Çekirdekler Alt Tipleri Oransal Dağılımı	42
Tablo-8: <i>Levallois</i> Çekirdekler Çıkarım Yönleri	45
Tablo-9: <i>Levallois</i> Çekirdek Alt Tiplerinden Alınan Ürün Sayısı.....	47
Tablo-10: <i>Levallois</i> Çekirdek Alt Tiplerine Göre Boyut Analizi	47
Tablo-11: Prizmatik Çekirdeklerden Alınan Ürün Sayısı.....	48
Tablo-12: Prizmatik Çekirdekler Boyut Analizi	48
Tablo-13: Hazırlanmamış Çekirdekler Çıkarım Yönleri	49
Tablo-14: Hazırlanmamış Çekirdeklerden Alınan Ürün Sayısı	51
Tablo-15: Hazırlanmamış Çekirdekler Boyut Analizi	51
Tablo-16: Yongalama Ürünleri Topuk Tipleri Oransal Dağılımı	53
Tablo-17: Kenar Kazıyıcı Alt Tipleri Oransal Dağılımı	56
Tablo-18: Kenar Kazıyıcı Taşımalık Tipleri	57
Tablo-19: Kenar Kazıyıcılar Boyut Analizi	58
Tablo-20: Ön Kazıyıcı Alt Tipleri Oransal Dağılımı	59
Tablo-21: Ön Kazıyıcı Taşımalık Tipleri	61
Tablo-22: Ön Kazıyıcı Boyut Analizi	62
Tablo-23: Çentikli Alet Alt Tipleri Oransal Dağılımı	64
Tablo-24: Çentikli Alet Taşımalık Tipleri	66

Tablo-25: Çentikli Alet Boyut Analizi	67
Tablo-26: Dişlemeli Alet Alt Tipleri Oransal Dağılımı	70
Tablo-27: Dişlemeli Alet Boyut Analizi	71
Tablo-28: Taş Delgi Alt Tipleri Oransal Dağılımı	73
Tablo-29: Taş Delgi Taşımalık Tipleri	74
Tablo-30: Taş Delgi Boyut Analizi	75
Tablo-31: İkili Alet Alt Tipleri Oransal Dağılımı	77
Tablo-32: İkili Alet Boyut Analizi	78
Tablo-33: Düzelteli Yongalar Boyut Analizi	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil-1: Endüstride Hammadde Dağılımı.....	36
Şekil-2: Çekirdeklerde Kabuk/Ham Yüz Dağılımı.....	38
Şekil-3: Yongalanmış Ürünlerde Kabuk/Ham Yüz Dağılımı	39
Şekil-4: Endüstride Patina Dağılımı	40
Şekil-5: Endüstride Kırık Dağılımı	40
Şekil-6: Çekirdek Tipleri Oransal Dağılımı	41
Şekil-7: <i>Levallois</i> Çekirdeklerin Tiplerine Göre Dağılımı.....	44
Şekil-8: <i>Recurrent Levallois</i> Çekirdeklerin Çıkarım Yönleri.....	45
Şekil-9: <i>Levallois</i> Çekirdeklerde Vurma Düzlemi Dağılımı.....	46
Şekil-10: Hazırlanmamış Çekirdeklerin Alt Tiplerine Göre Dağılımı	49
Şekil-11: Hazırlanmamış Çekirdeklerde Vurma Düzlemi Dağılımı	50
Şekil-12: Yongalama Ürünlerinin Oransal Dağılımı	52
Şekil-13: Yongalama Ürünleri Hammadde Dağılımı	53
Şekil-14: Yongalama Ürünlerinde Vurma Yumrusu Dağılımı	54
Şekil-15: Ana Alet Tipleri Oransal Dağılımı	55
Şekil-16: Kenar Kazıyıcılar Düzelti Tipleri	56
Şekil-17: Kenar Kazıyıcılar Düzelti Konumu	57
Şekil-18: Ön Kazıyıcılar Düzelti Tipleri	60
Şekil-19: Ön Kazıyıcılar Düzelti Konumu	61
Şekil-20: Çentikli Aletler Düzelti Tipleri	65
Şekil-21: Çentikli Aletler Düzelti Konumu	66
Şekil-22: Dişlemeli Aletler Düzelti Tipleri	70
Şekil-23: Dişlemeli Aletler Düzelti Konumu	71
Şekil-24: Taş Delgiler Düzelti Konumu	74

Şekil-25: İkili Aletler Düzelti Tipleri	77
Şekil-26: İkili Aletler Düzelti Konumu	78
Şekil-27: Düzeltili Yongalar Düzelti Tipleri	81
Şekil-28: Düzeltili Yongalar Düzelti Konumu	82

GİRİŞ

Anadolu, konumu gereği uzun yıllardır canlıların hem iskân ettiği bir coğrafya hem de kıtalar arası geçiş yolu olarak kullandığı bir güzergâh olmuştur. Paleolitik Çağ araştırmaları göstermektedir ki insanlar da bu dönemde Anadolu'yu geçiş güzergâhı olarak kullanmış, uzun veya kısa süreli iskân etmiştir. Mevsimsel göçler, av hayvanlarının takibi, hammadde kaynaklarının arayışı gibi nedenler ile yer değiştirerek neredeyse Anadolu'nun tümünde varlığını göstermiştir.

Özellikle Muğla, Denizli, Antalya ve Konya bölgeleriyle olan teması nedeniyle Göller Bölgesi; bu bölgelerde yapılan çalışmalar ile kanıtlanmış Paleolitik Çağ verilerinin varlığı nedeniyle büyük önem kazanmaktadır. Nitekim bölgenin yukarıda değinilen diğer bölgeler arasında bir geçiş noktasında yer alması aynı Anadolu'nun Avrupa ve Levant'ı birbirine bağlamasına benzer bir nitelik taşımaktadır. Ancak Göller Bölgesi'nin Paleolitik Çağ açısından yeterince araştırılmadığı görülmektedir. Araştırmaların tarihsel süreçte yetersiz kalması ve araştırmacıların sayılarının azlığı nedeniyle bugüne kadar atıl kalmış bu bölgenin Paleolitik Çağ açısından araştırılması büyük bir gerekliliktir. Dolayısıyla, Paleolitik Çağ'ın insan topluluklarıyla bağlantımızı sağlayan az sayıdaki maddi kültür varlığından biri olan yontmataş buluntuların incelenmesi bölge açısından büyük önem arz etmektedir.

Bölgenin konumu ve komşu bölgelerdeki Paleolitik Çağ verilerinin önemi nedeniyle tez çalışmamızın sonuçlarının kronolojik ve bölgesel boşluğu doldurmaya katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

-Amaç

Prof. Dr. Ralf Becks ve ekibi tarafından 2018 yılında “Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması” kapsamında keşfedilen Korkuteli-Gürbelen Tepe’den toplanmış çok sayıda yontmataş malzeme içerisinde seçilen 125 parçanın tekno-tipolojik açıdan incelenmesi tezin konusunu oluşturmaktadır. Korkuteli-Gürbelen Tepe yontmataş endüstrisinin Paleolitik Çağ boyunca ne tür yontmataş aletleri barındırdığı çalışmanın özünü oluşturan problemidir.

Bu çalışmanın içinde bulunduğu bölge itibariyle Anadolu’nun diğer bölgelerine nazaran daha az çalışmaya ve buluntuya sahip olması nedeniyle Anadolu Paleolitik Çağ araştırmalarında bulunan bölgesel kronolojik boşluğu kapatmaya katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

-Materyal ve Yöntem

Tez çalışmamız kapsamında 2018 yılında Prof. Dr. Ralf Becks başkanlığındaki Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması ekibince Korkuteli-Gürbelen Tepe’de toplanan yontmataş malzeme üzerinde tekno-tipolojik analizler yapılmıştır.

Yüzey araştırması ekiplerince toplanan yontmataş malzemenin içerisinde seçilen 125 yontmataş parçanın tümü incelenmiş ve Microsoft Access programında bir veri tabanı hazırlanmıştır. Veri tabanı hazırlanma esnasında daha önce hâlihazırda yapılmış olan çalışmalardan yararlanılmış, aynı zamanda elimizdeki buluntu grubuna göre de bir takım değişiklikler yapılmıştır. Endüstri öğeleri için geçerli ölçüt ve ölçümler belirlenmiş ve bu ölçütler uyarınca çekirdekler ile makrolitler için ayrı tablolar hazırlanmıştır. Access veri tabanı kullanılmasının nedeni ise hazırlanan tabloların içerisinde istenilen özelliklerin seçilip yeni bir tablo oluşturularak incelenmesini sağlayan bir veri tabanı olmasıdır. Bunun sonucunda istatistiksel sonuçlara ulaşmak için bu tablolar birleştirilmiş ve istatistiki sonuçlar elde edilmiştir.

- **Endüstrinin tümüne uygulanmış ortak ölçüt ve ölçümler;**

Analiz No	Buluntu Grubu
Hammadde	Hammadde Rengi
Kabuk/Ham Yüz	Patina
Ölçümler (Uzunluk, Genişlik, Kalınlık)	Kırık/Kırık Alan

Tablo-1: Endüstrinin Tümüne Uygulanmış Ölçüt ve Ölçümler

Analiz No	Analiz Sırası (örn. 119,118,117)
Buluntu Grubu	Örn. Makrolit, Çekirdek
Hammadde	Örn Çakmaktaşı, Radyolarit
Hammadde Rengi	Örn Kahverengi, Beyaz
Kabuk/Ham Yüz	< ½, ½, >½, Kalıntı, Tüm Yüzey
Patina	Örn. Beyaz, Gri
Kırık/Kırık Alan	Örn. Distal, Proksimal
Ölçümler	Uzunluk, Genişlik, Kalınlık

Analiz No

Yontmataş malzemenin incelendiği sıraya göre verilen sayıdır.

Buluntu Grubu

Parçaların boyutlarına ve sergiledikleri özelliklere göre Makrolit, Mikrolit, Çekirdek şeklinde, ait olduğu grup içerisinde incelenmesi için oluşturulmuş bir ölçüttür.

Hammadde

Yontmataş malzemeler içerisinde tercih edilmiş farklı kayaç çeşitlerini ifade etmek için kullanılan bir ölçüttür. Gürbelen Tepe endüstrisinde yoğun olarak çakmaktaşı hammadde kullanılmıştır. İlerde değinileceği üzere Gürbelen Tepe'nin kendisi bir yoğun çakmaktaşı hammaddeye sahip olduğundan bu olağan görülmektedir.

Hammadde Rengi

Hammadde rengi belirlenmesi esnasında herhangi bir katalogdan yararlanılmamış olup, renkler öznel bir şekilde belirlenmiştir. Kullanılan hammadde renkleri aşağıdaki gibi verilmiştir;

- Açık Kahverengi
- Koyu Kahverengi
- Kızıl Kahverengi
- Krem
- Gri

Kabuk/Ham Yüzey

Kayaçların dış yüzlerinde, çevre koşullarının neden olduğu gerek kimyasal gerekse mekanik bozulmalar dolayısıyla kayacın geri kalanından farklı özellikte bir doku sergileyen kabuk bulunur. Yontmataş buluntular üzerinde kabuk bulunup bulunmadığı ve üzerinde kabuk bulunan parçaların endüstri içinde ne oranda yer tuttuğunu belirlenmek için yongalama ürünleri ve teknolojik parçaların üst yüzlerine; çekirdeklerde ise parçanın tamamına bakılarak kabuk/ham yüzey oranları belirlenmiştir. Ölçütler aşağıdaki gibidir;

- Yok
- Tüm Yüzey
- $<1/2$
- $1/2$
- $>1/2$

Patina

Kayaçların içlerinde bulundukları suyu ve renklerini oluşturan maddeyi zaman içerisinde kaybetmesi sonucu yüzeylerinin ya da kayacın tamamının bozulmasıdır.¹ Yontmataş parça üzerinde bulunan patinanın kalınlığı veya rengi, hem ortama hem de bulunduğu yerde kalma süresine bağlı değişiklik arz eder. Gürbelen Tepe buluntu grubunda parçaların neredeyse hepsi patinaya sahiptir.

Kırık

Gürbelen Tepe yontmataş buluntu topluluğundaki parçaların kırık olup olmadığı, eğer kırık varsa hangi bölüm veya bölümlerinden kırık olduklarını belirlenmek amacıyla oluşturulan seçenekler aşağıdaki gibidir.

- Yok
- Distal
- Proksimal
- Distal-Proksimal
- Sağ Kenar
- Sağ Alt
- Sağ Üst
- Sol Kenar
- Sol Alt
- Sol Üst

¹ Işın Yalçinkaya, Alt ve Orta Paleolitik Yontmataş Endüstrileri Biçimsel Tipolojisi ve Karain Mağarası, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 29.

Ölçümler

Uzunluk: “Objenin uzayda, yatay bir düzlem içerisinde uzunlamasına olan en büyük uzanımıdır”.²

Genişlik: “Objenin uzayda, yatay düzlem içerisindeki en büyük yanal uzanımına denir.”³

Kalınlık: “Objenin hem boyuna hem enine eksenini ile oluşan yatay düzleme, dik bir düzlem içinde objenin izdüşümünün en büyük uzanımıdır”.⁴

Yukarıdaki tanımlar doğrultusunda, tüm buluntular kumpas ile ölçülmüş olup ölçümler milimetre (mm) cinsinden Access veri tabanına işlenmiştir.

- **Çekirdekler üzerinde uygulanmış ölçüt ve ölçümler;**

Çekirdek Tipi	Çekirdek Alt Tipi
Çıkarım Yönü	Vurma Düzlemi
VD/RY Açısı	Son Alınan Ürün
Alınan Ürün Sayısı	

Tablo-2: Çekirdekler Üzerine Uygulanmış Ölçüt ve Ölçümler

Çekirdek Tipi	Hazırlanmış, Hazırlanmamış
Çekirdek Alt Tipi	Örn. Tek Kutuplu, Lineal Levallois
Çıkarım Yönü	Örn. Merkezci, Düzensiz
Vurma Düzlemi	Düz, Ham, Yüzcüklü, Kırık
VD/RY Açısı	<90°, >90°
Son Alınan Ürün	Örn Yonga, Dilgi
Alınan Ürün Sayısı	Örn. 1,2,3,4

² Yalçinkaya, 1989, s. 57.

³ Yalçinkaya, 1989, s. 57.

⁴ Yalçinkaya, 1989, s. 58.

Çekirdek Tipi

Çekirdek; üstünden taşımalık (yonga, dilgi) çıkarılmış hammadde kütlesine verilen addır. Bazı çekirdekler üzerlerinden taşımalık alınmadan önce hazırlanır bazıları ise önceden hazırlanmamıştır. Bu yüzden iki ana tip olarak ayrılmışlardır.

-Hazırlanmış Çekirdekler

-Hazırlanmamış Çekirdekler

Çekirdek Alt Tipi

Hazırlanmamış çekirdeklerdeki alt tipler şöyledir;

-Tek Kutuplu: Yongalama işleminin hammadde kütlesinin yalnızca bir ucundan ve tek yönlü yapıldığı çekirdeklerdir.⁵

-İki Kutuplu: “Karşıt olan iki ucundan çıkarımlar alınmış çekirdeklerdir”.⁶

-Şekilsiz: Formu belli olmayan ve üzerinden alınan çıkarımların düzen ihtiva etmediği çekirdeklerdir.⁷

Hazırlanmış çekirdeklerde ise alt tipler;

-Lineal Levallois Çekirdek: Üst yüzdeki kabuğunun yassı ve oval bir hale getirilerek soyulmasıyla elde edilen yani “kaplumbağa başına” benzeyecek şekilde bombeli bir yüzey elde edilmek için merkezci çıkartımlarla “kabasının alınmasıyla” elde edilmiş çekirdeklerdir.⁸

⁵ Betül Fındık, Ilısu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Çekirdeklerinin Tekno-Tipolojisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 14.

⁶ Yalçınkaya, 1989, s. 22.

⁷ Yalçınkaya, 1989, s. 22.

⁸ Yalçınkaya, 1989, s. 23.

-Recurrent Levallois Çekirdek: Aynı şekilde hazırlanmış üst yüze sahip ancak yongalama yüzeyinden birden fazla yonganın alınmasıyla oluşan çekirdeğe denir. Çıkarım yönüne, vurma düzlemine ve boyutlarına göre çeşitlilik arz eder.⁹

-Uçlu Levallois Çekirdek: Çekirdeğin yongalanan yüzü merkezci çıkarmılarla değil, birbirlerine doğru birleşen iki uzun yonga çıkarımıyla hazırlanarak ortada üçgenimsi bir bombe elde edilir. Daha sonra vurulan darbe ile üçgen bir yonga uç elde edilir.¹⁰

-Prizmatik Çekirdek: Bir veya iki ucunda vurma düzlemi olan, çok yüzlü kesit veren, prizma biçimli, dilgi veya dilgicik çekirdekleridir.¹¹

Çıkarım Yönü

Çıkarım yönü, çekirdekler üzerinden alınan ürünlerin bir veya birden fazla vurma düzleminden hangi yönde alındıklarını gösteren ölçüttür. Çıkarım yönü olarak Gürbelen Tepe buluntu topluluğunda 4 tipe rastlanmıştır. Bunlar;

-Tek Kutup

-İki Kutup

-Merkezcil

-Düzensiz'dir.

Vurma Düzlemi

Taşımalık çıkarılmadan önce hazırlanmış veya hazırlanmamış olan çekirdek üzerinde taşımalığı almak üzere darbenin yöneltildiği kısımdır.¹² Dört tipi gözlenmiştir.

-Düz

⁹ Kadriye Ceylan, Karain Mağarası, Levallois Tekniği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994, s. 30.

¹⁰ Yalçinkaya, 1989, s. 23.

¹¹ Metin Kartal, Paleolitikte Çekirdekler ve Güney Doğu Anadolu Bölgesine Ait Örnekleri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 28-29.

¹² Yalçinkaya, 1989, s. 23.

-Yüzcüklü

-Kırık

-Ham

VD/RV Açısı

“Vurma Düzlemi ile Redüksiyon Yüzü Arasındaki Açı” manasına gelir. Darbenin şiddetiyle doğru oranda ortaya çıkar. Üç farklı ölçütü vardır. Bunlar;

- > 90°

- 90°

- < 90°

Son Alınan Ürün

Çekirdeğin üzerinden son alınan taşımalık türünü belirlemek amacıyla oluşturulmuş ölçüttür. Üç ürün tipi gözlenir bunlar;

-Yonga

-Dilgi

-Dilgicik

Alınan Ürün Sayısı

Çekirdeğin üzerinden toplamda kaç tane taşımalık alındığı alınan ürünlerin negatiflerine bakarak gözlenmiştir. İstatistiki bilgi vermesi açısından değerlidir.

- **Makrolitler üzerinde uygulanmış ölçüt ve ölçümler;**

Taşımalık

Vurma Yumrusu

Çıkarım Yönü

Profil

Topuk

Kopma Açısı

Kesit

Kenarlar

Düzeltili	Düzeltilinin Konumu
Düzeltilinin Kapladığı Alan	Kullanım izi
Budama	Sap Düzeltilisi
Makrolit Tipi	Makrolit Alt Tipi

Tablo-3: Makrolitler Üzerine Uygulanmış Ölçüt ve Ölçümler

Taşımalık	Örn. Yonga, Dilgi
Topuk	Örn. Kırık, Düz, Ham
Vurma Yumrusu	Belirsiz, Belirgin, Çok Belirgin
Kopma Açısı	<90°, 90°, >90°
Çıkarım Yönü	Tek Kutuplu, İki Kutuplu, Çapraz
Kesit	Örn. Trapez, Üçgen
Profil	Örn. Düz, Kavisli
Kenarlar	Düz-Düz, Düz-Düzensiz
Düzeltili	Örn. Dik, Yarı dik, Pulcuklu, Almaşan
Düzeltilinin Konumu	Distal, Mesial, Proksimal
Düzeltilinin Kapladığı Alan	İnce, Uzun, Tüm Yüz
Kullanım İzi	Örn. Körelme, Parlama
Budama	Örn. Düz, Eğik
Sap Düzeltilisi	Örn. Pulcuklu, Çentik
Makrolit Tipi	Örn, Çentikli, Kenar Kazıyıcı
Makrolit Alt Tipi	Örn. Yatay İçbükey Kenar Kazıyıcı

Taşımalık

Bu ölçütte, makrolitlerin taşımaliğının hangi türde olduğu saptanmıştır. Taşımalık tiplerinin içerisinde bazı teknolojik parçalar da bulunmaktadır. Bazı çekirdekler ve kornişli parçalar düzeltilerek alet haline getirildikleri için bir taşımalık tipi olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Makrolitler arasında taşımaliği tam olarak anlaşılamamış ancak yongalama ürünü oldukları aşikâr olan parçalar da bulunmaktadır. Bunların taşımaliği makrolit parçası olarak adlandırılmıştır. Bu nedenlerden dolayı taşımalıklar şöyledir;

- Yonga
- Dilgi
- Makrolit parçası
- Kornişli Parça
- Çekirdek

Topuk

Çekirdek üzerinde bulunan vurma düzleminin bir parçasının taşımalık üzerine taşınan parçasıdır. Taşımালিকlar üzerinde görülen topuk tipleri aşağıda listelenmiştir.

- Kırık
- Düz
- Nokta
- Ham
- İki Yüzlü
- Yüzcüklü
- Kaldırılmış
- Budlanmış
- Topuksuz

Vurma Yumrusu

Makrolitlerde bulunan vurma yumrularının tipleri aşağıda listelenmiştir.

- Belirgin
- Çok Belirgin
- Belirsiz

Çıkarım Yönü, Kesit, Profil ve Kenarlar

Gürbelen Tepe buluntu topluluğunda dilgisel ürünler sayıca çok az olsa dilgisel ürünler için belirlenmiş ölçütlerdir. Her bir ölçüt için belirlenen özellikler şunlardır:

<u>Çıkarım Yönü</u>	<u>Kesit</u>	<u>Profil</u>	<u>Kenarlar</u>
-Tek Kutuplu	-Trapez	-Düz	-Düzenli
-İki Kutuplu	-Üçgen	-Kavisli	-Düzensiz
-Çapraz	-Dört Yivli	-S Biçimli	

Düzeltili Tipi

Buluntu topluluğunda taşımaları üzerinde saptanmış düzelti tipleri aşağıdaki gibidir.

- Dik
- Paralel
- Pulcuklu
- İç Yüzden
- Yarı Dik
- Yarı Kaplayan
- Yarı Paralel
- Yongalama

Düzeltilinin Konumu

Düzeltilinin parça üzerinde konumlandığı yeri belirtmek için hazırlanan ölçütler aşağıdaki gibidir.

- Mesial
- Distal
- Proksimal

Düzeltilinin Kapladığı Alan

Düzeltilinin parça üzerinde ne kadar bir alan kapladığını belirtmek için hazırlanan ölçütler aşağıda listelenmiştir.

- İnce
- Uzun
- Tüm Yüz

Kullanım İzi

Parçaların üzerinde “makroskobik” olarak gözlenen kopma ve aşınma gibi izler veri tabanına geçirilmiştir.

Budama

Parçanın üzerinde budama işlemi uygulanmış ise budamanın hangi teknikle yapıldığını belirtir.

Sap Düzeltisi

Parçanın sap düzeltisi varsa düzelti tipi veri tabanına işlenmiştir.

- Pulcuklu
- Dik
- Yarı Dik
- Çıkarım
- Çentik

Makrolit Tip ve Alt Tipleri

Gürbelen Tepe buluntu topluluğunda karşılaşılan makrolit tipleri ve onların alt tipleri veri tabanına işlenmiştir.

- Düzeltili Yongalar
- Çentikli Aletler
 - Makro Çentikli
 - Çoklu Çentikli
 - Mikro Çentikli
 - *Clactonian* Çentikli
 - Bitişik İki Çentikli
- İkili Aletler
 - Dişlemeli Alet-Çentikli Alet
 - Çentikli Alet-Taş Delgi
 - Dişlemeli Alet-Ön Kazıyıcı
 - Tipik Olmayan Ön Kazıyıcı-Dış Bükey Kenar Kazıyıcı
 - Çentikli Alet-Yatay İçbükey Kenar Kazıyıcı
- Dişlemeli Aletler
 - Mikro Dişlemeli Alet
 - Almaşan Dişlemeli Alet
 - Makro Dişlemeli Alet
 - Karma Dişlemeli Alet
- Ön Kazıyıcılar
 - Yonga Üzerine Ön Kazıyıcı
 - Makrolit Parçası Üzerine Ön Kazıyıcı
 - Yelpaze Biçimli Ön Kazıyıcı
 - Rende
 - Atipik Ön Kazıyıcı
- Kenar Kazıyıcılar

- Yatay İçbükey Kenar Kazıyıcılar
- Tek Dışbükey Kenar Kazıyıcılar
- Taş Delgiler
 - Mikro Taş Delgi
 - Yonga Üzerine Taş Delgi
 - Saplı Taş Delgi
- Diğer Aletler
 - Düzeltili Çekirdekler
 - Üçlü Alet
 - Ham Sırtlı Bıçak

BİRİNCİ BÖLÜM

PALEOLİTİK ÇAĞ

1.1. Genel Hatlarıyla Paleolitik Çağ

İnsanlık tarihinin en erken evresini oluşturan Paleolitik Çağ, taş aletlerin yontulmasıyla ortaya çıkan insanın ardında bıraktığı en eski maddi kültür kalıntılarının arkeolojik olarak tanımlanmasıyla başlar. Paleolitik Çağ aynı zamanda insanlık tarihinin en uzun sürecini oluşturur.

J. Lubbock, Paleolitik kavramını 1865 yılında ortaya atmıştır. Bunun amacı ise Eski Taş Çağı'nı ifade etmektir. İnsanlık tarihinin en uzun çağı olan Paleolitik Çağ, insanın var olduğu zaman diliminin %99'u kadar büyük bir kısmını içine almaktadır.¹³ İnsanlık tarihinin en erken materyal kültür evrelerini içine alan Paleolitik Çağ, genellikle hammaddesi taş olan ve yontularak yapılmış aletler ile tanımlanmaktadır.¹⁴ Günümüzden 3.3 milyon yıl önce insansıların Afrika'da ilk yontmataş aleti "üretmesiyle" başlamaktadır.¹⁵ Afrika kıtasından 1.9 milyon yıl önce kuzeye doğru yönelen farklı coğrafyalara ulaşan insanların¹⁶ Anadolu'yu bir güzergâh olarak kullanmış oldukları düşünülmektedir.¹⁷

Paleolitik Çağ'da insanlar, avlanma ve günlük işlerinde kullandıkları silahları, aletleri; çevrelerinde buldukları taş, kemik ve ahşap gibi çeşitli hammaddelerden yontarak veya işleyerek üretmişlerdir. Bu hammaddelerin arasından yapısından ötürü en sağlam olan taş hammadde ile yapılmış olan aletler günümüze ulaşabilmiştir. Yapılarından dolayı

¹³ Işın Yalçınkaya, "İnsanlık Tarihinden Bir Kesit: "Paleolitik Çağ" ", Ed. G. Erkan ve V. Işıkhân, Antropoloji ve Yaşlılık: Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na Armağan, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2000, s.15-21.

¹⁴ Louis Seymour Bazett Leakey, Çev. G. Arsebük, İnsanın Ataları: Yontma-taş Devriyle İnsanın Köken ve Evrimi Konusunda Bilinenlerin Bir Özeti, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.

¹⁵ Sonia Harmand vd. 3.3-Million-Year-Old Stone Tools From Lomekwi 3, West Turkana, Kenya. Nature, C.521, S.7552, 2015.

¹⁶ Leo Gabunia vd. Earliest Pleistocene Hominid Cranial Remains from Dmanisi, Republic of Georgia: Taxonomy, Geological Setting, and Age, Science, S.288, 2000.

¹⁷ Harun Taşkıran, The Distribution of Acheulean Culture and its Possible Routes in Turkey, Comptes Rendus Palevol, C.1-2, S.17, 2017.

özellikle ahşap aletler, birkaçı hariç günümüze ulaşmamışlardır. Kültürlerin kendi karakteristik hatları ve çevre koşullarıyla ilişkili olarak Paleolitik Çağ, Avrupa’da “Alt”, “Orta”, “Üst Paleolitik”; Afrika’da “Arkaik”, “Alt”, “Orta” ve “Üst Paleolitik” olarak 4 evrede incelenir.¹⁸

Alt Paleolitik Dönem’le ilgili en erken veriler Doğu Afrika’daki “*Lomekwi 3*” isimli buluntu yerinden gelmektedir. Bu buluntu yerinde arkeolojik dolgudan elde edilen buluntular uzun yıllar boyu en erken yontmataş alet yapım tekniği olan “*Oldowan*” tekniğinden 700.000 yıl daha önceye tarihlenmektedir. Bu yapım tekniğine araştırmacıları tarafından “*Lomekwian*” adı verilmiş ve “*Oldowan*” tekniğinde bulunan elle doğrudan vurmanın aksine örs ile yongalama yapılması ile farklılık gösterdiği ortaya çıkarılmıştır.¹⁹ “*Oldowan*” teknolojisi Doğu Afrika’nın Oldowai bölgesinde bulunan kıyıcılar ve satırlar ile tanımlanmıştır. Günümüzden önce 2.6 milyon yıla tarihlenen bu aletler, sert vurgaç kullanılarak doğrudan vurma tekniğiyle üretilmişlerdir.²⁰ Öte yandan günümüzden 1.7 milyon yıl önce Afrika’da bulunan ve yumuşak vurgaç kullanılarak üretilen iki yüzeyli aletler “*Acheul*” teknolojisi adını almıştır. İki yüzünün tamamı ya da tamamına yakını işlenmiştir. 1.7 milyon yıl önce başlayan *Acheul* teknolojisi gelişim göstererek günümüzden 250 bin yıl önceye kadar kullanılmıştır. Alt *Acheul*, Orta *Acheul* ve Üst *Acheul* olarak 3 evreye ayrılmıştır. Bu evrelerden ilki olan Alt *Acheul*’de; iri yongalar ve görece kaba iki yüzeyliler kullanılmış, Orta *Acheul*’de daha yassılaştırmış iki yüzeylilerle karşılaşmıştır. Üst *Acheul*’de ise iki yüzeyliler sivrileşmiş uçlarıyla dikkat çekerler.²¹

Orta Paleolitik Dönem’e geldiğimizde yonga teknolojileri yaygınlaşır. Alt Paleolitik’e nazaran küçülen alet türleri saplara takılarak kullanılmaya da başlamıştır. Aletlerin kenarları düzeltilenerek farklı işlevler için farklı aletlerin yapımına

¹⁸ Andre Leroi-Gourhan, *Paléolithique*, Dictionnaire de la Préhistoire, Presses Universitaires de France, 1988, s. 799-800.

¹⁹ Harmand vd., 2015.

²⁰ William H. Kimbel vd., Late Pliocene Homo and Oldowan Tools from the Hadar Formation (Kada Hadar Member), Ethiopia, *Journal of Human Evolution*, S.31, 1996. Nicholas Toth ve Kathy Schick, Overview of Paleolithic Archaeology, Ed. W. Henke, I. Tattersall, *Handbook of Paleoanthropology*, Springer Berlin, Heidelberg, 2007, s. 1954-1957.

²¹ Toth-Schick, 2007, s. 1949-1954.

başlanmıştır.²² *Mousterian* kültürü, Orta Paleolitik dönemin belirleyicisidir. İlk olarak Fransa'nın güneyinde bulunan *Moustier* buluntu alanından ismini almıştır. Buluntu alanında düzeltili yonga aletler ve uçlar keşfedilmiştir.²³ Orta Paleolitik'te yaygın olarak karşımıza çıkan bir diğer teknik ise "*Levallois*" tekniğidir. Kısaca bu teknik çıkarılması tasarlanan parçanın hammadde üzerinde önceden belirlenecek şekilde bir ön hazırlama evresine tabi tutulup sonradan yongalanması manasına gelir.²⁴

Üst Paleolitik'e gelindiğinde yongaların yerini dilgiler alır. Yonga kullanımı bitmemiş ancak sayıca üstünlüğünü Üst Paleolitik'le yaygınlaşan dilgilere bırakmıştır. Dilgi teknolojisi Alt Paleolitik'ten beri kullanılsa da asıl yaygınlaşması Üst Paleolitik ile olmuştur. Daha küçük boyutlarla karşımıza çıkan dilgiler, kalın düz topuklar yerine bu dönemde ince topuklu üretilmişlerdir.²⁵ Üst Paleolitik Dönem'de Avrupa'da *Aurignacian*, *Gravettian*, *Solutreen* ve *Magdalenian* olarak adlandırılan kültürler ortaya çıkmıştır. Bu kültürlerden *Aurignacian* hariç hepsi Avrupa'ya özgüdür. *Aurignacian* kültürü ise Avrupa ve Asya boyunca kendi içinde farklılıklar göstererek gözlenmektedir.²⁶

Paleolitik Çağ insan toplulukları, yerleşik yaşama geçmiş olan insan topluluklarının aksine kendi yaşamlarını belirli bir coğrafya ile sınırlandırmamışlar dolayısıyla bu insan toplulukları neredeyse dünyanın her bölgesine yayılmışlardır. Paleolitik Çağ, Pleistosen jeolojik devri ile paralellik gösterir. Birbirleriyle ortak özellikler sergileyen bu Paleolitik insan toplulukları kendilerine has kültürler geliştirmişler ve Pleistosen boyunca bu kültürleri geliştirerek sürdürmüşlerdir.

²² Andre Debénath ve Harold L. Dibble, *Handbook of Paleolithic Typology: Lower and Middle Paleolithic of Europe*, University of Pennsylvania Press, 1994, s. 23-170.

²³ Norbert Mercier vd., *Flint Thermoluminescence Dates from the CFR Laboratory at GIF: Contributions to the Study of the Chronology of the Middle Paleolithic*, *Quaternary Science Reviews (Quaternary Geochronology)*, S.14, 1995.

²⁴ Eric Boeda, *Le Concept Levallois: Variabilite Des Methodes*, Le Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), 1994, s. 37.

²⁵ Ofer Bar-Yosef, *The Upper Paleolithic Revolution*, *Annual Review of Anthropology*, S.31, 2002, s. 364-369.

²⁶ Marcel Otte ve Janus Kozłowski, *Constitution of the Aurignacian through Eurasia*, Ed. J. Zilhão, F. D'errico, Lisboa, *The Chronology of the Aurignacian and of the Transitional Technocomplexes: Dating, Stratigraphies, Cultural Implications*, 2003, s. 22-26.

Pleistosen’de dünya 4 kez buzullaşmıştır ve bu buzullar kuzey yarım kürede orta enlemlere kadar genişlemiştir. Soğuk hava ve iklimin yaşamsal önem arz ettiği bu dönemlerde insanların yerleşim biçimleri de bu zorluklardan etkilenmiş ve ona göre şekillenmiştir. Buzullaşmaların uzağında kalan Afrika kıtası, yaşama elverişli alanlar oluşturmuştur. Aynı Afrika kıtası gibi Anadolu da zaman zaman bu buzulların yarattığı yaşama elverişsiz alanların uzağında kalarak Paleolitik Çağ insan topluluklarının yaşamına sahne olmuştur.²⁷

Paleolitik Çağ insan toplulukları, besinlerin nasıl üretildiği ile ilgili bir anlayışa sahip değillerdi. Buna rağmen doğada bulunan bitki ve hayvanlarla beslenerek avcı-toplayıcı olarak adlandırılan bir modelle hayatlarını sürdürüyorlardı. Avlanan kalın deriye sahip memeliler ise yakın yerlerde parçalarına ayırmaktaydılar. Bu tip parçalama işlerinin yapıldığı yerlere ise “et parçalama atölyeleri” denmektedir. Paleolitik Çağ insan toplulukları, iklim, çevre koşulları, yeni yiyecek temin edilecek bölgeler, av hayvanlarını takip etmek gibi nedenlerden dolayı yer değiştirmekte ve göç etmekteydi. Bu tip nedenlerden dolayı sık sık yer değiştiren Paleolitik Çağ insan toplulukları, bu yer değiştirme sırasında mağaralarda ve kaya altı sığınaklarında konaklıyorlardı. Mağara ve kaya altı sığınakları bulamadıklarında ise akarsu kenarlarında ya da yaylalarda ağaç dalları ve hayvan postlarından yaptıkları basit çadır ve kulübelerde kalıyorlardı.²⁸

Pleistosen başından itibaren (GÖ 2.6 milyon yıl) dönem dönem kısmi ısınmalara sahne olan ancak genellikle buzullar ve soğuk iklimin hâkimiyeti altında görülen dolayısıyla daha az yaşama elverişli olan orta kuşak, Holosen Dönem’in başlamasıyla (GÖ 11.700 yıl) ılımanlaşmıştır.²⁹ Bu ılımanlaşmanın sonucu olarak biyolojik zenginleşmeye sahne olmuş ve insanların da bu kuşak etrafında yerleşik hayata geçmeleri ile Paleolitik Çağ son bulmuştur.

²⁷ Leroi-Gourhan, 1988, s. 799.

²⁸ Leroi-Gourhan, 1988, s. 799-800.

²⁹ Hüseyin Turoğlu, Yenilenen Kuvaterner Kronostratigrafisi (Updated Quaternary Chronostratigraphy), Türk Coğrafya Dergisi, S.53, Türk Coğrafya Kurumu, İstanbul, 2009.

1.2. Anadolu’da Paleolitik Çağ

Paleolitik Çağ’a ait kültür kalıntıları Anadolu’nun neredeyse her yerinde görülür. Mevzubahis Paleolitik Çağ buluntu yerlerinin en çok önem arz edenlerini özetleyerek anlatmak gerekirse Anadolu’nun güneydoğusu ile başlamak doğru olacaktır. Baraj yapımlarından dolayı kurtarma amaçlı olarak üzerine en çok yoğunlaşmış bölge Güneydoğu Anadolu Bölgesi’dir.³⁰ Anadolu Alt Paleolitik’inde Fırat Nehri havzasında sıklaşan buluntu yerleri bölgedeki kaliteli çakmaktaşı hammadde yataklarından kaynaklanmaktadır.³¹ Güneydoğu Anadolu’da tabaka içinden malzeme veren tek buluntu yeri Adıyaman sınırları içinde yer alan Şehremuz’dur. Buluntular genellikle Geç *Acheuleen* el baltası formunda, çeşitli tiplerde iki yüzeyli aletlerden oluşmaktadır.³² Şehremuz buluntuları günümüzden önce 700-300 bin yıl aralığına tarihlenir.³³ Fırat akarsu havzasında bulunan Alt Paleolitik buluntu yerlerinin çoğunda *levallois* teknolojisi iki yüzeyli aletlerle birlikte karşımıza çıkar.³⁴

Gaziantep çevresi Anadolu Alt Paleolitik’i açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim 1907’den beri bölgede yapılan araştırmalarda iki yüzeyli alet varlığı gösteren çok sayıda buluntu alanı ile karşılaşmıştır. Gaziantep bölgesinde yapılan araştırmalarda oldukça fazla iki yüzeyli alet saptanmış olup çoğunluğu akarsuların yarattığı teraslarda bulunmuştur. Dicle ve Fırat havzalarında uzun yıllardır süregelen yoğun araştırmalarda sayısız Alt Paleolitik sit ve iki yüzeyli aletler, üç yüzlü kazmalar, *levallois* ile *proto-levallois* tekniği kullanılan yontmataş parçalar bulunmuştur.³⁵ Doğu Anadolu’da ise

³⁰ Harun Taşkiran, Réflexions sur l'Acheuléen d'Anatolie, L'Anthropologie, S.112, 2008, s. 144. Işın Yalçinkaya, vd. Türkiye’de İki Yüzeyli Alet İçeren Kültürlerin Dağılımı, Anadolu/Anatolia, S.35, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2009, s. 20.

³¹ Berkay Dinçer, Kuzeybatı Anadolu’da Paleolitik Araştırmalar, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler, S.41, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 215.

³² Gerd Albrecht ve Hansjürgen Müller-Beck, The Palaeolithic of Şehremuz Near Samsat on the Euphrates River: Summary of the Excavation Findings and a Morphology of the Handaxes, Paléorient, C.14, S.2, 1988.

³³ Harun Taşkiran, Türkiye Paleolitik Kronolojisi, Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi (APAD), S.1, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2015, s. 115.

³⁴ Taşkiran, 2008.

³⁵ Yalçinkaya, vd. 2009.

Van'a bağılı Erciş'te yapılan araştırmalarda Alt-Orta Paleolitik'e tarihlenen, Levant ve Kafkas kùltùrleriyle benzerlik arz eden buluntulara rastlanmıştır.³⁶

Alt Paleolitik'te Orta Anadolu'da en önemli buluntu yeri, dolgu içinden buluntu veren Niğde'ye bağılı Kapadokya sınırları içerisindeki Kaletpe Deresi 3'tür. Kaletpe Deresi 3 buluntu yeri volkanik Göllü Dağı'n doğu yamaçlarında yer alır. Bu buluntu alanı genellikle Alt-Orta Paleolitik buluntular içerir. Kaletpe Deresi 3, jeolojik olarak en eski tabakası 1.1 milyon yıl önceye tarihlenen ana kayanın üzerinde yer almaktadır. Stratigrafik olarak üç ana evreye bunun yarı sıra Alt-Orta Paleolitik'e tarihlenen toplam 19 tabakaya sahiptir. Buluntu yerinde; iki yüzeyli aletler, nacaklar, *levallois* yongalar ve çok yüzeyliler bulunmuştur. İki yüzeyli aletlerin hammaddesi genellikle obsidiyen iken geri kalan yontmataş aletler çoğunlukla bazalt veya riyolit gibi hammaddelerden üretilmiştir. Ayrıca yapılan çalışmalar esnasında bir atgillere ait bir çene fosiline ve aynı tabaka içinde yaklaşık 10m uzaklıkta yine bir atgillere ait bir azı dişine rastlanmıştır.³⁷ Orta Anadolu'da Alt Paleolitik'e tarihlendirilen bir diğeri buluntu alanıysa Konya sınırlarında yer alan Dursunlu'dur. İçlerinde; su aygırı, fil, dev geyik ve gergedan da bulunan 800 adet fosil ele geçmiş bunların yanı sıra çoğunluğu kuvarsitten yapılmış yongalar da bulunmuştur. Tarihlemesi en erken günümüzden önce 990 bin yıla yapılan bu alanda iki yüzeyli alete ve *levallois* tekniğine ulaşılamamıştır. Buluntular; çok yüzeyli çekirdekler ve aletler, kıyıcı, çentikli aletler ve aşırı yıpranmış yongalardan oluşur.³⁸

³⁶ İsmail Baykara vd. 2014 Yılı Van ili Neojen ve Pleistosen Dönemleri Yüzey Araştırması, Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.2, S.33, Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2016. İsmail Baykara vd. Van İli Neojen ve Pleistosen Dönemleri Yüzey Araştırması-2016, Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.2, S.35, Kùltür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2017. İsmail Baykara vd. Gürgürbaba Tepesi (Erciş, Van) Paleolitik Çağ Araştırmaları, Colloquium Anatolicum, S.17, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2018.

³⁷ Ludovic Slimak, Implantations Humaines et Exploitations des Obsidiennes en Anatolie Central Durant le Pléistocène, Paléorient, C.2, S.30, CNRS Editions, Paris, 2004. Ludovic Slimak ve Berkay Dinçer, Kaletpe Deresi 3, Orta Anadolu'da Tabakalanma Veren Bir İlk Paleolitik Çağ Yerleşmesi, Turkish Academy of Sciences Journal of Archaeology (TÜBA-AR), S.10, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2007. Ludovic Slimak vd. Kaletpe Deresi 3 (Turkey): Archaeological Evidence for Early Human Settlement in Central Anatolia, Journal of Human Evolution, S.54, Elsevier, 2008.

³⁸ Erksin Güleç vd. Anadolu'da İlk İnsan İzleri: Dursunlu Alt Paleolitik Buluntu Yeri, Antropoloji, S.15, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003. Erksin Güleç vd. The Lower Pleistocene Lithic Assemblage From Dursunlu (Konya), Central Anatolia, Turkey, Antiquity, C.83, S.319, Cambridge University Press, 2009.

Alt Paleolitik Dönem’e tarihlenen ilk ve tek *Homo erectus* fosil kalıntısı, Denizli iline bağlı Honaz ilçesi sınırlarındaki Kocabaş travertenlerinde bulunmuştur. Kafatası parçalarından oluşan bu *Homo erectus* fosili, ilk başlarda günümüzden 510 bin yıl öncesine tarihlendirilse de daha sonra günümüzden en az 1.1 milyon yıl önceye tarihlendirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.³⁹ 2002 yılında ortaya çıkarılan bu fosil sonrasında bölgede Paleolitik Çağ araştırmaları ivme kazanmıştır. Denizli genelinde 2014 yılından bu yana Paleolitik Çağ yüzey araştırması gerçekleştirilmektedir. Honaz, Buldan, Güney ve Acıpayam ilçelerinde *Acheul* kültürüne ait iki yüzeyli aletlerin yanı sıra kıyıcılar, nacaklar ve *Clactonian* yongalar’a rastlanmış Ayrıca *levallois* tekniğinin de kullanıldığı uç ve çekirdekler gözlenmiştir. Denizli ilinde Alt-Orta Paleolitik yontmataş kültürleri yaygın görünmektedir.⁴⁰

Marmara Bölgesi’nde Paleolitik Çağ buluntuları yoğunlukla, yapılan yüzey araştırmalarından ve Yarımburgaz Mağarası kazılarında bilinmektedir. Yarımburgaz Mağarası’nda yapılan kazılarda iki buluntu yeri (yukarı ve aşağı mağara) tespit edilmiştir. Yontmataş aletler çoğunlukla yongalar üzerine yapılmıştır. Kenar kazıyıcılar, dişlemeliler, çentikliler ve taş delgiler buluntular arasındadır. Satır ve kıyıcılar endüstri içinde varlık gösterse de sayıca azdır. Tabakaların tarihlendirmesiyle ilgili bir kesinlik olmasa da Orta Pleistosen’e ait olduğu söylenmiştir.⁴¹ Marmara’da yüzey araştırmalarıyla keşfedilen iki yüzeyli aletler genellikle tekil buluntulardır. Kuzey Marmara’nın önemli buluntu yerleri; Alt-Orta Paleolitik buluntularıyla Büyükçekmece Gölü’nün kuzeyindeki Eskice sırtı, Alt-Orta-Üst ve Epi-Paleolitik buluntularıyla Kocaeli’de Ağaçlı, Gümüşdere, Yassıören, Alt ve Orta Paleolitik buluntularıyla Silivri ve Çatalca, Alt-Orta Paleolitik buluntularıyla Sakarya’nın kuzeyinde Karadeniz kıyısındaki buluntu yerleridir.⁴²

³⁹ John Kappelman vd. Brief Communication: First *Homo erectus* from Turkey and Implications for Migrations into Temperate Eurasia, *American Journal of Physical Anthropology*, C.1, S.135, Wiley, 2008. Anne Elisabeth Lebetard vd. Dating the *Homo erectus* bearing travertine from Kocabaş (Denizli, Turkey) at at least 1.1 Ma, *Earth and Planetary Science Letters*, S.390, Elsevier, 2014.

⁴⁰ Kadriye Özçelik ve Hande Bulut, Denizli’de (Ege Bölgesi) İki Yüzeyli Alet Geleneği: Tekno-Tipolojik Analizlerle Sınırlı Çalışmaların Kronolojik Sorunların Çözümündeki Yetersizliği, *Colloquium Anatolicum*, S.20, Türk Eskiçağ Araştırmaları, İstanbul, 2021.

⁴¹ Güven Arsebük vd. Yarımburgaz “1988”, Kazı Sonuçları Toplantısı, C.1, S.11, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1989. Güven Arsebük, Pleistosen Arkeolojisi İle İlgili Son Çalışmalara 1997 Gözüyle Özet Bir Bakış, TÜBA-AR, S.1, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 1998.

⁴² Özge Birol, Paleolitik Çağ’da Güneybatı Marmara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Marmara'nın güneyine bakacak olursak. Bursa ilinde yoğunlukla Orta Paleolitik'e tarihlenen buluntular göze çarpar. Orhaneli ilçesi sınırlarında Şahinkaya Mağarası Orta Paleolitik'e tarihlenen buluntularıyla bu buluntu yerlerinden biridir. Alt Paleolitik'e tarihlenen buluntularıyla yine Bursa il sınırlarındaki Keles'in güneyinde yer alan Belen Tepe'de ise az sayıda iki yüzeyli alet ile bir tane kıyıcı ile keşfedilmiştir. Çanakkale'de ise Yenice Ovası'nda genellikle Alt Paleolitik'e tarihlendirilen yontmataş buluntular, Çan Ovası'nda Orta-Üst Paleolitik'e tarihlendirilen buluntular keşfedilmiştir. Balıkesir ilinde ise Avşa Adası'nda Orta-Üst Paleolitik'e tarihlendirilen buluntular keşfedilmiş ve Manyas Gölü havzasında Orta Paleolitik'e tarihlenen çeşitli aletler bulunmuştur. Güney Susurluk Çayı havzasında ise Alt-Orta Paleolitik kökenli buluntulara rastlanılmıştır.⁴³

Anadolu'nun en önemli ve en detaylı araştırılmış Paleolitik Çağ merkezi Karain Mağarası'dır. Akdeniz Bölgesi'nde Antalya'ya 30 km uzaklıkta bulunan Yağca köyünde bulunan Karain Mağarası, Katran Dağı'nın Çadır Tepe'si yamaçlarında yer alır. Ağzı güney-güneydoğu tarafına bakan mağara, geniş bir tufa ovasına hâkim durumdadır.⁴⁴ Mağaranın Alt Paleolitik tabakalarının bulunduğu E gözü buluntuları, genellikle yonga üzerine bir endüstri gösterir. *Clactonian* yongalara rastlanmış ve en erken günümüzden 500 bin yıl önceye tarihlendirilmiştir.⁴⁵ Karain Mağarası'nda Orta Paleolitik, E ve B gözlerinde karşımıza çıkar. En baskın tip kenar kazıyıcılar olarak görülürken *levallois* ve *Mousterian* (Karain Tip) yongalama ile sıklıkla karşılaşmıştır.⁴⁶ Karain Mağarası'nın E gözünde *Neanderthal* insan fosiline de ulaşılmıştır.⁴⁷ Karain Mağarası B gözünde Orta-Üst Paleolitik geçiş evresine ve Üst Paleolitik buluntulara da ulaşılmıştır. Orta-Üst Paleolitik geçiş evresi olarak adlandırılan bu evrede dilgi ve dilgicik çekirdekleri ile *levallois* tekniğinin kullanımına yönelik buluntular ile karşılaşmıştır.⁴⁸ Karain B gözünün Üst Paleolitik'ine bakılacak olursa dilgisel üretimin az olduğu görülmektedir.

⁴³ Birol, 2019.

⁴⁴ Yalçinkaya, 1988, s. 39-41.

⁴⁵ Marcel Otte vd., The Anatolian Paleolithic: Data and Reflections, The Paleolithic Archaeology of Greece and Adjacent Areas, British School at Athens, 1999.

⁴⁶ Işın Yalçinkaya ve Kardiye Özçelik, Karain Mağarası'nın Kültürel ve Çevresel Verileri Işığında Anadolu Orta Paleolitik'inin Değerlendirilmesi, Adalya, S.15, Koç Üniversitesi, İstanbul, 2012, s. 3-5.

⁴⁷ Yalçinkaya, 1988, s. 48-49.

⁴⁸ Gizem Kartal, "Karain Mağarası B Gözü Orta Paleolitik Katlaşımının Teknolojik Analizi", Ed. H. Taşkiran, M. Kartal, K. Özçelik, M. B. Kösem, G. Kartal, Işın Yalçinkaya'ya Armağan/Studies in Honour of Işın Yalçinkaya, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2011.

Daha küçük boyutlu hammaddelerin kullanılması dilgicik üretimiyle doğru orantılıdır. En yaygın görülen aletler ön kazıyıcılar, dişlemeliler, çentikliler ve taş kalemlerdir. Avrupa'nın *Aurignacian* endüstrileri ile benzerlik gösterir. Epi-Paleolitik Dönem Karain'de "sayısal açıdan geometrik olmayan mikrolitler" ile B gözünde temsil edilir.⁴⁹

Uşak il sınırlarında kalan Banaz ilçesinin batısında Sürmecik buluntu alanı yer alır. Bir açık hava siti olan Sürmecik'te Orta Paleolitik Dönem *Mousterian* yontmataş buluntular keşfedilmiştir. Günümüzden 400-300 bin yıl öncesine tarihlenen bu açık hava sitinde; *Quina* tip kazıyıcılar, ön kazıyıcılar, *Charentian* tip kazıyıcılar, *Mousterian* ile *levallois* uçlar ve dişlemeliler buluntular içerisindedir.⁵⁰

Hatay'da bulunan Üç Ağızlı Mağarası erken Üst Paleolitik tabaklara sahiptir. Mağarada bulunan alet tiplerine "öncül Üst Paleolitik alet tipi" denmiştir. Bu alet tipi kısaca, Orta Paleolitik'ten Üst Paleolitik'e geçiş evresi olarak tanımlanmaktadır. Üç Ağızlı Mağarası'nın yontmataş endüstrisinde dilgi üretimi çok yoğundur. Düzeltlenerek yapılmış alet tiplerinde ise ön kazıyıcılar ve uçlar yaygındır. Öncül Üst Paleolitik kültürde Orta ve Üst Paleolitik'te yaygın olan üretim tipleri birlikte kullanılmıştır. *Levallois* ve prizmatik dilgi çekirdekleri birlikte karşımıza çıkar. Öncül Üst Paleolitik kültür, Levant'ta "*Ahmarian*" kültürüne geçişin zeminini hazırlaması ile önem arz eder.⁵¹

Anadolu'nun Epi-Paleolitik Dönem'e tarihlenen ve en yoğun araştırılmış yerleşim yeri Öküzini Mağarası'dır. Öküzini, Antalya'nın 31 km kuzeybatısındadır ve Karain Mağarası'na 1 km uzaklıktadır. Anadolu'da statigrafik olarak Epi-Paleolitik Dönem'i kesintisiz bir şekilde yansıtmassından dolayı oldukça önemlidir. Yontmataş aletler üzerinde yapılan araştırmalara göre 4 evre ile karşılaşmıştır. 1. Evre (GÖ 17.000-16.500), geometrik olmayan mikrolitlerin baskın olduğu ve sırtlı dilgicikler ile

⁴⁹ Kadriye Özçelik, Türkiye'de Üst Paleolitik Dönem: Çeşitli Yaklaşımlar ve Problemler, Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi, S.1, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara, 2015, s. 127-128.

⁵⁰ Selahattin Polat, Prehistorik Arkeoloji Çalışmaları Açısından Travertenlerin Önemi: Sürmecik (Banaz) Örneği, Marmara Coğrafya Dergisi, S.37, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2018.

⁵¹ İsmail Baykara ve Erksin Güleç, Üçağızlı Mağarası Öncül Üst Paleolitik Dönem Taş Alet Kültürü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.5, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2014.

mikrogavet uçların gözlendiği bir evredir. 2. Evre (GÖ 15.500-14.200), geometrik olmayan mikrolit hala daha baskın olduğu ancak geometrik mikrolitlerin de fazlalaşmaya başladığı bir evredir. Bu evrede eğik budanmış sırtlı dilgicikler ve çeşitli mikro uçlar yoğun görülür. 3. Evre (GÖ 13.200-12.000), geometrik mikrolitlerin baskın görünmeye başladığı evredir. Bu evrede, yarımaylar ve ikizkenar üçgenler en yoğun görülen mikrolitlerdir. 4. Evre (GÖ 10.000-7.900), Geç Neolitik, Erken Kalkolitik ve Epi-Paleolitik dönemlerin karışımından oluşur. Bu evrede geometrik mikrolitikler baskın görülür.⁵²

⁵² Metin Kartal, Anadolu'nun Epi-Paleolitik Dönem Buluntu Toplulukları: Sorular, Öneriler, Değerlendirmeler ve Çeşitli Yaklaşımlar, Anadolu/Anatolia, S.24, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003.

İKİNCİ BÖLÜM

KORKUTELİ – GÜRBELLEN TEPE

2.1. Konum ve Coğrafya

Gürbelen Tepe, Antalya ilinin Korkuteli ilçesine bağlı Küçükköy'ün 4 km güneybatısında yer almaktadır. Gürbelen Tepe'nin içinde yer aldığı Korkuteli ilçesi, Torosların başlangıcı olarak sayılan Bey Dağları'nın Akdeniz'e bakan yüzünün arka kısmındaki düzlükler ve tepelerin olduğu coğrafi yapıya sahiptir. Gürbelen Tepe'yi Antalya ilindeki diğer Paleolitik Çağ buluntu yerlerinden ayıran en önemli özelliği, Torosların kuzeyinde kalmasıdır. Dolayısıyla iklimsel olarak daha yumuşak olan Torosların güneye bakan yüzü veya güneyi gibi Akdeniz'in özelliklerine sahip olmaktan çok Göller Bölgesi'nin, Akdeniz ile İç Anadolu karasallığı arasında geçiş yapan coğrafyasına uygun özellikler sergilemektedir.⁵³

Gürbelen Tepe'nin içinde bulunduğu Korkuteli ilçesinin doğusunda Antalya (Merkez); batısında Fethiye (Muğla); kuzeyinde Bucak ve Tefenni (Burdur); güneyinde Kumluca ile Elmalı (Antalya) bulunmaktadır. Etrafı, en küçüğü 1034 m rakıma sahip olan dağlar ve tepelerle çevrili olan Korkuteli ilçesi, orta kısımlarındaki plato alanlarıyla diğer bölgelere geçmeden önce zorunlu bir durak noktası olarak görülebilir.⁵⁴

2.2. Araştırma Tarihçesi

Gürbelen Tepe, 2018 yılında Prof. Dr. Ralf Becks'in başkanlığını yaptığı Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması ekibi tarafından keşfedilmiştir.⁵⁵ Coğrafi olarak bir önceki bölümde bahsedilen nedenlerden dolayı Gürbelen Tepe Akdeniz buluntu alanlarındaki önelliğiyle kendisi Göller Bölgesi coğrafyasında sayılabileceğinden, Göller Bölgesi'nde yer alan diğer Paleolitik Çağ buluntu yerlerinden

⁵³ İbrahim Can, Korkuteli'nin (Antalya) Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2009, s. 3-10.

⁵⁴ Can, 2009, s. 3-14.

⁵⁵ Ralf Becks ve Ayça Polat Becks, 2018 Yılı Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması, Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.3, S.37, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2020, s. 256-257.

bahsetmek gerekli olacaktır. Göller Bölgesi'nin Paleolitik Çağ araştırmaları ve araştırma tarihçesi şöyledir;

2017 ve 2018 yıllarında Ralf Becks ve ekibi tarafından gerçekleştirilen ve Burdur iline bağlı Bucak ilçesinde yürütülen Şeref Höyük/Komama ve Çevresi yüzey araştırması sırasında Kör Höyük, Büyükköy Höyük ve Güneyköy buluntu yerleri keşfedilmiştir. Yine 2018 yılında bölgenin kuzeyinde Isparta'da Eğirdir Gölü'nün doğusunda yer alan Kabız İni keşfedilmiştir.⁵⁶ Bu buluntu yerlerinin çoğu tekil buluntular ile anlamlandırılmışlar ve bölgedeki yüzey araştırmaları ile ortaya çıkarılmış oldukları da unutulmamalıdır.

Gürbelen Tepe'nin içinde bulunduğu bölgeye en yakın ve tabakalanmaya sahip olan en önemli buluntu yeri, Antalya iline bağlı Döşemealtı ilçesinde bulunan Karain Mağarası'dır.⁵⁷

Göller Bölgesine en yakın merkez olan Karain Mağarası'nda ise Alt Paleolitik buluntular 500.000 yıl önceye kadar gitmektedir.⁵⁸ Nitekim bu yaygın buluntu yerlerine rağmen Göller Bölgesi'nde teknolojik olarak kesinlikle Alt Paleolitik'e tarihlenebilecek buluntuya "henüz" rastlanamamıştır. Bunun nedeni ise Paleolitik Çağ araştırmalarının yetersiz oluşudur.⁵⁹

Yakınlarda bu denli Alt Paleolitik merkezler olmasına karşın Göller Bölgesi'nde bu döneme dair verilerin olmayışı ilginçtir. Her ne kadar iklimsel olarak elverişsiz olsa da dönemsel olarak havaların ısındığı zamanlarda dönem insanının bölgeye uğramış

⁵⁶ Mehmet Özhanlı vd, Isparta İli Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018, C. 2, S. 37, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2020, s.488, 489. Ralf Becks ve Betül Findık, New Middle Paleolithic Finds from the Lake District, Adalya, S.22, Koç Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 3-5.

⁵⁷ Becks ve Findık, 2019, s. 3.

⁵⁸ Işın Yalçinkaya, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı/Yontma Taş Çağı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2009, s. 10.

⁵⁹ Hannelore Vanhaverbeke ve Marc Waelkens, Lower, Middle and Upper Paleolithic in the Territory of Sagalassos (SW Turkey): Problems and Prospects, Anatolia Antiqua, S.6, Institut Français d'Etudes Anatoliennes, Paris/İstanbul, 1998, s. 10.

olması ve ardında iz bırakmış olması gerekmektedir. Henüz bir buluntuya ulaşılmamasının bir diğer nedeni de bölgedeki özellikle Paleolitik Çağ araştırmalarının azlığı olarak gösterilebilir.

Göller Bölgesi'nde ilk çalışmalar Herbert Louis tarafından 1937 yılında başlamıştır.⁶⁰ 1944 yılında Şevket Aziz Kansu tarafından H. Louis'in keşfettiği, Isparta'nın kuzeybatısında Baradız köyündeki buluntu yerinde kazı yapılmıştır. Epi-Paleolitik döneme tarihlenen mikrolit aletler bulunduğu ifade edilmiştir.⁶¹ Ankara Üniversitesi DTCF Koleksiyonu'nda olan aletler Metin Kartal tarafından 2003 yılında tekrar incelenmiştir. Buluntulardan bir tane mikrolit dışında diğerlerinin "akıbetlerinin belirsiz olduğu" ve elimizde yeterli bilgi olmadığı Metin Kartal tarafından dile getirilmiştir.⁶²

Aynı zamanda Kansu tarafından 1944 yılında Isparta yakınlarında Kapalıin keşfedilmiştir.⁶³ Isparta merkez ilçeye 15 km uzaklıkta bulunan, Senirce Köyü'nün kuzeybatısında bir mağara yerleşimidir. Şevket Aziz Kansu tarafından kazı çalışması 1944 yılında yürütülmüştür. Mağara yerleşiminde *Aurignacian* aletlerin varlığını kazı raporlarından öğrenmekteyiz ancak verilen bilgi bu kadarla sınırlıdır. Geç Antik Çağ, Klasik Dönem ve Tunç Çağı seramiklerine rastlanıldığı da rapor edilmiştir.⁶⁴

Torosların kuzeyinde ve Gürbelen Tepe buluntu alanının güneybatısında kalan bir diğer Paleolitik Çağ buluntu alanı ise Antalya'ya bağlı Elmalı sınırları içerisinde yer alan Kocapınar (Gölova)'dır. 1984 yılında Işın Yalçınkaya başkanlığındaki Batı Toroslarda Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları esnasında keşfedilmiştir. Bu buluntu topluluğunun bulunduğu alanda çakıllı, kumlu ve killi örtünün arasında hammadde olarak çakmaktaşı yumrular da gözlenmiştir. Üzerinde yoğun patinaya sahip bu parçalar; yongalar, dilgiler

⁶⁰ Şevket Aziz Kansu, Isparta, Burdur İlleri Çevresinde TTK Adına 1944 Haziranında Yapılan Prehistorya Araştırmalarına Dair İlk Rapor, Belleten, S.34, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1945, s. 278.

⁶¹ Kansu, 1945, s. 278.

⁶² Kartal, 2003, s. 37.

⁶³ Kansu, 1945, s. 283.

⁶⁴ Kansu, 1945, s. 283.

ve çekirdeklerden oluşur. Toplamda 70 parçadan oluşan bu buluntu topluluğunun içinde az sayıda *levallois* çekirdeklere de rastlanılmıştır. Araştırmacıları tarafından Orta Paleolitik Dönem özellikleri sergilediği söylenen bu buluntu topluluğu içerisinde Üst Paleolitik Dönem’i de yansıtan prizmatik çekirdeğin varlığı çeşitli dönemlerde kullanım görmesiyle ilişkilendirilmiştir.⁶⁵

Bir diğer Paleolitik buluntu yeri Boğazköy’dür. Burdur il merkezinin güneyinde; Bucak İlçesi’ne bağlı Bademağacı köyüne takribi 7 km uzaklıkta yer alan Boğazköy’ün doğu-güneydoğusunda yer alır. Mevzubahis Paleolitik Çağ’a tarihlenen buluntular; Stephen Mitchell ve ekibi tarafından 1995 senesinde gerçekleştirilen *Panemoteichos* yüzey araştırması sırasında ele geçmiştir. Mitchell, kentin içinde ve etrafında bulduğu yedi tane yontmataş parçayı çizimleri ile yayınlamış ancak endüstri özelliklerine değinmemiştir. Bunları; Karain Mağarası ile Erken Neolitik dönem yerleşmesi olan Bademağacı arasında kronolojik olarak Epi-Paleolitik Dönem’e koymaktadır. Çizimler ölçeksiz verildiği için parçaların boyutları anlaşılamamaktadır. Buluntuların bulunuş şekli ile ilgili bir bilgi aktarılmamakta; bu yüzden bir konaklama yerine ait olup olmadıkları anlaşılamamaktadır.⁶⁶ Araştırmacıları bu aletlerden birinin Orta Paleolitik kültürle ilişkilendirilebilecek *levallois* yongası olabileceğini diğerlerinin de onunla çağdaş olabileceğini söylemektedir.⁶⁷

Bölgede yapılan bir diğer önemli tarih öncesi çalışma ise Dereköy Karain Mağarası’ndaki kazılardır. 1997 yılında Ağlasun’un 13 km güneydoğusunda Dereköy Mağarası’nda Burdur Müzesi direktörlüğünde Sagalassos ekibi tarafından sondaj çalışması yapılmıştır.⁶⁸ Burada yapılan kazılardan elde edilen bulguların Geç Pleistosen’e ait olduğu söylenmiştir. Bölgenin güneyinde bulunan Karain, Öküzini ve Beldibi

⁶⁵ Işın Yalçinkaya, Batı Toroslarda Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları, Araştırma Sonuçları Toplantısı, S.3, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1985. Angela Minzoni-Déroche, Kocapınar, site Moustérien a Anatolie, étude de l’Industrie, Bulletin de la Société Préhistorique Française, C.9, S.84, Société Préhistorique Française, Paris, 1987.

⁶⁶ Stephen Mitchell, 1995 Yılı Pisidia Araştırması, Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.1, S.14, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1996, s.50.

⁶⁷ Sabri Aydal, vd., The Psidian Survey: Panemoteichos and Ören Tepe, Anatolian Studies, S.47, Cambridge University Press, 1997, s. 143-144.

⁶⁸ Marc Waelkens vd., The 1997 Excavation Campaign at Sagalassos and Dereköy, Kazı Sonuçları Toplantısı C.2, S.20, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 1999, s. 283.

bölgeleri ile çağdaş oldukları düşünülmüştür.⁶⁹ Dereköy Karain malzemesi diğer mağara bölgelerinden bilinen karakteristik alet ve mikrolitleri içermediğinden, Karain ve Öküzini ile kronolojik bağlantı olası gözükmemektedir. Bununla birlikte, bazı piramidal çekirdeklerin varlığı Pierre M. Vermeersch vd. tarafından Öküzini'ndeki malzemelere benzer görüldüğü öne sürülmüştür.⁷⁰

Çok fazla istatistiksel veri olmasına karşın tarihlemesi ile ilgili herhangi bir kültürle bağlantı kurulmamış olan 1306 buluntu vardır. Çoğunlukla yonga ve kırık parçalarından oluşan bu buluntular aletlerin yoğunlukla çakmaktaşıdan yapıldığını az da olsa obsidiyen kullanıldığını göstermiştir. Çakmaktaşılarının hammadde kaynağının buluntu bölgesinin birkaç km güneybatısında olduğu, obsidiyenlerin ise mağaranın 15 km uzağındaki Gölcük'te olduğu düşünülmüştür. Ancak bulunan siyah obsidiyenlerin arkeometrik araştırmalar sonucu Gölcük tarafındaki volkanik alanda bulunan hammaddeyle örtüşmediği ortaya konulmuştur.⁷¹

Ele geçen malzemelerin çoğunluğu çok kırılmış ve herhangi bir bilgi çıkarımı yapmanın zor olduğu parçalardır. 21 tane çekirdek, 31 tane dilgicik ve 330 tane yonga belirlenmiştir. Diğer ele geçen buluntular ise bu gibi buluntuların küçük parçaları şeklinde olduğu düşünülebilir.⁷² Toplamda 17 tane alet olarak değerlendirilebilecek malzeme bulunmuş, bunlar; yongalar, kazıyıcılar, çentikli dilgicikler, düzeltili dilgicikler, düzeltili yongalar, iç yüzden düzeltili yongalar, çentikli parçalar ve dişlemelilerdir.⁷³ Yaklaşık 239 tane kemik parçası bulunmuştur ancak bu kemiklerin çoğunluğu çok küçük ve kırılmış parçalar olduğundan çıkarım yapılacak az parça ele geçmiştir. Bu kemik parçalarının çoğunluğu yanık izleri taşımaktadır. Çıkarım yapılabilecek çok az sayıdaki kemiklerden edinilen bilgiye göre bu kemiklerin domuz, keçi ve kör fare olduğu ortaya çıkmıştır.

⁶⁹ Pierre M. Vermeersch, vd., Late Palaeolithic at the Derekoy Karain Cave. In: Sagalassos V: Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1996 and 1997, (Ed. M. Waelkens ve L. Loots), Acta Archaeologia Loveniensia Monographiae C.2, S11, Leuven University Press, Leuven, 2000, s. 460.

⁷⁰ Vermeersch vd., 2000, s. 460.

⁷¹ Vermeersch vd., 2000, s. 457-460.

⁷² Vermeersch vd., 2000, s.457-460.

⁷³ Vermeersch vd., 2000, s. 458-459.

Ancak bunların vahşi hayvanlar mı yoksa evcilleştirmiş hayvanlar mı olduklarını söylemek bu bilgilerle mümkün değildir.⁷⁴

2016 yılında Sagalassos Yüzey Araştırması ekibince Dereköy Karain'ın 3,5 km güneybatısında Dereköy-Hisar yöresinde yapılan yüzey araştırmasında yüksek rakımlı bir platoda Orta Paleolitik'e tarihlendirilen *levallois* tekniğiyle yontulmuş malzemeler bulunmuştur.⁷⁵ Bu malzemeler çoğunlukla yongalardan ibarettir ancak kazıyıcılar ve dilgiler de buluntular arasındadır. Özellikle yerel alet üretimiyle bağdaştırılabilecek bir adet de *levallois* çekirdek ele geçmiştir. Buluntular, hammadde olarak çoğunlukla bölgede sıkça rastlanılan yeşilimsi ve kırmızı-kahve silekstendir.⁷⁶ Orta Paleolitik objelerin yanı sıra alan 100'de Üst-Paleolitik, Epi-Paleolitik ve Erken Neolitik olabilecek düzeltisiz yongalar ve mikrolit dilgiler'de tespit edilmiştir. Bunların hammaddeleri ise kırmızımsı, yeşilimsi sileks ve beyaz kuvarstır. Aynı zamanda alan 100'de iki obsidiyen yonga da ele geçirilmiş ancak haklarında detaylı bilgi verilmemiştir. Sagalassos yüzey araştırma raporunda araştırmacılar tarafından, "Yörenin genelde avcı-toplayıcı grupların tercih ettiği alanlardan olduğu ve olasılıkla hayvanların otladığı alanların varlığı veya sileks yatağı bulunmasıyla ilintili olduğu öne sürülebilir" denilmiştir.⁷⁷

2017 yılında Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması'nda Bucak ilçesi sınırlarındaki Ürkütlü Köyü'nün 1 km güneyinde Kör Höyük olarak adlandırılan ve yoğunlukla Geç Kalkolitik-Erken Tunç malzemesi veren alanda Orta Paleolitik'in en yaygın üretim tekniği olan *levallois* tekniğinde üretilmiş bir adet yonga bulunmuştur. Kırmızımsı kahverengi renkte radyolaritten yapılan yonganın topuğunda yüzcük şeklinde çıkarımlar yapılmıştır. Üst yüzünde merkeze doğru alınan çıkarımların bir ön-hazırlama işleminden geçtiği kesin olarak belirlenmiştir. Aletin sol yüzünden pulcuk şeklinde çıkarımlar alınmıştır. Yonganın çıkarıma hazırlanma aşamasındaki merkezci vurma

⁷⁴ Vermeersch vd., 2000, s. 459-460.

⁷⁵ Ralf Vandam vd., Up in the Hills: The 2016 Sagalassos Archaeological Survey Results/Dağlarda: Sagalassos Arkeolojik Yüzey Araştırması 2016 Yılı Sonuçları, Anmed, S.15, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2017, s. 224.

⁷⁶ Vandam vd., 2017, s. 227.

⁷⁷ Vandam vd., 2017, s. 228.

yumrularının negatifleri bariz görünmektedir.⁷⁸ Araştırmacıları tarafından “Bucak İlçesi sınırları içerisinde ele geçen ve Orta Paleolitik Dönem’e aidiyeti kesin olan ilk buluntu olması açısından son derece önemlidir” denilerek önemi vurgulanmıştır.⁷⁹

Yine 2017 yılında Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması sırasında Korkuteli sınırlarındaki Büyük Köy’ün 1 km güneyinde bulunan aslında höyük olmayıp tepe yerleşimi olan bölgede Orta Paleolitik’e tarihlenen bir yontmataş alet bulunmuştur. Bu tepe yerleşiminde ayrıca Arkaik Dönem ve Geç Hellenistik Dönem seramikleri de ele geçmiştir. Yeşilimsi sarı çakmaktaşıdan yapılmış bu yonganın distal ucu kırık ele geçmiştir ancak kırığın bulunduğu yerde bazı kullanım izlerine rastlanmıştır. Yonganın hem sağ hem de sol tarafında rötuşlar görünmektedir. Yonganın büyük bir vurma yumrusu vardır, topuğu ise geniş ve düzdür. Kısa ve kalın yongada yoğun patina görülür.⁸⁰

2018 yılında Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırmaları esnasında iki buluntu alanıyla daha karşılaşmıştır. Korkuteli sınırlarında Bozova’nın 3 km kuzeydoğusunda Güneyköy ve Babain Tepe’nin eteklerinde bazı kaya sığınakları bulunmuş ve bu sığınaklarda hiçbir malzemeye rastlanmamış olmasına karşın karşılarındaki yamaçlarda sileks malzemeler bulunmuştur. Kalkerli kaya ince katmanlar şeklinde hammadde olarak kullanılabilen çakmaktaşına sahiptir. Yamaçlarda saçılmış şekilde bulunan çakmaktaşıları, hammadde çıkarımı yapıldığını gösterir.⁸¹

Bu malzemelerin arasında radyolarit bir *levallois* çekirdek bulunmuş ve bu çekirdekten ön hazırlama çıkarımları alındığını gösteren biri diğerinin üstüne gelecek şekilde vurma yumruları yongalanan yüzde belirgindir. Bir diğer ön hazırlama çıkarımı

⁷⁸ Becks ve Fındık, 2019, s. 3-4.

⁷⁹ Betül Fındık-Ralf Becks-Ayça Polat Becks, Şeref Höyük ve Çevresi Yontmataş Buluntularına İlişkin İlk Gözlemler, Arkeometri Sonuçları Toplantısı, S.34, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2019, s. 88.

⁸⁰ Becks ve Fındık, 2019, s. 4.

⁸¹ Becks ve Fındık, 2019, s. 4.

da bunlara çapraz şekilde vurma yumrusu ile görülmektedir. Yongalanan yüzde az da olsa kabuk görünmektedir. Topuklardan biri önceden hazırlanmış diğeri ise doğaldır.⁸²

Bölgenin kuzeyinde yapılan başka bir yüzey araştırması sırasında, Isparta'ya bağlı Gelendost yakınlarındaki Balcı köyünün 3 km kadar doğusunda bir mağara olan Kabız İni'nde *Mousterian* bir uç bulunmuştur. Mağara derin bir boğazın doğu tarafında kalmaktadır ve çoğunlukla döküntüyle doludur. Çakmaktaşıdan yapılmış *Mousterian* ucun yüzeyinde bir kısım beyaz bir patinayla kaplıdır. Düz bir topuğa sahiptir ve vurma yumrusu bariz bir şekilde görülmektedir. Sağ ve sol tarafında önceden hazırlanma işlemi sırasında yapılan çıkarımların negatifleri yoğun olarak görünmektedir. Distal ucunda çok küçük bir kırığa sahiptir.⁸³

2021 yılında Dr. Öğr. Üyesi Betül Fındık Mayda başkanlığında başlayan Burdur İli Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmalarında göç yollarıyla bağlantı kurmak amaçlı oluşturulan araştırma bölgelerinde, Karain Mağarası'nın içinde bulunduğu Antalya'nın Döşemealtı ilçesiyle komşu olan ilçelerden Burdur'a bağlı Kemer ve Bucak ilçeleri taranmıştır.⁸⁴

Araştırmalar sırasında, Bucak İlçesine bağlı Beşkonak köyünün çıkışına doğru yer alan dere yatağında bir adet çekirdek ve dere çakıllarından yapılmış olan kıyıcılara rastlanmıştır. Yine Bucak ilçesinde yer alan Kızılseki köyünün Seki Avlığı Mahallesi'nde yoğun radyolarit hammaddeye, alet ve çekirdeklere rastlanmıştır. Yine Kızılseki köyünde yer alan Sinanbaba Mahallesi'nde yer alan tarlalarda az sayıda yontmataş buluntuya rastlanmıştır. Bucak iline bağlı Demirli Köy Camisi'nin bahçesinde yontmataş buluntularla karşılaşmıştır. Bucak ilçesinde Kocaalliler'de yapılan araştırmalar sonucu bölgenin batı ve kuzeybatısında az sayıda yontmataş buluntu ele geçmiştir. Bucak ilçesine bağlı Ürkütlü'de Bozburun'da yoğun çakmaktaş yumrulara rastlanmasına karşın yalnızca

⁸² Becks ve Fındık, 2019, s. 4-5.

⁸³ Becks ve Fındık, 2019, s. 5.

⁸⁴ Betül Fındık Mayda vd. Burdur Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması-2021, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.35, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur, 2022 s. 34-37.

Bozburun'un güney yamacında bir *levallois* çekirdeğe rastlanmıştır. Kemer ilçesine bağlı Elmacık Ardıçteke fosil lokalitesinin etrafında yapılan araştırmalarda ise Alt Paleolitik olarak tarihlendirilebilecek çekirdek ve yontmataş buluntulara rastlanmıştır.⁸⁵

⁸⁵ Fındık Mayda vd, 2022, s. 36-47.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİNDE TEKNO-TİPOLOJİK ANALİZLER

3.1. Endüstrinin Genel Özellikleri

Gürbelen Tepe yontmataş buluntu topluluğu toplamda 125 parçadan oluşmaktadır. Bu parçalar; yongalar, makrolit parçaları, döküntü, kornişli parçalar, dilgiler ve çekirdeklerden oluşur (bkz. Tablo-4). Gürbelen Tepe'nin doğu yamacında bulunan bu parçaların arasında %51 ile en baskın olanın yongalar olduğu ardından %22 ile çekirdeklerin onu izlediği görülür. Makrolit parçaları %16,8 ve döküntü parçalar %6,4 ile temsil edilmektedir. Onların ardından %1,6 ile kornişli parçalar ve dilgiler gelmektedir.

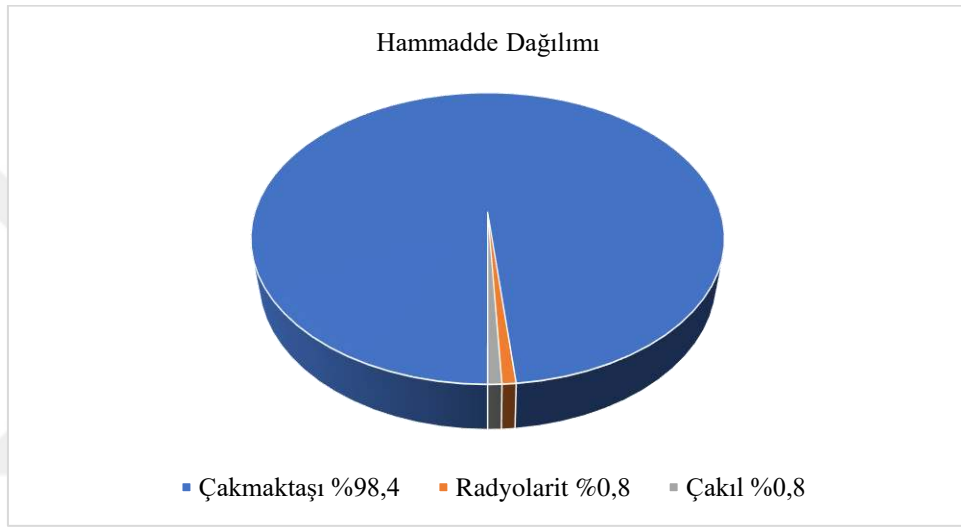
Tablo 4: Endüstri Öğelerinin Oransal Dağılımı

ENDÜSTRİ ÖĞELERİ	ADET	ORAN
Yonga	64	%51,2
Makrolit Parçası	21	%16,8
Döküntü	8	%6,4
Kornişli Parça	2	%1,6
Dilgi	2	%1,6
Çekirdekler	28	%22,4
TOPLAM	125	%100

-Hammadde

Endüstri genelinde hammadde dağılımı ele alındığında büyük çoğunluğun çakmaktaşı olduğu göze çarpar. Gürbelen Tepe'nin kendisinin bir hammadde kaynağı

olduğu ve çakmaktaşı yumrular barındırdığı göz önünde bulundurulduğunda bunun kaçınılmaz ve olağan bir sonuç olduğu karşımıza çıkar. Şekil-1 incelendiğinde %0,8'lik bir radyolarit ve %0,8'lik bir çakıl varlığı gözlenmektedir ki asıl ilginç olanlar bunlardır. Hammadde olarak bakıldığında 125 parça yontmataş buluntunun %98,4'ü yani 123 parçası çakmaktaşı; bir tanesi radyolarit; bir tanesi de çakıldır. Çekirdeklerin tümünün hammaddesi çakmaktaşıdır. Yongalama ürünlerinde kullanılan hammaddelerin oransal dağılımı Tablo-5'te gösterildiği gibidir.

Şekil-1: Endüstride Hammadde Dağılımı

Tablo-5: Hammadde Türleri Oransal Dağılımı

YONGALAMA ÜRÜNLERİ	ADET	ORAN
Çakmaktaşı	95	%97,93
Radyolarit	1	%1,03
Çakıl	1	%1,03
TOPLAM	97	%100

-Hammadde Rengi

Hammadde rengine bakıldığında en baskın rengin 102 parça ile temsil edilen açık kahverengi olduğu görülmektedir. Açık kahverenginin ardından 17 parça ile gri göze çarpmakta; üç parça ile koyu kahverengi, iki parça ile kıvıl kahverengi ardından gelmektedir. Krem ise sadece bir parçada karşımıza çıkar. Gürbelen Tepe’de hammadde olarak bulunan çakmaktaşı yumrular çoğunlukla açık kahverengi-gri olarak görülmekte dolayısıyla kullanılan parçaların Gürbelen Tepe’de en çok bulunan hammaddeden olduğu anlaşılmaktadır. Buluntu grubundaki toplam 28 adet olan çekirdeklerin tümünün rengi açık kahverengidir. Yongalama ürünlerinin hammadde renk dağılımı Tablo-6’da izlenebilir.

Tablo-6: Hammadde Rengi Oransal Dağılımı

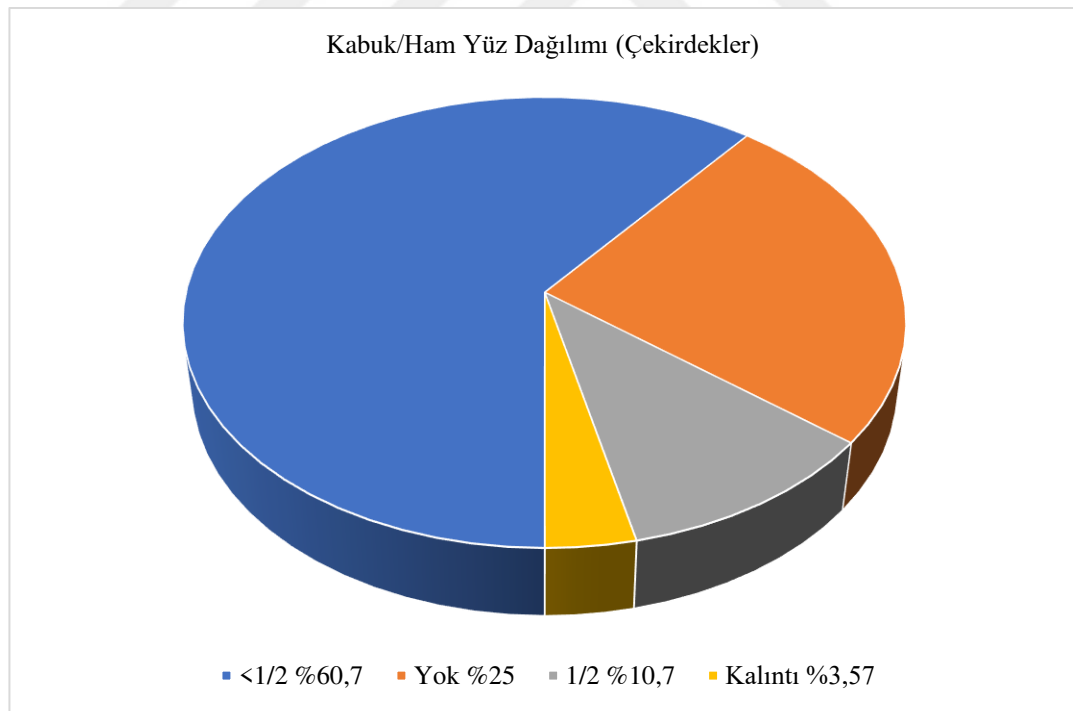
HAMMADDE RENGİ	ADET	ORAN
Açık Kahverengi	74	%76,28
Gri	17	%17,52
Koyu Kahverengi	3	%3,09
Kıvıl Kahverengi	2	%2,06
Krem	1	%1,03
TOPLAM	97	%100

-Kabuk/Ham Yüz

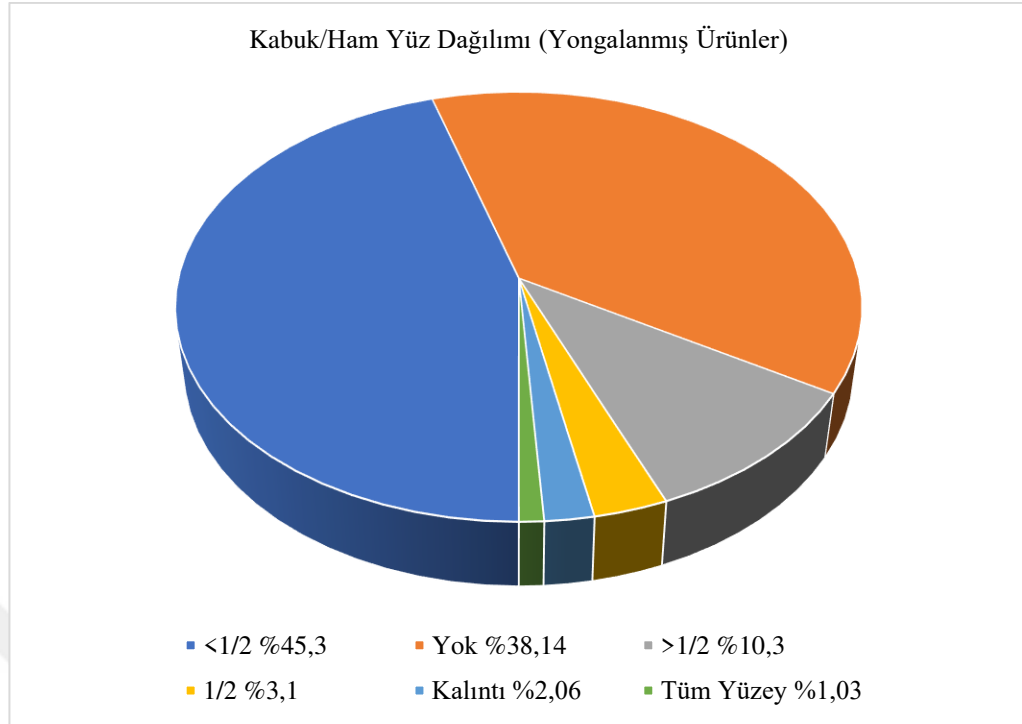
Çekirdeklerdeki kabuk varlığına baktığımızda %60,7 ile en fazla temsil edilen üzerinde yarısından az oranda kabuk olan parçalardır ardından %25 ile üzerinde kabuk olmayan parçalar görülmektedir.

Üzerinde yarısından az ve kabuk olmayan çekirdeklerin sayıca çok olması bize yoğun biçimde yongalama yapıldığını gösterir niteliktedir. Çekirdeklerin üzerinde bulunan kabukların oranı, Şekil-2’den de anlaşılacağı üzere çeşitlilik arz etmektedir.

Yongalama ürünlerinin üzerinde kabuk olan parçaların bu denli çok olmasının nedeni hazırlama yongalarının varlığıyla açıklanabilir. Zaten hammadde merkezi olarak kullanılan Gürbelen Tepe’de çekirdekler üzerindeki kabuklardan temizlenip kullanılmak üzere götürülmüş olmalıdır. Yongalama ürünleri içerisindeki hazırlama yongaları, endüstride bulunan *levallois* çekirdekler ve hazırlanmış çekirdekler ile birlikte düşünüldüğünde yontmataş parçalardaki bu kabuk oranı dağılımı daha net anlaşılmaktadır. Yongalanmış ürünler kabuk/ham yüz oranlarını incelemek için Şekil-3 izlenebilir.

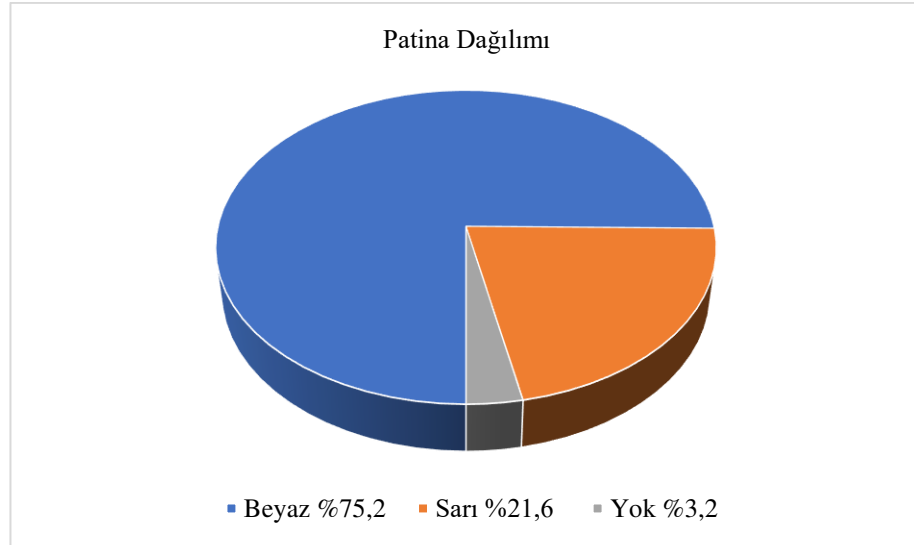
Şekil-2: Çekirdeklerde Kabuk/Ham Yüz Dağılımı

Şekil-3: Yongalanmış Ürünlerde Kabuk/Ham Yüz Dağılımı

-Patina

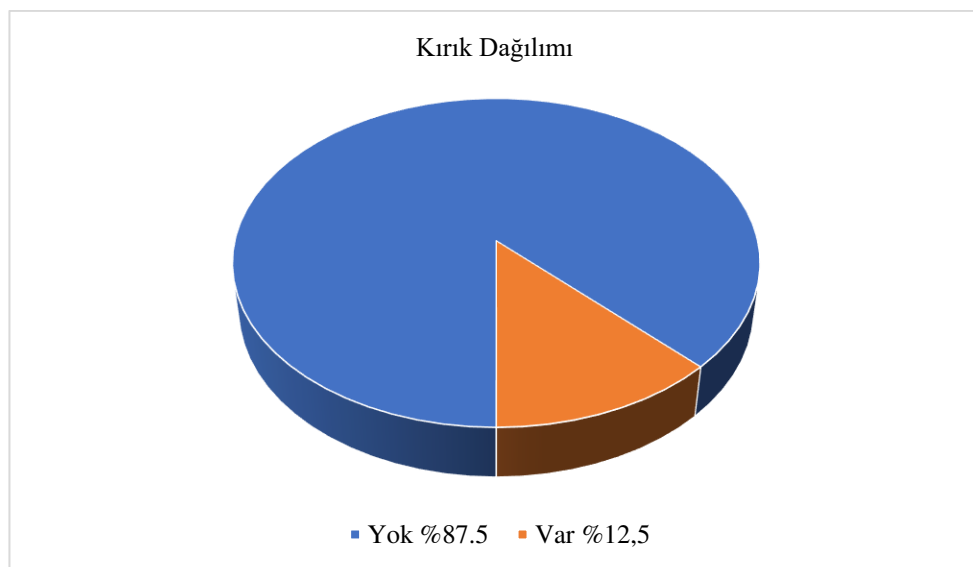
Üzerinde patina bulunmayan parçalar, 125 yontmataş buluntu içerisinde dört adetle varlık göstermekte ve %3,2 kadar az bir oranla karşımıza çıkmaktadır (bkz. Şekil-4). Tabii ki bunun en doğal nedeni Gürbelen Tepe buluntu topluluğunun yüzey araştırması esnasında toplanması dolayısıyla uzunca süre yüzeyde kalıp içeriğinde bulunan suyu yavaşça kaybetmiş olmasıdır. Gürbelen Tepe yontmataş buluntu grubu %75,2 oranında kalın beyaz patinaya sahip olarak karşımıza çıkar. Ardından yine kalın sarımsı renge sahip patinaya sahip parçalar gelir.

Şekil-4: Endüstride Patina Dağılımı

-Kırık

Gürbelen Tepe buluntu topluluğunun %87,5'i tam %12,5'i çeşitli yerlerinden kırıktır. Şekil-5'te oranları gösterilmiş olan buluntulara, döküntü parçalar ve makrolit parçaları içeriğe dâhil edilmemiş dışarıda bırakılmıştır. Buluntu topluluğundaki çekirdeklerden 3'ü hariç diğerleri tümüdür.

Şekil-5: Endüstride Kırık Dağılımı

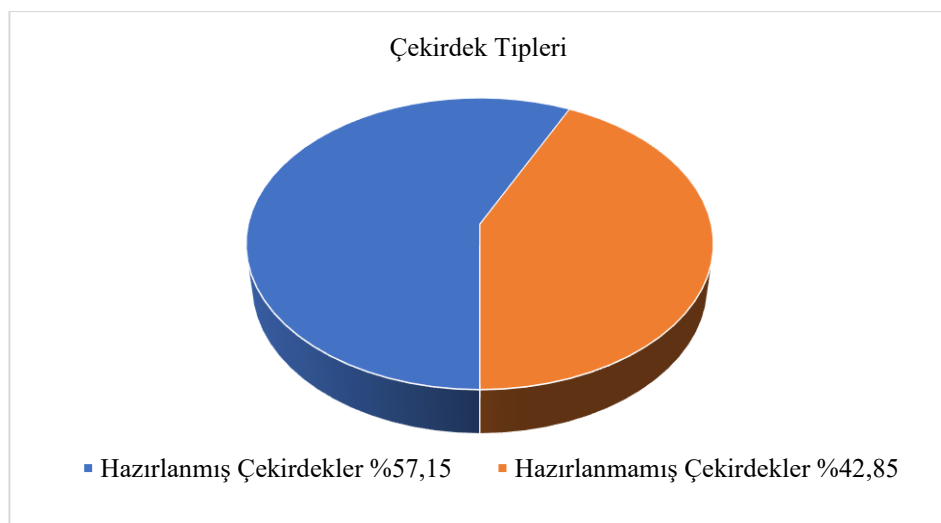
Gürbelen Tepe yontmataş buluntu topluluğundaki tam parçaların kesin sayısı 122 parça içerisinden 84'tür. Bu parçaların; 15'i hazırlama yongası, 9'u düzeltili yonga, 9'u çentikli alet, 4'ü dişlemeli alet, 6'sı ön kazıyıcı, 7'si ikili alet, 4'ü taş delgi, 3'ü kenar kazıyıcı, 1'i ham sırtlı bıçak, 1'i üçlü alet, 5'i düzeltili çekirdek, 7'i *levallois* çekirdek, 3'ü iki kutuplu çekirdek, 3'ü tek kutuplu çekirdek ve 7'si şekilsiz-düzensiz çekirdektir.

3.2. Teknolojik Analizler

Bu bölümde Korkuteli-Gürbelen Tepe'de bulunan yontmataş yüzey buluntularının yongalama ürünleri ile çekirdeklerine ait analiz sonuçları, tablolar ve grafikler halinde sunulmuştur. Teknolojik parçalar ile yongalama ürünleri arasındaki ölçütler çekirdekler için belirlenen ölçütler arasında farklılık göstermektedir bu yüzden ayrı başlıklar altında incelenmişlerdir.

3.2.1. Çekirdekler

Tekno-tipolojik analizleri gerçekleştirilen Korkuteli-Gürbelen Tepe buluntu grubu içerisinde toplam 28 adet çekirdek tespit edilmiştir. Tüm buluntu grubu içerisinde bu sayı oran olarak %22,4'e tekabül etmektedir. Nitekim bu parçalar; hazırlanmış çekirdekler ve hazırlanmamış çekirdekler olarak iki ana grup altında incelenmiştir.

Şekil-6: Çekirdek Tipleri Oransal Dağılımı

Şekil-6’da görüldüğü üzere hazırlanmış çekirdekler %57,15’lik oranıyla baskın görünmektedir. Bu oran 16 adet çekirdeğin hazırlanmış olduğuna temsil arz eder. Hazırlanmamış çekirdekler ise tüm çekirdekler içerisinde %42,85 oranında ve 12 adet olarak gözlenirler.

3.2.1.1. Hazırlanmış Çekirdekler

Hazırlanmış çekirdekler, endüstri içerisinde iki alt tip olarak tespit edilmiştir. Toplam 16 çekirdek arasında en çok görülen alt tip *levallois* tekniğiyle üretilmiş olanlardır. Endüstri içerisinde 13 adet parçayla temsil edilen ve tüm hazırlanmış çekirdekler içerisinde %81,25 gibi büyük bir orana sahip olan *levallois* çekirdeklerin ardından 3 parçayla temsil edilen prizmatik çekirdekler %18,75 olarak karşımıza çıkar. Hazırlanmış çekirdeklerin sayısal ve oransal dağılımları Tablo-7’de incelenebilir.

Tablo-7: Hazırlanmış Çekirdekler Alt Tipleri Oransal Dağılımı

HAZIRLANMIŞ ÇEKİRDEKLER (ALT TİP)	ADET	ORAN
Levallois Çekirdekler	13	%81,25
Prizmatik Çekirdekler	3	%18,75
TOPLAM	16	%100

3.2.1.1.1 Levallois Çekirdekler

Levallois yongalama tekniği, Orta Paleolitik Dönem boyunca yaygın kullanılmışsa da Alt Paleolitik Dönem sonunda kullanılmaya başlanmıştır. Her ne kadar *levallois* tekniğinin uygulanışı üzerine uzun yıllar boyunca farklı araştırmacılar tarafından farklı görüşler ortaya atılmışsa da yaygın kabul edilen görüş, F. Bordes tarafından ortaya

atılan; “istenilen biçimde bir veya birden fazla yonga çıkarabilmek için çekirdeğin bir ön hazırlanma işleminden geçirilmesi” denilebilir.⁸⁶

Bordes tarafından bahsedilen ön hazırlık işlemi; çekirdeğin merkeze doğru çıkarılan hazırlık yongalarıyla bir düzenleme işleminden geçmesi ve bu yolla alınmak istenen yonganın şeklinin ortaya çıkarılmasıdır. Yumrunun kabuğunun bu şekilde alınan hazırlık yongalarıyla temizlenmesi, ortaya çıkan çekirdeğin “kaplumbağa başına” benzeyen dışbükey bir yüzey oluşturmaya sebebiyet vermektedir.⁸⁷

Bu “kaplumbağa başı” şeklinde tarif edilen *levallois* çekirdeklerin vurma düzlemleri genellikle yüzcüklü çıkarımlarla düzenlenmiştir ancak düz olanları da yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Genellikle *levallois* çekirdekler üzerindeki vurma yumrularının negatifleri belirgin bir hat çizmektedir.⁸⁸

Levallois tekniği kullanılarak hazırlanan yongalama yüzeyinden tek bir yonga elde edilmesi, *lineal* metot olarak adlandırılmıştır. Aynı yongalama yüzeyinden birden fazla yonga elde edilmesine ise *recurrent* metot denir.⁸⁹

Recurrent metot ile çıkarılan yongaların çıkarılma yönlerine göre üç alt grubu yer almaktadır. Bunlar; eğer çıkarılan yongalar birbirine karşılıklı ise iki kutuplu *recurrent* metot, eğer çıkarılan yongalar birbiriyle aynı yöndeysen tek kutuplu *recurrent* metot, eğer çıkarılan yongalar çekirdeğin merkezine doğru yönelmişse merkezci *recurrent* metot olarak adlandırılmıştır. Ancak burada bir ayrım iyi yapılmamıştır. O da yukarıda bahsi geçen yongaların, hazırlama yongaları değil *levallois* tekniğiyle alınan yongalar oluşudur.⁹⁰

⁸⁶ François Bordes, *Typologie du Paléolithique Ancien et Moyen* Mémoire No. 1, Le Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS), Paris, 1961, s. 14.

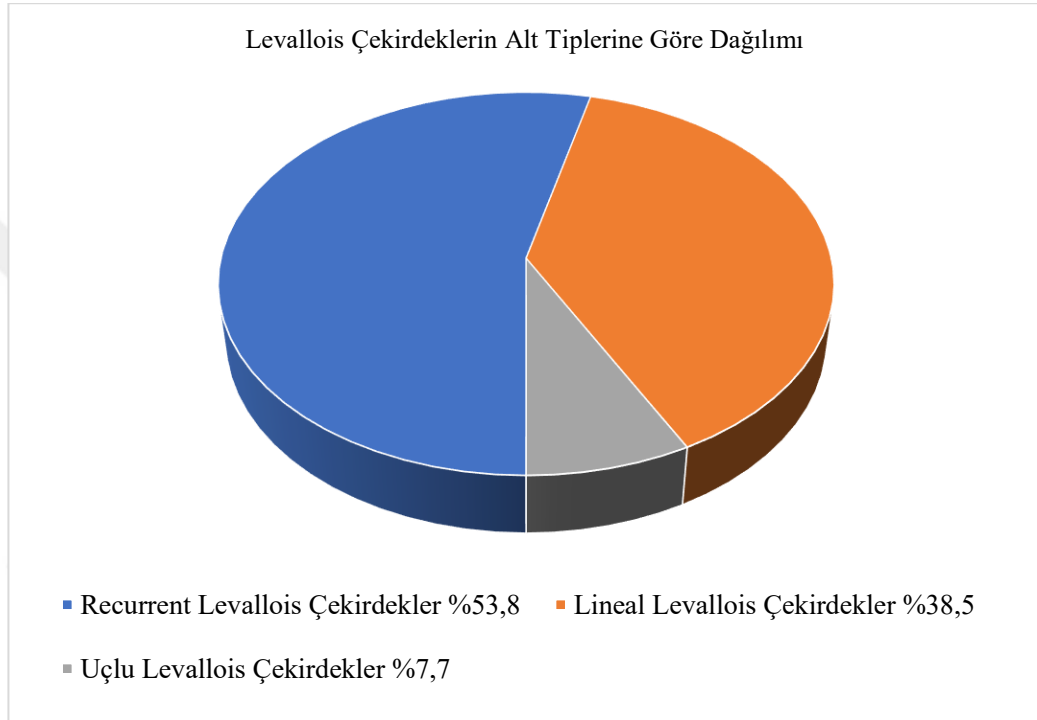
⁸⁷ Kenneth P. Oakley, *Man The Tool Maker*, The Trustees of the British Museum, London, 1961, s. 53.

⁸⁸ Oakley, 1961, s. 53-54.

⁸⁹ Eric Boeda, *Le Concept Levallois et Evaluation de son Champ d'Application*, L'Homme de Néanderthal: La Technique, S.4, 1988, s. 13-15.

⁹⁰ Boeda, 1988, s. 13-16.

Korkuteli-Gürbelen Tepe buluntu topluluğunda bulunan *levallois* çekirdeklerin (Ek-2, Ek-3); 7'si *recurrent* metot kullanılarak (Ek-20.3,4), 5'i *lineal* metot kullanılarak oluşturulmuş (Ek-20.1) şekilde biri ise uçlu *levallois* olarak karşımıza çıkmaktadır (Ek-20.2). Gürbelen Tepe *levallois* çekirdeklerinin oransal dağılımları Şekil-7'de izlenebilir.

Şekil-7: Levallois Çekirdeklerin Tiplerine Göre Dağılımı

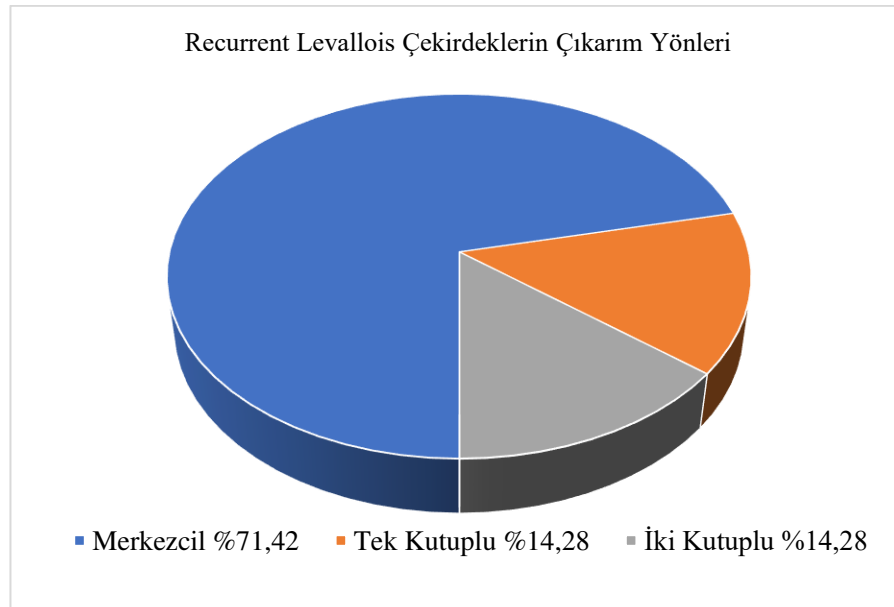
Lineal metot kullanılarak tek bir son ürün alınan çekirdeklerin %38,5 gibi yüksek bir oran göstermesinin nedeni Gürbelen Tepe'deki hammadde çokluğuyla ilişkilendirilebilir. Her ne kadar *recurrent* metot kullanılan çekirdeklerin oranı, *lineal* metot kullanılan çekirdeklere göre daha fazla olsa da %38,5 *lineal* metodun yaygın kullanımına göre yüksek bir oran olarak görülebilir.

Gürbelen Tepe’de bulunan *levallois* çekirdeklerin tiplerine göre çıkarım yönleri dağılımını Tablo-8’de gösterildiği gibidir.

Tablo-8: Levallois Çekirdekler Çıkarım Yönleri

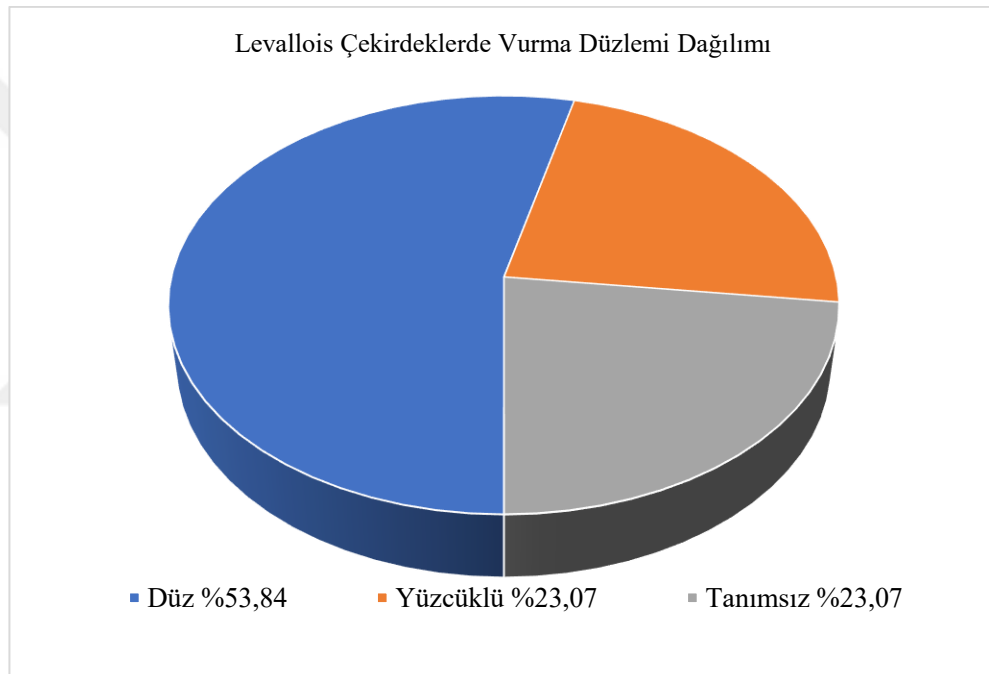
ÇIKARIM YÖNLERİ	LINEAL	RECURRENT	UÇLU	TOPLAM
Tek Kutuplu	5	1	1	7
İki Kutuplu	-	1	-	1
Merkezcil	-	5	-	5
TOPLAM	5	7	1	13

Recurrent levallois çekirdeklerinin çıkarım yönlerinden en baskın olanı %71,42 oranında temsil edilen merkezcil çıkarımlı olanlardır. Tek kutuplu ve iki kutuplu çıkarıma sahip birer tane *recurrent levallois* çekirdeği vardır. Her ikisi de %14,28 oranında görülmektedirler (bkz. Şekil-8).

Şekil-8: Recurrent Levallois Çekirdeklerin Çıkarım Yönleri

Yukarıda bahsedildiği gibi *levallois* çekirdekler hazırlanma işleminden geçerken vurma düzlemleri de hazırlanır. Yaygın olarak görülen tipleri ise yüzcüklü ve düz olanlardır. Şekil-9’da görüleceği üzere yüzcüklü vurma düzleminin %23,07’le, oranı %53,84 olan düz vurma düzleminin altında kalması ilginçtir. Nitekim *levallois* tekniğinde yüzcüklü vurma düzleminin daha yaygın kullanılması beklenir. Tanımsız olan ve %23,07 oranıyla temsil edilen üç parça ise “alete” dönüştürülürken vurma düzlemi düzeltileme işlemine maruz kaldığı için üzerine konuşmak mümkün olmamaktadır (Ek-19.5).

Şekil-9: *Levallois* Çekirdeklerde Vurma Düzlemi Dağılımı

Toplamda 24 adet ürün alınan *levallois* çekirdeklerin tümünden alınan ürünün türü yongadır. Beklendiği üzere üzerinden en çok ürün alınan çekirdek tipi *recurrent* tir. Ürünlerin alınırken bıraktığı kopma açılarının hepsi 90 dereceden küçüktür.

Tablo-9: Levallois Çekirdek Alt Tiplerinden Alınan Ürün Sayısı

LEVALLOIS ÇEKİRDEK TİPİ	ALINAN ÜRÜN SAYISI
Recurrent Levallois	18
Lineal Levallois	5
Uçlu Levallois	1
TOPLAM	24

Levallois çekirdek ölçüleri Tablo-10'da çekirdek alt tiplerine göre tablo halinde verilmiştir.

Tablo-10: Levallois Çekirdek Alt Tiplerine Göre Boyut Analizi

ÇEKİRDEK ÖLÇÜMLERİ		LINEAL	RECURRENT	UÇLU
UZUNLUK	Minimum	39 mm	34 mm	44 mm
	Maksimum	98 mm	61 mm	44 mm
	Ortalama	58 mm	47 mm	44 mm
GENİŞLİK	Minimum	34 mm	35 mm	33 mm
	Maksimum	77 mm	61 mm	33 mm
	Ortalama	50 mm	48 mm	33 mm
KALINLIK	Minimum	18 mm	15 mm	23 mm
	Maksimum	35 mm	34 mm	23 mm
	Ortalama	25 mm	24 mm	23 mm

3.2.1.1.2. Prizmatik Çekirdekler

Korkuteli-Gürbelen Tepe buluntu topluluğu içerisindeki prizmatik çekirdekler ise üç adettir. Bunlardan bir tanesi tek kutuplu dilgi (Ek-22.3, Ek-7.1) diğer ikisi dilgicik çekirdeğidir (Ek-22.1,2). Dilgicik çekirdeklerinden biri iki kutuplu diğer ise tek kutupludur (Ek-7.2,3). Bu gruptaki tüm çekirdeklerin vurma düzlemi düzdür ve kopma açısı 90 dereceden dardır. Çekirdek alt tipine göre üzerlerinden alınan ürün sayısı Tablo-11’de incelenebilir.

Tablo-11: Prizmatik Çekirdeklerden Alınan Ürün Sayısı

ÇEKİRDEK TİPİ	ALINAN ÜRÜN SAYISI
Tek kutuplu prizmatik dilgi çekirdeği	2
İki kutuplu prizmatik dilgicik çekirdeği	3
Tek kutuplu prizmatik dilgicik çekirdeği	3
TOPLAM	11

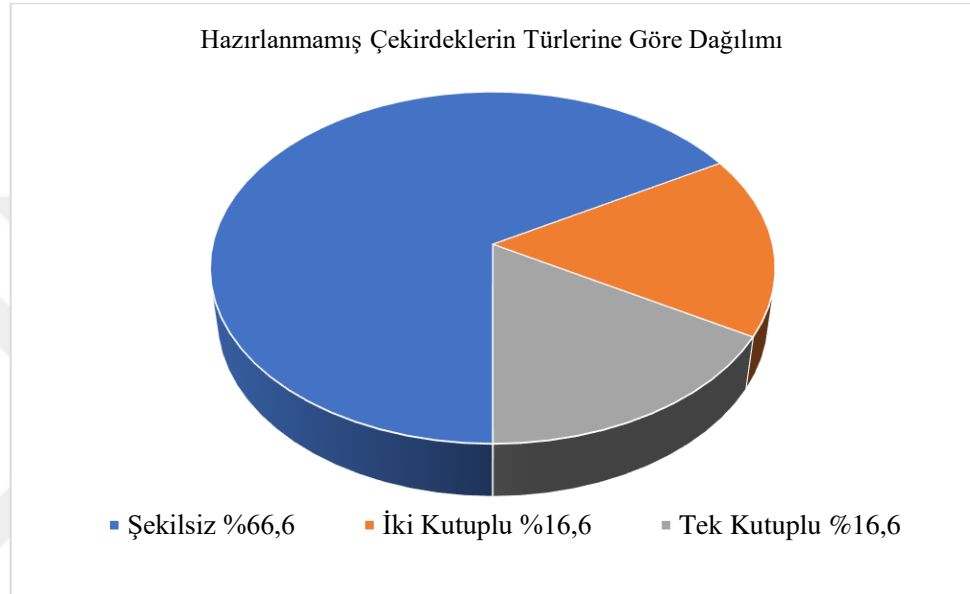
Prizmatik çekirdeklerin ölçüleri Tablo-12’de çekirdek alt tiplerine göre tablo halinde verilmiştir.

Tablo-12: Prizmatik Çekirdekler Boyut Analizi

ÇEKİRDEK TİPİ	UZUNLUK	GENİŞLİK	KALINLIK
Tek kutuplu dilgi çekirdeği	71 mm	44 mm	34 mm
İki kutuplu dilgicik çekirdeği	47 mm	31 mm	20 mm
Tek kutuplu dilgicik çekirdeği	29 mm	25 mm	16 mm

3.2.1.2. Hazırlanmamış Çekirdekler

Gürbelen Tepe buluntu grubu içinde hazırlanmamış çekirdekler toplamda 12 tanedir. Bunlardan 8'i şekilsiz (Ek-23), 2'si iki kutuplu (Ek-21.1,2) ve diğer 2'si de tek kutupludur (Ek-21.3,4). Oransal olarak türlerine göre dağılımı Şekil 10'da izlenebilir. Hazırlanmamış çekirdeklerde son alınan ürün tüm çekirdeklerde yongadır.

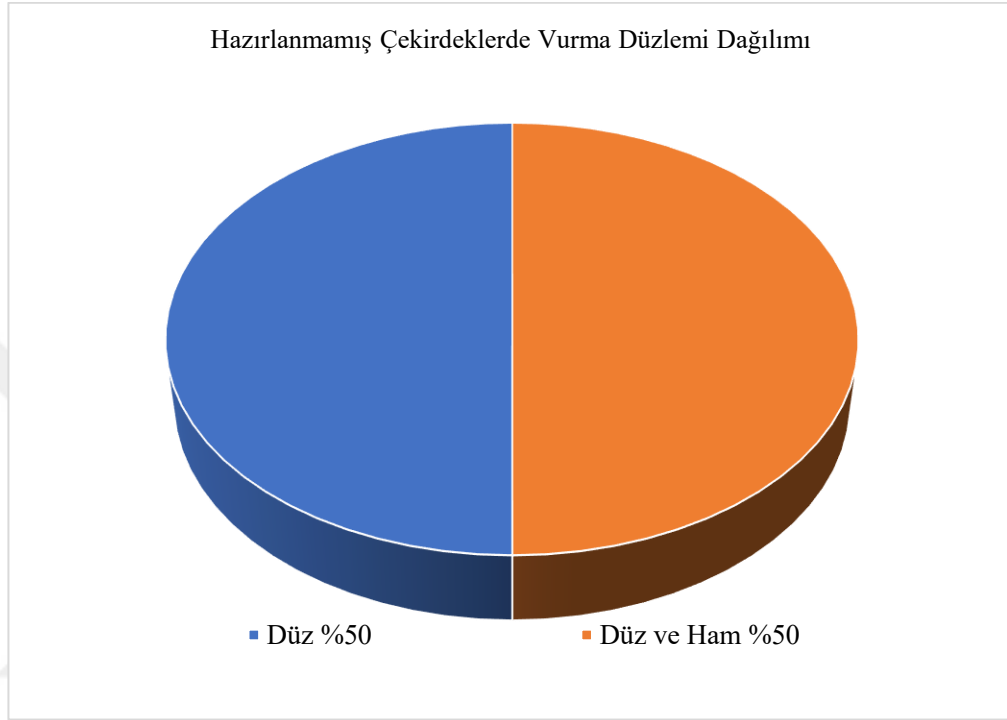
Şekil-10: Hazırlanmamış Çekirdeklerin Alt Tiplerine Göre Dağılımı

Hazırlanmamış çekirdeklerin çıkarım yönleri Tablo-13'teki gibidir.

Tablo-13: Hazırlanmamış Çekirdekler Çıkarım Yönleri

ÇIKARIM YÖNLERİ	ŞEKİLSİZ	İKİ KUTUPLU	TEK KUTUPLU	TOPLAM
Tek Kutuplu	-	-	2	2
İki Kutuplu	-	2	-	2
Düzensiz	8	-	-	8
TOPLAM	8	2	2	12

Toplamda 12 adet olan hazırlanmamış çekirdeklerde görülen vurma düzlemleri altısı düz ve altısı hem düz hem ham olmak üzere %50-50 ayrılmıştır (bkz. Şekil-11).

Şekil-11: Hazırlanmamış Çekirdeklerde Vurma Düzlemi Dağılımı

Hazırlanmamış çekirdeklerden alınan ürün sayılarına bakıldığında, toplamda 122 ürün alındığını ve bu ürünlerin yoğunlukla üzerlerinden 111 ürün alınan şekilsiz çekirdeklerden çıkarıldığı görülmektedir. Bu 111 ürünün hepsi şekilsiz ve düzensiz çekirdeklerden yonga şeklinde alınmıştır. İki kutuplu hazırlanmamış çekirdeklerden yedi, tek kutuplulardan ise dört adet ürün alındığı gözlenmiştir. Şekilsiz çekirdeklerden bu kadar yoğun ürün alınmasının nedeni hammaddeyi değerlendirmek veya görece büyük yumruların boyutlarının elde işlenecek hale getirilmeye çalışıldığı, daha sonra vazgeçildiği şeklinde değerlendirmek mümkündür.

Tablo-14: Hazırlanmamış Çekirdeklerden Alınan Ürün Sayısı

HAZIRLANMAMIŞ ÇEKİRDEK TİPİ	ALINAN ÜRÜN SAYISI
Şekilsiz	111
Tek Kutuplu	4
İki Kutuplu	7
TOPLAM	122

Hazırlanmamış çekirdeklerin tiplerine göre boyutsal ölçümleri Tablo-15'teki gibidir. Tablo incelendiğinde şekilsiz çekirdeklerin boyutlarının ne denli büyük olduğu dolayısıyla yumruları elde kullanılabilir hale getirmek için üzerlerinden ürün alınmış olabileceğini düşündürmektedir. Boyutları elde rahat çalışmaktan uzak olan bu çekirdeklerin üzerinde çalışmaktan vazgeçilmiş olması ihtimaller arasındadır.

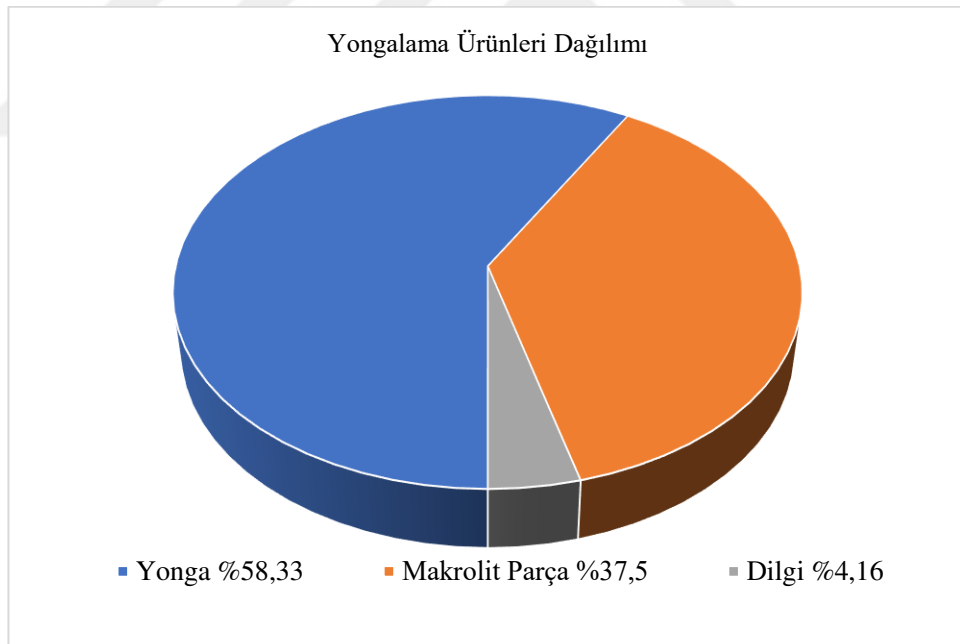
Tablo-15: Hazırlanmamış Çekirdekler Boyut Analizi

ÇEKİRDEK ÖLÇÜMLERİ		ŞEKİLSİZ	İKİ KUTUPLU	TEK KUTUPLU
UZUNLUK	Minimum	31 mm	43 mm	37 mm
	Maksimum	139 mm	56 mm	71 mm
	Ortalama	85 mm	49 mm	54 mm
GENİŞLİK	Minimum	48 mm	37 mm	44 mm
	Maksimum	89 mm	50 mm	71 mm
	Ortalama	68 mm	43 mm	57 mm
KALINLIK	Minimum	24 mm	19 mm	34 mm
	Maksimum	52 mm	38 mm	34 mm
	Ortalama	38 mm	20 mm	34 mm

3.2.2. Yongalama Ürünleri

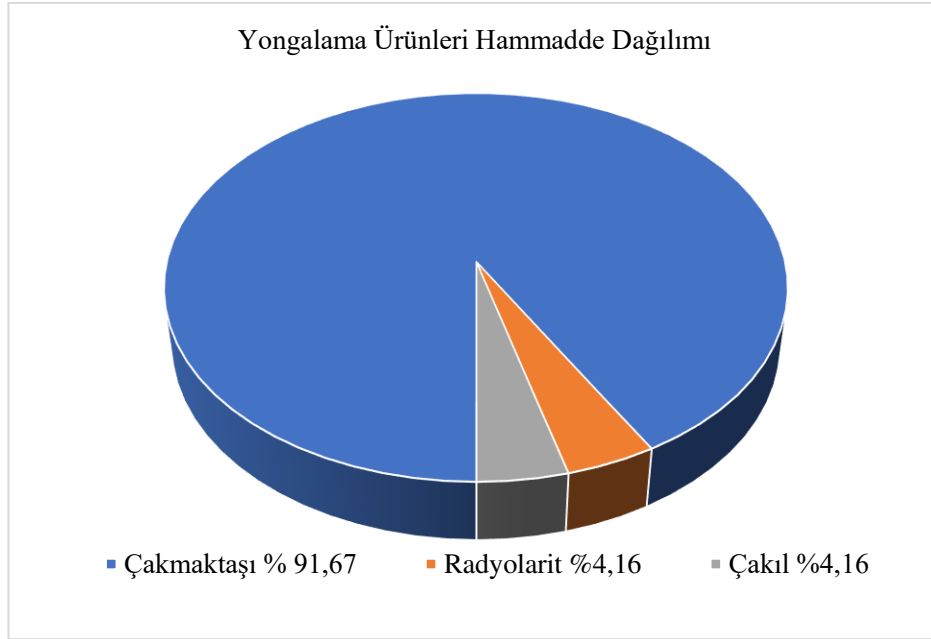
Gürbelen Tepe buluntu topluluğunda bulunan düzeltisiz yongalama ürünlerinin toplamı 24 parçadır. Bu 24 parçanın 14'ü yonga, 9'u makrolit parçası ve 1'i dilgidir (Ek-10). Burada belirtilen bir adet dilgi, yalnızca boyutlarından dolayı dilgi olarak adlandırılmakta bunun dışında hiçbir dilgi özelliği göstermemektedir (Ek-10.8). Bu gruba sekiz adet döküntü parça dâhil edilmemiştir (Ek-11).

Toplamda yongalama ürünleri arasında en çok temsil edilen 14 yonganın 7'si hazırlama yongasıdır. Gürbelen Tepe buluntu grubunda bulunan yongalama ürünlerinin hiçbirinde kullanım izine rastlanmamıştır. Yongalama ürünlerinin oransal dağılımı Şekil-12'de izlenebilir.

Şekil-12: Yongalama Ürünlerinin Oransal Dağılımı

Yongalama ürünleri hammadde açısından çeşitlilik göstermektedir. 24 parçanın 22'si çakmaktaşıdan, 1'i radyolaritten, 1'i de çakıldandır. Yongalama ürünlerinin hammadde oransal dağılımı olarak Şekil-13'te incelenebilir.

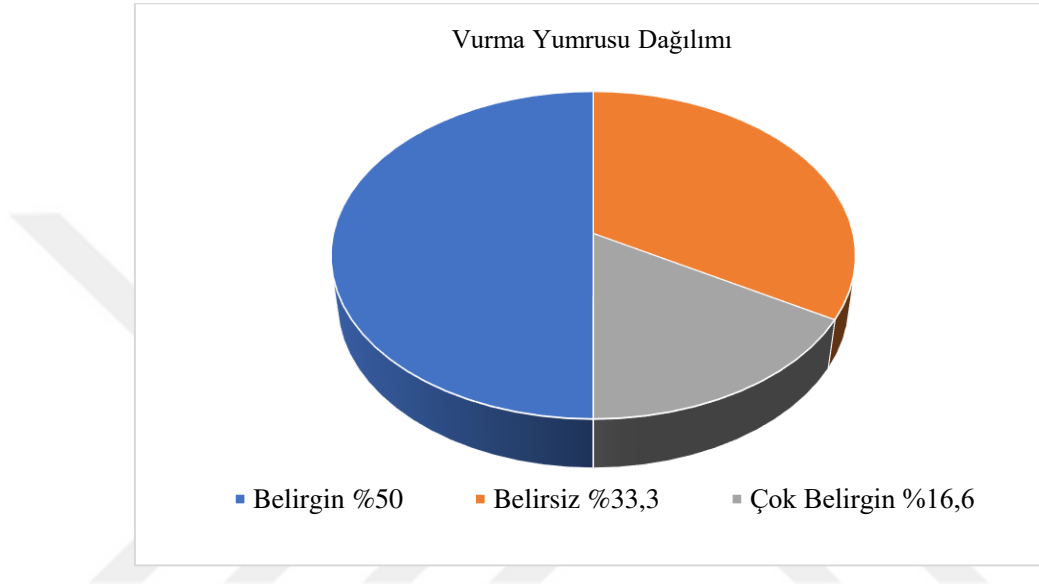
Şekil-13: Yongalama Ürünleri Hammadde Dağılımı

Toplam 24 olan yongalama ürünlerinin 9'unda topuk saptanamamıştır. Topuğu saptanabilen parçaların sayısı 15'tir. En fazla tespit edilen topuk tipi sekiz parçayla temsil edilen düz topuktur. Düz topuğu, beş parçayla temsil edilen ham topuk izler. Nokta ve ikiyüzlü topuk tiplerinden ise birer tane gözlenmiştir. Topuk tipi sayısal ve oransal olarak Tablo-16'da izlenebilir.

Tablo-16: Yongalama Ürünleri Topuk Tipleri Oransal Dağılımı

TOPUK TİPİ	ADET	ORAN
Düz	8	%53,3
Ham	5	%33,3
Nokta	1	%6,6
İkiyüzlü	1	%6,6
TOPLAM	15	%100

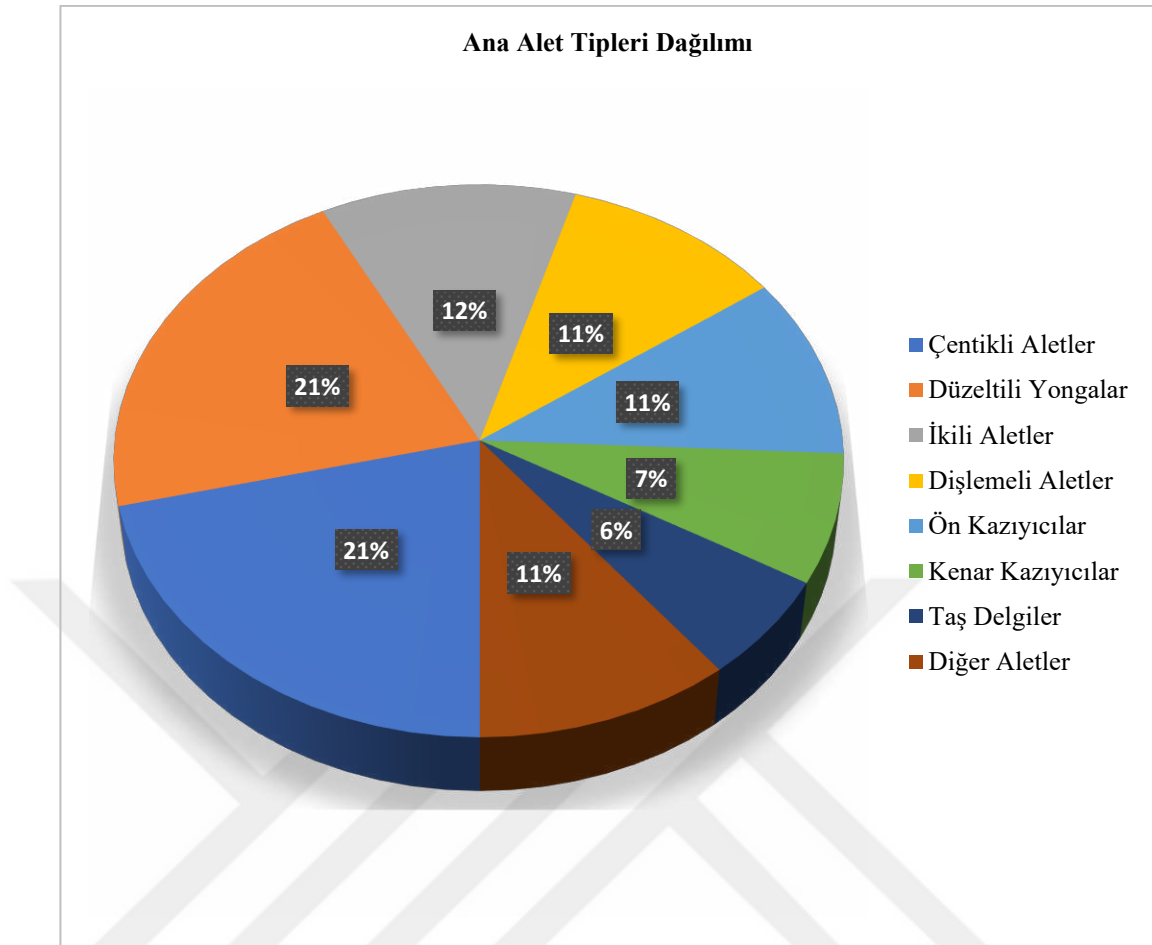
Yongalama ürünleri arasında vurma yumrusuna sahip parçaların sayısı 18'dir. Bu parçalardan 9'unda belirgin, 6'sında belirsiz, 3'ünde çok belirgin vurma yumrusu gözlenmiştir. Yongalama ürünlerinde vurma yumrusunun oransal dağılımı Şekil-14'te izlenebilir. Belirgin ve çok belirgin vurma yumrusuna sahip 12 parçanın kopma açısı doğal olarak 90 dereceden büyük, belirsiz olanların ise 90 dereceden küçüktür.

Şekil-14: Yongalama Ürünlerinde Vurma Yumrusu Dağılımı

3.3. Yontmataş Aletler

Tez kapsamında tipolojik analizleri yapılan Korkuteli-Gürbelen Tepe buluntu grubuna dâhil alet sayısı toplam 66'dır. Aletler üzerinde yapılan incelemeler her alet tipi için ayrı ayrı yapılmıştır. Analizleri yapılmış olan 66 alet tiplerine göre sınıflara ayrılmış ve çeşitli alt tipler tespit edilmiştir. Toplam sekiz ana tip, 27 alt tip tespit edilmiştir. Ana alet tipleri dağılımı Şekil-15'te izlenebilir. Çentikli aletler ve düzeltili yongalar alet tipleri arasında %21'er oranla ile en çok görülen tiplerdir (Ek-14). Onların ardından %12 ile ikili aletler gelir (Ek-17). Oranları %11 olan dişlemeli aletler (Ek-15), ön kazıyıcılar (Ek-13) ve diğer aletler (bir ham sırtlı bıçak, bir üçlü alet, beş düzeltili çekirdek; Ek-19) de onların ardından gelir. Kenar kazıyıcılar ise endüstri içerisinde %7 oranla temsil edilirken (Ek-12) en az görülen alet tipi %6 ile taş delgilerdir (Ek-16).

Şekil-15: Ana Alet Tipleri Oransal Dağılımı

3.3.1. Kenar Kazıyıcılar

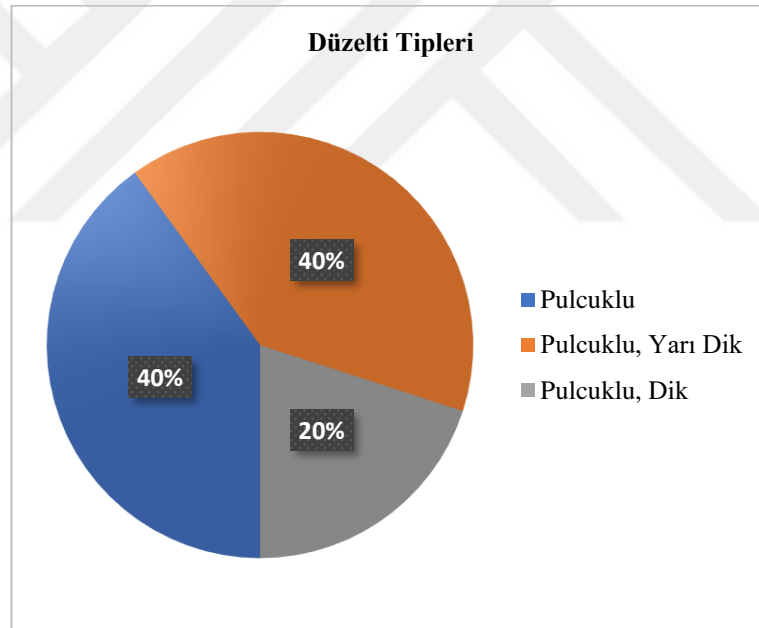
“Yonga, dilgi yahut döküntü üzerine yapılmış olan bir veya birden çok kenarın, kendi uzunluğunun büyük bir bölümünü kapsayacak biçimde düzenli, devamlı düzeltilebilir düz bir biçimde şekillendirilmiş iç veya dışbükey kenarlara sahip aletlerdir.”⁹¹ Endüstride toplam beş parça ile temsil edilen kenar kazıyıcıların yatay içbükey ve tek dışbükey olmak üzere iki alt tipi tespit edilmiştir. Tablo-17’de sayısal ve oransal olarak verilmiştir.

⁹¹ Yalçınkaya, 1989, s. 29.

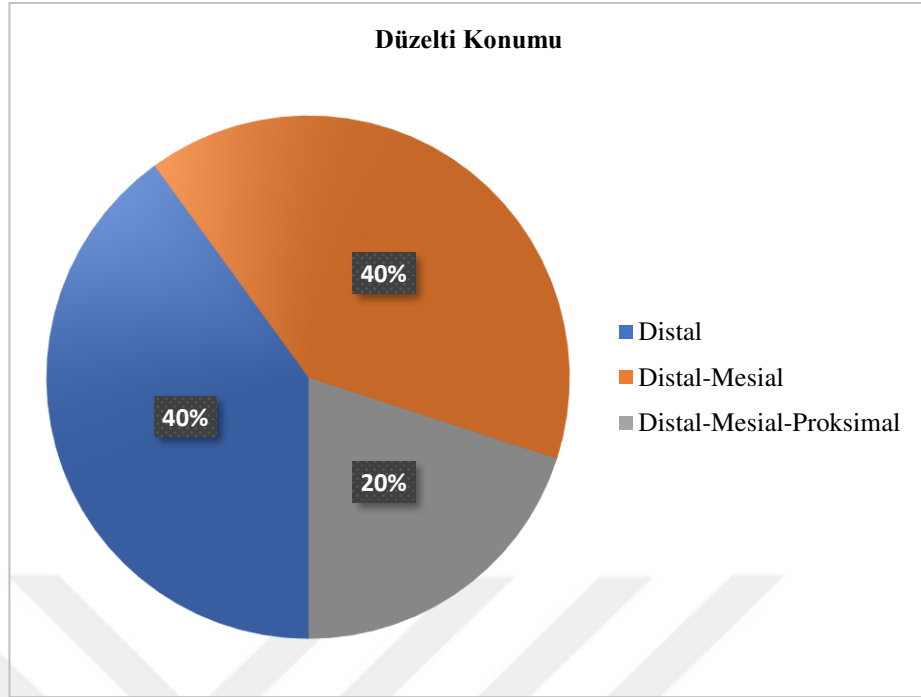
Tablo-17: Kenar Kazıyıcı Alt Tipleri Oransal Dağılımı

KENAR KAZIYICI ALT TİPLERİ	ADET	ORAN
Yatay içbükey kenar kazıyıcı	3	%60
Tek dışbükey kenar kazıyıcı	2	%40
TOPLAM	5	%100

Düzeltili tiplerine bakılacak olursa; en çok pulcuklu ve pulcuklu-yarı dik düzelti karşımıza çıkar (bkz. Şekil-16).

Şekil-16: Kenar Kazıyıcılar Düzelti Tipleri

Düzeltili konumunda ise aşağıdaki Şekil-17’de görüleceği gibi distal ve distal-mesial konumdaki düzelti fazlaca görünür.

Şekil-17: Kenar Kazıyıcılar Düzelti Konumu

Kenar kazıyıcılarda görülen taşımaliği tiplerine bakıldığında 2 parçanın taşımaliği yongadır. Diğer 3 parçanın ise taşımaliği tanımlanamamıştır (bkz. Tablo-18).

Tablo-18: Kenar Kazıyıcı Taşımaliği Tipleri

TAŞIMALIK TIPLERİ	Yatay içbükey kenar kazıyıcı	Tek dışbükey kenar kazıyıcı	TOPLAM
YONGA	2	-	2
TANIMSIZ	-	3	3

Kenar kazıyıcıların boyut analizleri aşağıdaki Tablo-19'dan incelenebilir.

Tablo-19: Kenar Kazıyıcılar Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	29 mm
	Maksimum	53 mm
	Ortalama	40 mm
GENİŞLİK	Minimum	31 mm
	Maksimum	42 mm
	Ortalama	36 mm
KALINLIK	Minimum	13 mm
	Maksimum	20 mm
	Ortalama	17 mm

-Yatay içbükey kenar kazıyıcı

Topuğun karşı kenarının düzeltilenmesi ile içbükeylik gösteren kenar kazıyıcılarıdır.⁹² Endüstride üç parça ile temsil edilen bu alt tipteki parçaların 2'sinin taşımılığı yongadır. Bir tanesinin taşımılığı tanımlanamamıştır. Taşımılığı yonga olan parçaların birinin topuğu düz, diğerinin ise hamdır. Düzelteleri ise yarı dik ve pulcuklu şekildedir. İki parçanın kazıyıcı olan kenarlarında körelme şeklinde kullanım izi tespit edilmiş diğerinde ise herhangi bir kullanım izine rastlanmamıştır. Parçaların üçünün de hammaddesi çakmaktaşıdır ve açık kahverengidir. Parçaların ortalama uzunluğu; 47 mm, genişliği; 35 mm, kalınlığı 15 mm'dir (Ek-12.1,2).

⁹² Engin Koray Sarıoğlu, Sürmecik (Banaz-Uşak) Paleolitik Açık Hava Yerleşimi Kenar Kazıyıcılarının Tekno-Tipolojisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 105.

-Tek dışbükey kenar kazıyıcı

Kenarı dışarı doğru yay çizen bir kenar gösteren kenar kazıyıcılardır.⁹³ İki parça da tanımlanamayan döküntü parça olarak adlandırılan taşımaliğe sahiptir. Hammaddeleri çakmaktaşı ve açık kahverengidir. İki parçada da vurma yumrusu gözlenmemiştir. Her iki parçanın da düzelteleri pulcuklu şekilde ve distal-mesial bölgelerinde bulunur. Düzelteleri uzun bir alanı kaplar ve körelme şeklinde kullanım izi izlenir. Parçaların ortalama uzunluğu; 46 mm, genişliği; 36 mm, kalınlığı 20 mm'dir (Ek-12.3,4).

3.3.2. Ön Kazıyıcılar

Tanımları gereği ön kazıyıcılar, bir ucu yarı dik devamlı düzeltilelerle ileri doğru çıkan ve yuvarlak ya da düz bir alınlı biten yonga-dilgilerdir.⁹⁴ Endüstride toplam yedi parçayla temsil edilen ön kazıyıcıların beş alt tipi gözlenmiştir. Bu alt tiplerde üç tane yonga üzerine ön kazıyıcı ve birer adet; yelpaze biçimli ön kazıyıcı, makrolit parçası üzerine ön kazıyıcı, rende ve atipik ön kazıyıcı vardır. Oransal dağılımları aşağıdaki Tablo-20'de görüldüğü gibidir.

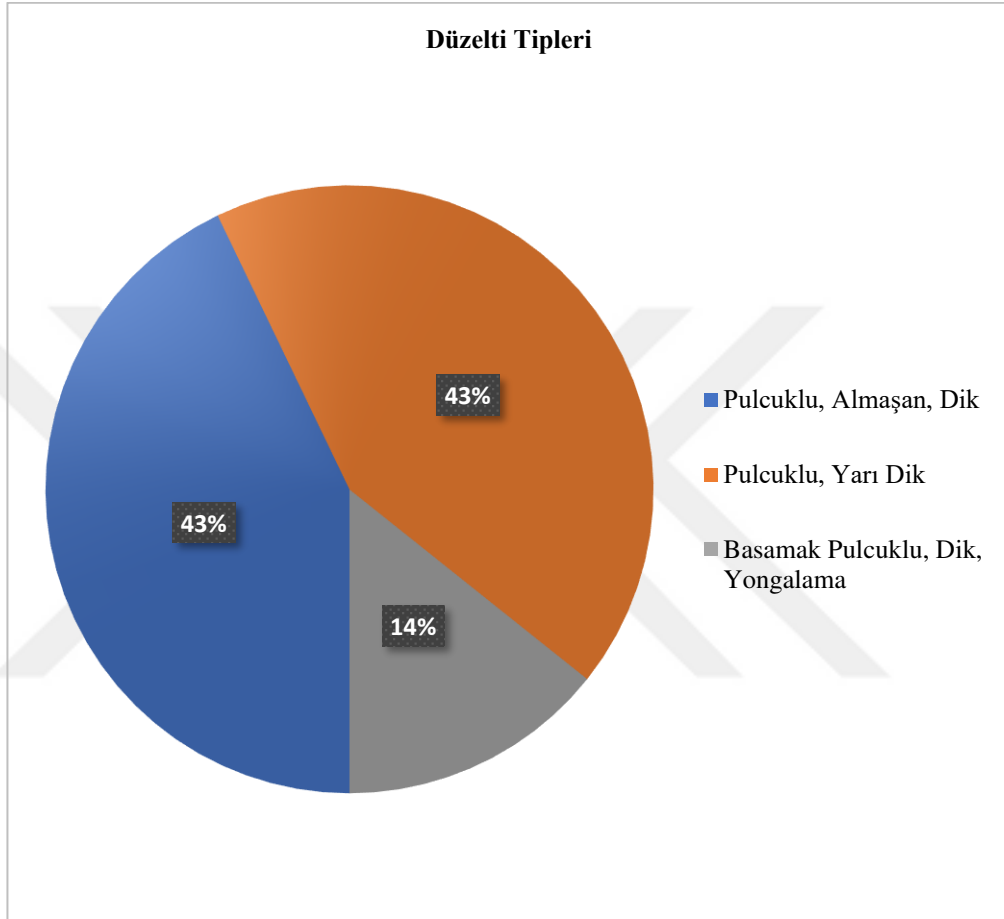
Tablo-20: Ön Kazıyıcı Alt Tipleri Oransal Dağılımı

ÖN KAZIYICI ALT TİPLERİ	ADET	ORAN
Yonga üzerine ön kazıyıcı	3	%42,85
Yelpaze biçimli ön kazıyıcı	1	%14,28
Makrolit parçası üzerine ön kazıyıcı	1	%14,28
Rende	1	%14,28
Atipik ön kazıyıcı	1	%14,28
TOPLAM	7	%100

⁹³ Yalçınkaya, 1989, s. 36.

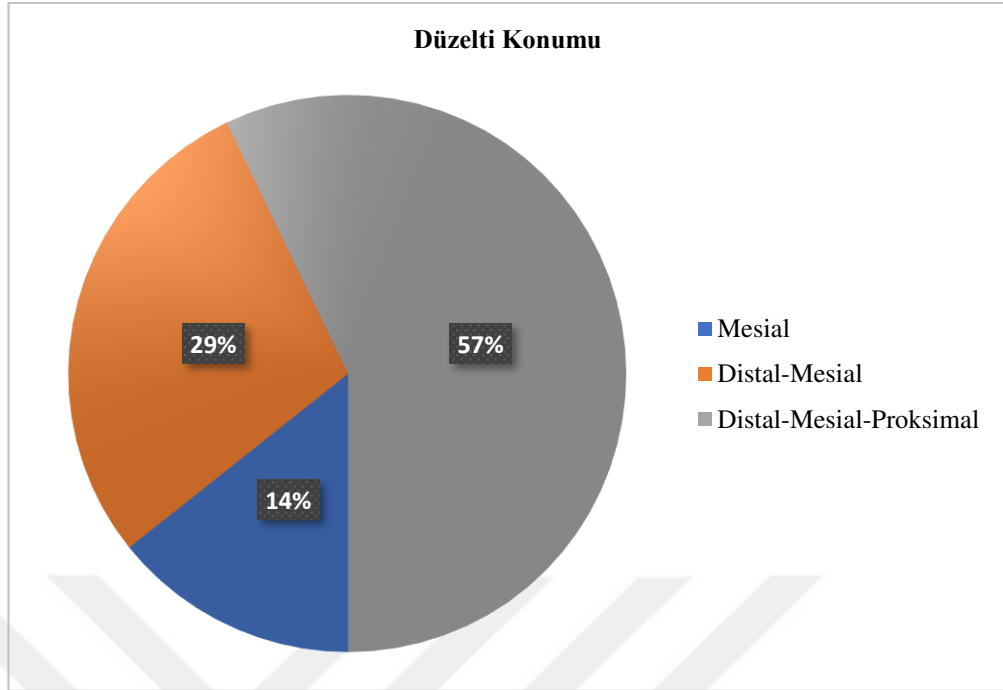
⁹⁴ Bordes, 1961, s. 31.

Düzeltili tiplerine bakılacak olursa; pulcuklu, dik ve almaşan şeklinde düzeltiye sahip parçalar fazla görülür (bkz. Şekil-18).

Şekil-18: Ön Kazıyıcılar Düzelti Tipleri

Düzeltilerin bulunduğu konumlara bakacak olursak en çok düzeltileri distal-mesial-proksimalinde ardından düzeltileri distal-mesialinde olan parçalar çoğunluktadır. (bkz. Şekil-19)

Şekil-19: Ön Kazıyıcılar Düzelti Konumu

Ön kazıyıcıların taşımaliği tiplerine bakılacak olursa çoğunluğu yonga üzerine yapılmış görölür. 1 parça ise tanımsız makrolit parçası üzerine yapılmıştır (bkz. Tablo-21).

Tablo-21: Ön Kazıyıcı Taşımaliği Tipleri

TAŞIMALIK TİPLERİ	Yonga üzerine ön kazıyıcı	Yelpaze biçimli ön kazıyıcı	Makrolit parçası üzerine ön kazıyıcı	Rende	Atipik ön kazıyıcı	TOPLAM
YONGA	3	1	-	1	1	6
TANIMSIZ	-	-	1	-	-	1

Ön kazıyıcıların boyut analizleri aşağıda görölün Tablo-22'deki gibidir.

Tablo-22: Ön Kazıyıcı Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	23 mm
	Maksimum	71 mm
	Ortalama	44 mm
GENİŞLİK	Minimum	24 mm
	Maksimum	48 mm
	Ortalama	34 mm
KALINLIK	Minimum	7 mm
	Maksimum	23 mm
	Ortalama	13 mm

-Yonga Üzerine Ön Kazıyıcı

Taşımalığı yonga olan ve 30 mm'den büyük olan ön kazıyıcılardır.⁹⁵ Endüstride üç parça ile temsil edilen bu alt tipe mensup ön kazıyıcıların tamamının topuğu düz ve vurma yumrusu belirgindir. Ayrıca hammaddeleri çakmaktaşıdan olup ikisinin hammadde rengi açık kahverengiyken birinin gridir. İkisinin mesial ve distalinde pulcuklu ve yarı dik düzelti bulunurken bir tanesinin dik ve pulcuklu düzeltiye sahip olduğu gözlenmiştir. Parçaların ikisinde kullanımdan ötürü körelme gözlenirken birinde kullanım kaynaklı herhangi bir ize rastlanmamıştır (Ek-13.1).

⁹⁵ Makbule Beray Kösem, Öküzini Mağarası Mikrolitik Olmayan Yontmataş Endüstrisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 47.

-Yelpaze Biçimli Ön Kazıyıcı

Düzeltiliye sahip veya düzeltilisiz bulunan her iki kenar tarafından, aşağı doğru daralan ve alını yelpaze biçiminde gözlenen yongalar üzerine yapılmış ön kazıyıcılardır.⁹⁶ Endüstride bu alt tipe ait bir adet ön kazıyıcı bulunur. Hammaddesi çakmaktaşı ve açık kahverengidir. Düz topuğa sahip bu parçanın vurma yumrusu belirgindir ve kopma açısı $>90^\circ$ 'dir. Dik ve pulcuklu düzeltiliye sahip parçanın düzeltileri distal ve mesialde konumlanmıştır. Körelme şeklinde kullanım izine rastlanmıştır (Ek-13.4).

-Makrolit Parçası Üzerine Ön Kazıyıcı

Taşımalığı tanımlanamamış olan ancak kesinlikle bir yongalama ürünü üzerine yapılmış olan ön kazıyıcıdır. Hammaddesi çakmaktaşı ve açık kahverengi olan bu parçadan endüstride yalnızca bir adet gözlenmiştir. Topuk, vurma yumrusu ve kopma açısı saptanamamıştır. Yarı dik ve pulcuklu düzeltiliye sahip bu parçanın düzeltileri distal ve mesial kısımlarında görünür. Kullanım izine rastlanılamamıştır (Ek-13.2).

-Rende

Aşırı eğik veya dik-dike benzer profile sahip, düz ya da dış bükey bir alını olan, uzun yongalama veya pulcuk gibi düzeltilerle hazırlanmış, çoğunlukla prizmatik ya da kalın bir sırtta sahip ön kazıyıcı alt tipidir.⁹⁷ Endüstride bir tane bulunan renderin hammaddesi çakmaktaşı, hammadde rengi ise açık kahverengidir. Taşımalığı yongadır. Proksimalinde kırık olan parçanın üzerinde yüzeyin yarısından az bir kabuk gözlenir. Dik, basamak pulcuklu ve yongalama şeklinde düzeltilerle hazırlanan renderin düzeltiler distal, mesial ve proksimalinde gözlenir. Kenarlarında çentik ve körelme şeklinde kullanım izi de gözlenir. Ölçüleri, uzunluk 49 mm, genişlik 24 mm, kalınlık 23 mm şeklindedir (Ek-13.5).

⁹⁶ Kösem, 2000, s. 48.

⁹⁷ Kadriye Özçelik, Karain Mağarası B Gözü Pleistosen Dönem Yontmataş Endüstrisinin Tekno-Tipolojisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, s. 83. Denise de Sonneville-Bordes ve Jean Perrot, Lexique Typologique du Paléolithique Supérieur, Bulletin de la Société Préhistorique de France, C.7, S.51, 1954, s. 332.

-Atipik Ön Kazıyıcı

Atipik ön kazıyıcı, düzeltileri tam olarak istendiği gibi olmamış veya düzen ihtiva etmeyen bir ön kazıyıcı tipidir.⁹⁸ Endüstri’de bir adet olarak karşımıza çıkan atipik ön kazıyıcı, çakmaktaşıdır ve hammadde rengi açık kahverengidir. Üzerinde oransal olarak yarıdan az olacak şekilde kabuk gözlenen bu parçanın taşımılığı yongadır. Topuğu ham ve vurma yumrusu belirsizdir. Mesialinde pulcuklu şekilde yarı dik düzeltiye sahiptir. Proksimalinin iki köşesinde çentik şeklinde sap düzeltili bu parçanın körelme şeklinde kullanım izi vardır. Ölçüleri uzunluk 54 mm, genişlik 48 mm, kalınlık 20 mm’dir (Ek-13.4).

3.3.3. Çentikli Aletler

“Yonga, dilgi veya döküntü üzerine, birden fazla düzelti yapılarak ya da yalnız bir darbe ile açılmış iç bükey boşluk gösteren aletler topluluğudur.”⁹⁹ Toplam 14 parçadan oluşan çentikli aletlerin beş alt tipi gözlenmiş bunlardan sekiz parça ile temsil edilen makro çentikliler, çentikli aletlerin en baskın tipini oluşturur. Daha sonra çoklu çentikli aletler üç parçayla ve birer parçayla da mikro, bitişik iki ve *Clactonian* çentikli parçalar gelir (Ek-14).

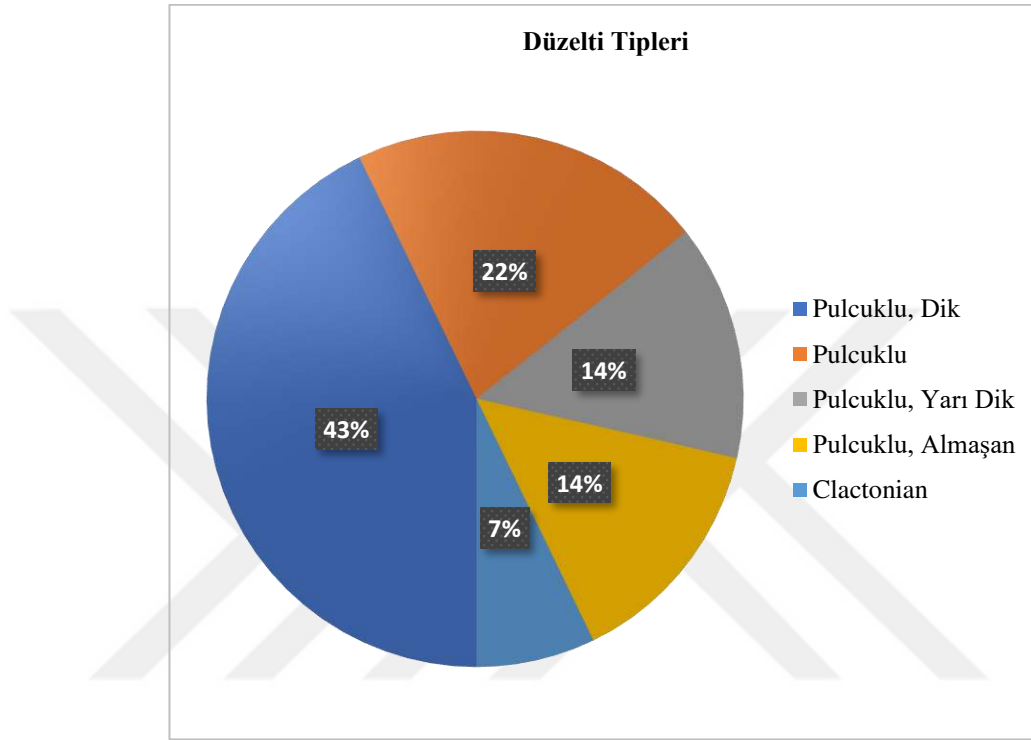
Tablo-23: Çentikli Alet Alt Tipleri Oransal Dağılımı

ÇEKNTİK ALET ALT TİPLERİ	ADET	ORAN
Makro çentikli	8	%57,14
Mikro çentikli	1	%7,14
Çoklu çentikli	3	%21,42
Bitişik iki çentikli	1	%7,14
Clactonian çentikli	1	%7,14
TOPLAM	14	%100

⁹⁸ Özçelik, 2001, s. 78. Sonnevile-Bordes ve Perrot, 1954, s. 328.

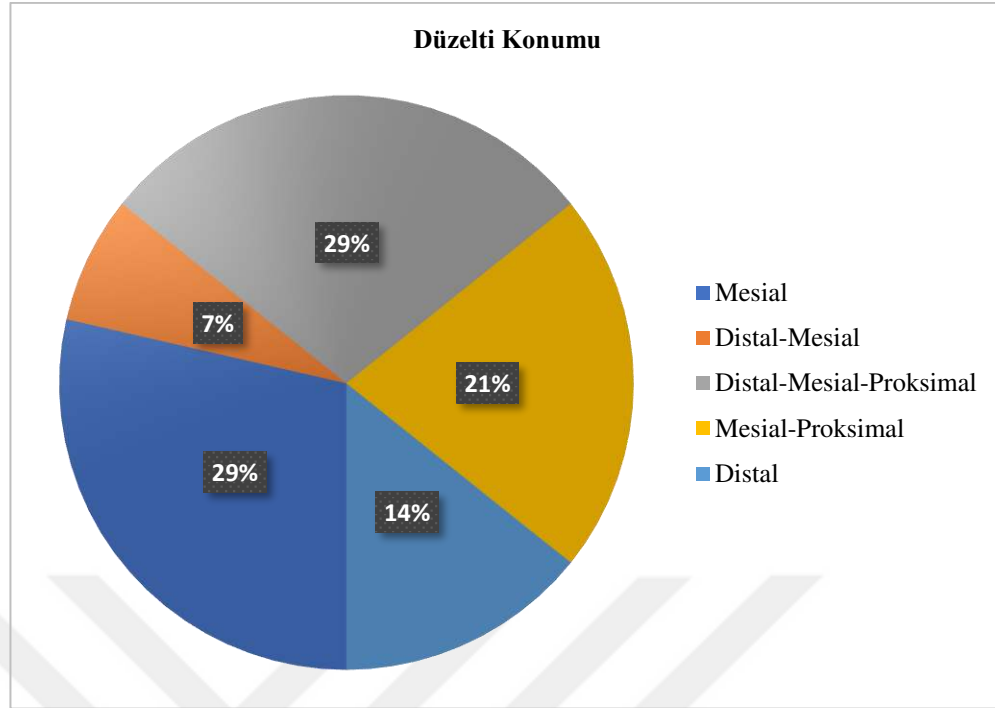
⁹⁹ Yalçinkaya, 1989, s. 47.

Düzeltili tiplerinden en çok görüleni pulcuklu, dik düzeltidir ardından ise yalnız pulcuklu düzelti onu takip eder (bkz. Şekil-20).

Şekil-20: Çentikli Aletler Düzelti Tipleri

Çentikli aletlerin düzeltilerinin konumlarına bakıldığında yoğunlukla distal-mesial ve proksimalinde düzelti olan ile yalnız mesialinde düzelti olanlar fazlacadır (bkz. Şekil-21).

Şekil-21: Çentikli Aletler Düzelti Konumu

Çentikli aletlerin taşımali tiplerine bakıldığında sekiz parça ile en fazla yonga kullanıldığı, ardından üç parça ile tanımsız makrolit parçası kullanıldığı görülür (bkz. Tablo-24).

Tablo-24: Çentikli Alet Taşımali Tipleri

TAŞIMALIK TİPLERİ	Makro çentikli	Mikro çentikli	Çoklu çentikli	Bitişik iki çentikli	Clactonian çentikli	TOPLAM
YONGA	5	1	1	1		8
DİLGİ	1					1
KORNIŞLİ PARÇA	1				1	2
TANIMSIZ	1		2			3

Çentikli aletlerin boyut analizleri aşağıdaki Tablo-25'ten incelenebilir.

Tablo-25: Çentikli Alet Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	23 mm
	Maksimum	72 mm
	Ortalama	42 mm
GENİŞLİK	Minimum	15 mm
	Maksimum	72 mm
	Ortalama	37 mm
KALINLIK	Minimum	4 mm
	Maksimum	25 mm
	Ortalama	17 mm

-Makro Çentikli

“Çentik genişliğinin 5 mm'den fazla olduğu parçalarıdır.”¹⁰⁰ Çentikli aletler içerisinde sekiz adet ile en fazla temsil edilen gruptur. Tümü çakmaktaşıdır ve 6'sının hammadde rengi açık kahverengi iken bir tanesinin gri, bir tanesinin ise koyu kahverengidir. Beş tanesinin taşımılığı yonga, birinin dilgi, birinin kornişli parça ve birinin ise taşımılığı tanımlanamamıştır.

¹⁰⁰ Yavuz Aydın, Karain Mağarası Alt Paleolitik Dönem Yontmataş Endüstrisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2016, s. 128.

Taşımalığı yonga olan makro çentiklilerin 3'ünün topuğu düz, birinin ham, birinin kırıktır ve hepsinin vurma yumrusu belirgindir. Taşımalığı yonga olanların çentiklerinin yapım düzelteleri dik ve pulcuklu yapıya sahiptir. Çentikleri mesiallerinde gözlenir. İkisinde körelme şeklinde kullanım izine rastlanmıştır. Ortalama uzunlukları 45 mm, genişlikleri 44 mm, kalınlıkları 17 mm'dir.

Taşımalığı kornişli parça olan makro çentikli aletin topuğu saptanamamış ve vurma yumrusu belirlenememiştir. Çentiğı mesialinde olan bu parçanın düzeltisi dik ve pulcuklu şekilde düzenlenmiştir. Kullanım izi olarak körelme gözlenir. Uzunluğu 55 mm, genişliği 35 mm, kalınlığı 25 mm'dir (Ek-14.4).

Dilgi üzerine yapılmış çentikli aletin topuğu budanmış ve vurma yumrusu belirsizdir. Topuk budaması eğik biçimdedir. Üzerinde kendisinden önce alınmış diğer dilgilerin negatifine bakıldığında tek kutuplu bir düzen gösterir. Kesiti trapez biçimde gözlenmiş ve iki kenarı da düzdür. Proksimalinde çentiğe sahip bu dilginin almaşan bir ince alan kaplayan düzeltiye de sahip olduğu belirlenmiştir. Uzunluğu 40 mm, genişliği 17 mm, kalınlığı 7 mm'dir (Ek-14.6).

-Çoklu Çentikli

Aynı veya farklı kenar üzerinde “bitişik olmayan” birden fazla çentiğe sahip aletlerdir.¹⁰¹ Çoklu çentikliler endüstri içerisinde üç adetle temsil edilir. Hammaddeleri çakmaktaşıdır ve hammadde renkleri açık kahverengidir. Birinin taşımalığı yonga, diğer ikisinin taşımalığı ise tanımlanamamıştır. Taşımalığı yonga olanın topuğu ham, vurma yumrusu belirgindir. Tümünün düzelteleri pulcuklu ve yarı dik şekilde düzenlenmiştir. Yalnızca birinde kullanımdan kaynaklı ufak kopmalara ve körelmeye rastlanmıştır. Ortalama uzunlukları 48 mm, genişlikleri 30 mm, kalınlıkları 16 mm'dir (Ek-14.3).

¹⁰¹ Kösem, 2000, s. 57.

-Mikro Çentikli

Çentik genişliği 5 mm veya daha az olan parçalardır.¹⁰² Endüstride tek parçayla temsil edilen mikro çentikli aletin hammaddesi çakmaktaşıdır ve hammadde rengi açık kahverengidir. Taşımılığı yonga olan parçanın topuğu kaldırılmış olsa da vurma yumrusu belirgindir. Pulcuklu ve yarı dik biçimde düzenlenmiş çentik parçanın mesialinde yer almaktadır. Uzunluğu 23 mm, genişliği 15 mm, kalınlığı 4 mm'dir (Ek-14.1).

-Bitişik İki Çentikli

Aynı kenarda, düzeltilelerle bitişik şekilde yapılmış iki çentikle oluşturulan aletlerdir.¹⁰³ Endüstride bir tane olarak karşımıza çıkar. Hammaddesi çakmaktaşıdır ve rengi açık kahverengidir. Taşımılığı yonga olan parçanın topuğu düzdür ve çok belirgin vurma yumrusuna sahiptir. Mesialinde almaşan düzelti görülür. Uzunluğu 30 mm, genişliği 25 mm, kalınlığı 5 mm'dir (Ek-14.2).

-Clactonian Çentikli

Yalnızca vurgacın bir darbesiyle oluşturulan çentikle tanımlanan aletlerdir.¹⁰⁴ Endüstride yalnızca bir adetle karşımıza çıkar. Hammaddesi çakmaktaşıdan olan parçanın hammadde rengi açık kahverengidir. Taşımılığı belirlenememiş parçanın üzerinde kullanım izinden kaynaklı küçük kopmalar gözlenmiştir. *Clactonian* teknikle oluşturulan çentiği parçanın mesialinde yer alır. Uzunluğu 51 mm, genişliği 25 mm, kalınlığı 15 mm'dir (Ek-14.5).

3.3.4. Dişlemeli Aletler

Taşımaların kenarlarının biri veya hepsi üzerinde bitişik şekilde oluşturulmuş bir seri çentiğin bulunduğu aletlerdir.¹⁰⁵ Dişlemeli aletlerin tümünün taşımılığı yongadır.

¹⁰² Aydın, 2016, s. 126.

¹⁰³ Kösem, 2000, s. 57.

¹⁰⁴ Yalçinkaya, 1989, s. 48.

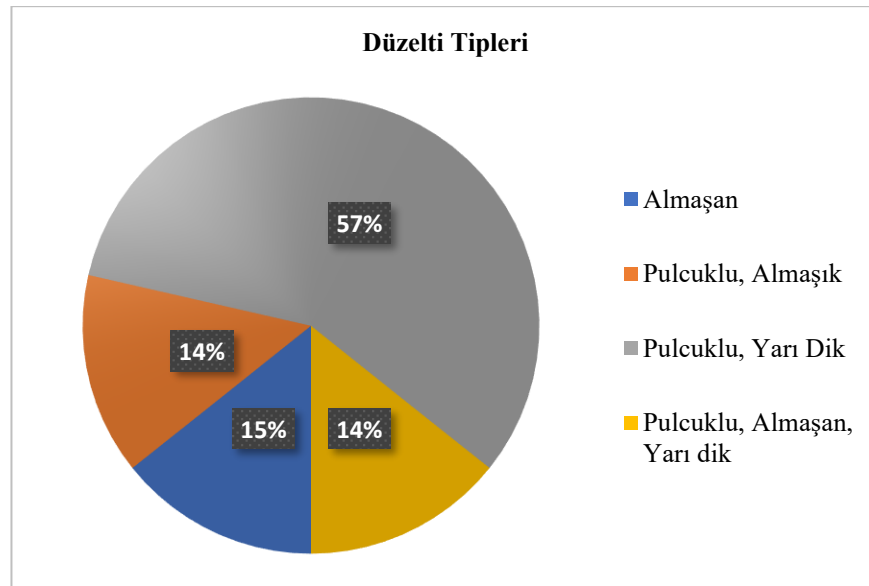
¹⁰⁵ Yalçinkaya, 1989, s. 48.

Endüstride toplam yedi parça ile temsil edilen dişlemeli aletlerin dört alt tipiyle karşılaşılmıştır. Bunlardan üç parçayla en fazla görüleni almaşan dişlemeli aletlerdir. Ardından iki parçayla mikro dişlemeli aletler gelir. Makro ve karma dişlemeli aletlerden ise endüstri içerisinde birer tane vardır (Ek-15).

Tablo-26: Dişlemeli Alet Alt Tipleri Oransal Dağılımı

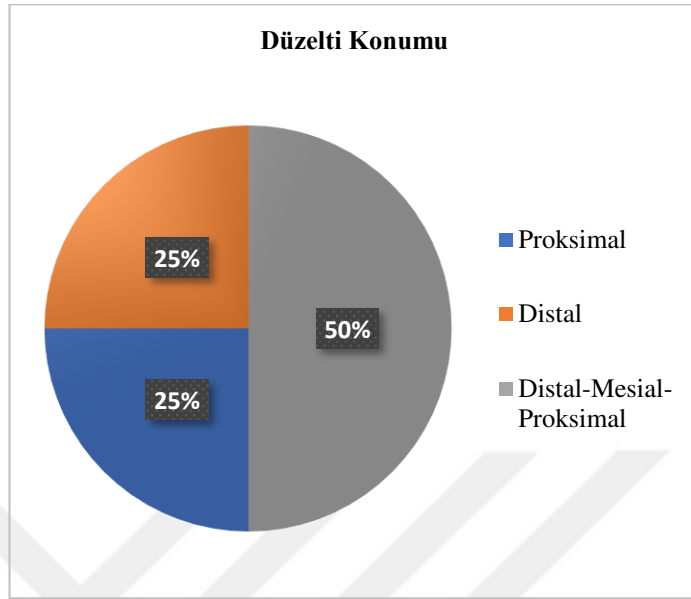
DİŞLEMELİ ALET ALT TİPLERİ	ADET	ORAN
Makro dişlemeli	1	%14,28
Mikro dişlemeli	2	%28,57
Almaşan dişlemeli	3	%42,85
Karma dişlemeli	1	%14,28
TOPLAM	7	% 100

Dişlemeli aletlerde görülen düzelti tiplerinden en baskını pulcuklu ve yarı dik düzeltiye sahip parçalardır (bkz. Şekil-22).

Şekil-22: Dişlemeli Aletler Düzelti Tipleri

Düzeltilerin konumu incelendiğinde en çok distal-mesial-proksimalinde düzelti olan parçaların olduğu görülmektedir (bkz. Şekil-23).

Şekil-23: Dişlemeli Aletler Düzelti Konumu

Dişlemeli aletlerin boyut analizleri aşağıdaki Tablo-27’de görüldüğü gibidir.

Tablo-27: Dişlemeli Alet Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	21 mm
	Maksimum	60 mm
	Ortalama	42 mm
GENİŞLİK	Minimum	26 mm
	Maksimum	52 mm
	Ortalama	44 mm
KALINLIK	Minimum	8 mm
	Maksimum	19 mm
	Ortalama	13 mm

-Almaşan Dişlemeli

Taşımalığın bir kenarı üzerinde hem iç yüzden hem de dış yüzden çentik açılarak dişler oluşturulmuş aletlerdir.¹⁰⁶ Endüstri içerisinde dişlemeli aletler arasında en fazla görülen ve üç parçayla temsil edilen almaşan dişlemeli aletlerin tümünün hammaddesi çakmaktaşıdır. İki parçanın hammadde rengi açık kahverengiyken birinin gridir. Tüm parçaların üzerinde oransal olarak yarısından az olarak kabuk gözlenir. Taşımalıkların tümü yongadır ve bir parçada düz, bir parçada ham topuk görülürken bir parçanın topuğu ise kaldırılmıştır. Parçaların tümünün vurma yumrusu belirgindir. Parçaların ikisinde körelme şeklinde kullanım izine rastlanmıştır. Ortalama uzunlukları 43 mm, genişlikleri 44 mm, kalınlıkları 15 mm'dir (Ek-15.4).

-Mikro Dişlemeli

Dişleme haline getirilmiş çentiklerin, 5 mm veya 5 mm'den daha küçük olacak şekilde düzenlenmesiyle oluşturulan parçalardır.¹⁰⁷ Endüstride iki parça ile temsil edilen mikro dişlemeli aletlerin tümü açık kahverengi çakmaktaşıdan üretilmiştir. Üzerlerinde yarıdan az olacak şekilde kabuğa rastlanmıştır. Parçaların tümünün taşımalıkları yongadır. Birinin topuğu düz, birinin ise hamdır. Topuğu düz olan parçanın vurma yumrusu belirsizken ham olanın vurma yumrusu belirgindir. Dişlemeleri oluşturan düzeltiller pulcuklu ve yarı dik şekilde düzenlenmiştir. Parçalarda kullanım izine rastlanmamıştır. Ortalama uzunlukları 32 mm, genişlikleri 42 mm, kalınlıkları 12 mm'dir (Ek-15.3).

-Makro Dişlemeli

Dişlemeleri oluşturan çentiklerin 5 mm veya daha geniş olacak şekilde hazırlanmasıyla üretilen parçalardır.¹⁰⁸ Bir adet parçayla temsil edilir. Hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır. Taşımalığı yonga olan parçanın topuğu düz ve vurma yumrusu belirgindir. Almaşık ve pulcuklu düzeltiller parçanın; distal, mesial ve proksimalinde

¹⁰⁶ Aydın, 2016, s. 104.

¹⁰⁷ Aydın, 2016, s. 99.

¹⁰⁸ Aydın, 2016, s. 102.

izlenir. Kullanım izine rastlanmamıştır. Uzunluğu 28 mm, genişliği 31 mm, kalınlığı 10 mm'dir (Ek-15.2).

-Karma Dişlemeli

Taşımalığın üzerinde dişlemeleri oluşturan çentiklerin hem makro hem mikro çentiklerle yapılmış olmasıyla oluşturulan alet tipidir.¹⁰⁹ Endüstride bir adet olarak karşımıza çıkan parçanın hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır. Üst yüzünde oransal olarak yarısından az kabuk izlenmekte ve proksimali kırıktır. Taşımalığı yonga olan parçanın topuğu kırık olmasına karşın belirgin vurma yumrusuna sahiptir. Pulcuklu ve yarı dik biçimde oluşturulan dişleme düzeltileri parçanın distalinde konumlanmıştır. Parçada kullanım izi yoktur. Uzunluğu 37 mm, genişliği 26 mm, kalınlığı 18 mm'dir (Ek-15.1).

3.3.5. Taş Delgiler

“Taşmalık üzerinde iki taraftan pulcuklu, dik-yarı dik ve ender olarak almaşan düzeltilelerle ileriye doğru çıkartılıp tek yahut iki tane omuza sahip ucu olan aletlerdir. Deri, odun, kemik delme işlevi vardır.”¹¹⁰ Endüstride üç alt tipi bulunan taş delgilerin en fazla olanı iki parçayla mikro taş delgilerdir. Ardından birer parçayla yonga üzerine taş delgi ve saplı taş delgi gelir (Ek-16).

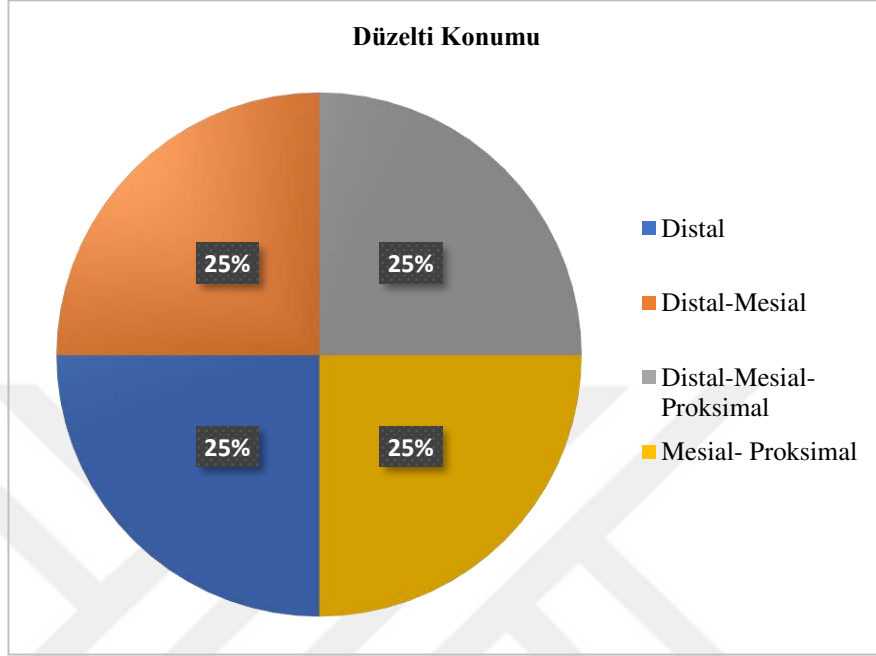
Tablo-28: Taş Delgi Alt Tipleri Oransal Dağılımı

TAŞDELGİ ALT TİPLERİ	ADET	ORAN
Mikro taş delgi	2	%50
Yonga üzerine taş delgi	1	%25
Saplı taş delgi	1	%25
TOPLAM	4	%100

¹⁰⁹ Aydın, 2016, s. 106.

¹¹⁰ Yalçınkaya 1989, s. 45. Kösem, 2000, s. 66.

Düzeltilerinin tümü pulcuklu, yarı dik şekilde olan taş delgilerin düzeltilerinin konumlarının oransal olarak dağılımı aşağıdaki Şekil-24'te görüldüğü gibidir.

Şekil-24: Taş Delgiler Düzelti Konumu

Taş delgilerin taşımalık tiplerine bakıldığında en çok görülen taşımalık tipinin 3 tane ile yonga olduğu ardından tek parçayla kornişli parça geldiği görülür (bkz. Tablo-29).

Tablo-29: Taş Delgi Taşımalık Tipleri

TAŞIMALIK TİPLERİ	Mikro taş delgi	Yonga üzerine taş delgi	Saplı taş delgi	TOPLAM
YONGA	2	1	-	3
KORNIŞLİ PARÇA	-	-	1	1

Taş delgilerin boyutsal analizleri aşağıdaki Tablo-30’da görüldüğü gibidir.

Tablo-30: Taş Delgi Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	19 mm
	Maksimum	73 mm
	Ortalama	56 mm
GENİŞLİK	Minimum	16 mm
	Maksimum	47 mm
	Ortalama	25 mm
KALINLIK	Minimum	5 mm
	Maksimum	30 mm
	Ortalama	17 mm

-Mikro Taş Delgi

Taşımaliğin üzerinde kenarların birleştiği yerde veya kenarın kendisinde düzeltilenerek oluşturulmuş mikro bir uca sahip parçalardır. Endüstri içerisinde iki parçayla karşımıza çıkarlar. Bu parçalardan biri koyu kahverengi diğeri açık kahverengi çakmaktaşı hammaddendir. İki parçanın da üst yüzünde oransal olarak yarısından daha az olacak şekilde kabuğa rastlanmıştır. İki parçanın da taşımaliği yongadır. Parçalardan birinin topuğu kaldırılmıştır, diğeri ise düz topuğa sahiptir. Kaldırılmış topuğa sahip parçada vurma yumrusu belirsizken düz topuğa sahip parçanın vurma yumrusu belirgindir. İki parçanın da delici ucu oluşturan düzelteleri pulcuklu ve yarı dik biçimde düzenlenmiştir. İki parçada da kullanım izi yoktur. Ortalama uzunlukları 23 mm, genişlikleri 20 mm, kalınlıkları 6 mm’dir (Ek-16.1,2).

-Yonga Üzerine Taş Delgi

Taşımalığı yonga olan kenarlarının birleştiği yerde ya da kenarın üzerinde pulcuklu, dik veya yarı dik düzeltilemlerle hazırlanan uca sahip taş delgidir. Endüstride bir adet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bir adet taş delginin hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır. Üst yüzünün yarısı kadarı kabukla kaplıdır. Taşımalığı yonga olan parçanın topuğu kaldırılmıştır ve vurma yumrusu belirgindir. Pulcuklu ve yarı dik düzeltilemlerle distal kısımda iki kenarın birleştiği yerde bir delici uç oluşturulmuştur. Kullanım izine rastlanılmayan parçanın uzunluğu 71 mm, genişliği 47 mm, kalınlığı 30 mm'dir (Ek-16.4).

-Saplı Taş Delgi

Taşımalığın kenarı üzerinde ya da kenarlarının birleştiği yerde düzeltilerek hazırlanan bir uca sahip taş delginin dip kısmında geniş yongalama çıkarımlarla sapa takmak için yer hazırlanan alt tipidir. Endüstride bir parçayla temsil edilen saplı taş delginin hammaddesi koyu kahverengi çakmaktaşıdır. Üst yüzünde oransal olarak yarısından az olacak şekilde kabuk görülür. Taşımalığı kornişli parça olan bu aletin topuk kısmı kaldırılmıştır. Vurma yumrusu belirgindir. Mesiali yongalama ve çentik şeklinde çıkarımlarla düzeltilenerek sapa takmaya elverişli hale getirilmiştir. Proksimalinde iki kenarın birleştiği uç yarı dik ve pulcuklu çıkarımlarla delici haline getirilmiştir. Uzunluğu 73 mm, genişliği 28 mm, kalınlığı 16 mm'dir (Ek-16.3).

3.3.6. İkili Aletler

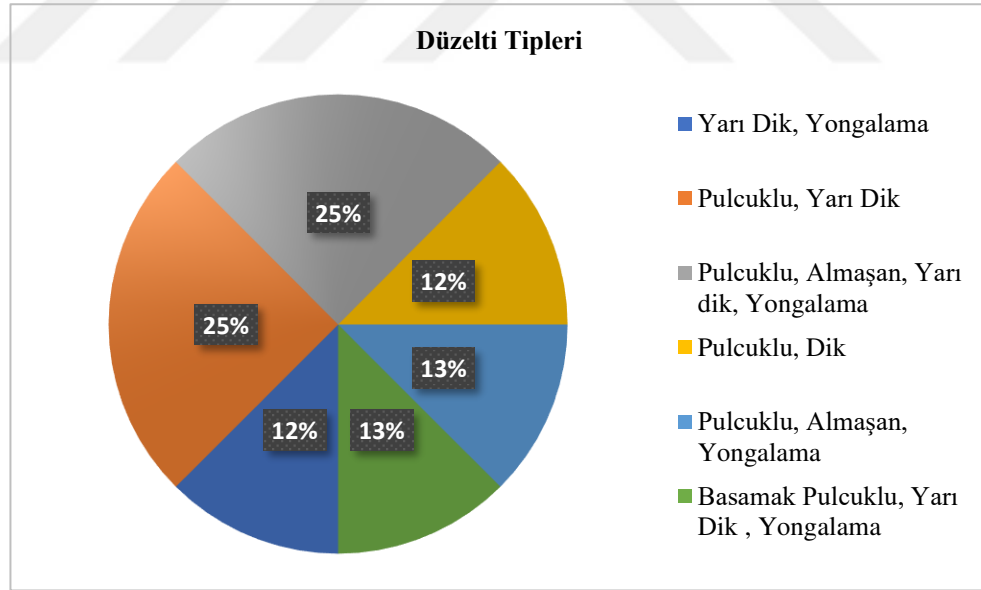
“Aynı taşımalılık üzerinde birbirinden farklı iki temel alet tipinin bulunduğu aletlerdir.” Bileşik alet olarak da adlandırılırlar.¹¹¹ İkili alet alt tiplerin sayı ve oranı Tablo-31'de izlenebilir. Toplam sekiz parça içerisinde ikili aletlerin endüstride görülen alt tiplerinden oran olarak en fazla olanı dört parça ile dişlemeli alet-çentikli aletlerdir. Ardından her biri bir parçayla temsil edilen çentikli alet-kenar kazıyıcı, çentikli alet-taş delgi, dişlemeli alet-ön kazıyıcı, atipik ön kazıyıcı-kenar kazıyıcı gelir (Ek-17).

¹¹¹ Yalçınkaya, 1989, s. 10. Kösem, 2000, s. 67.

Tablo-31: İkili Alet Alt Tipleri Oransal Dağılımı

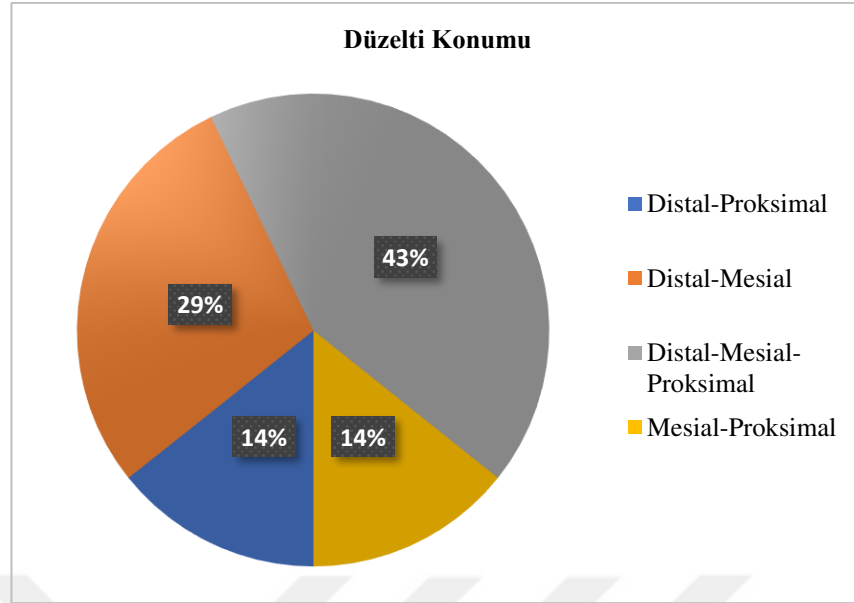
İKİLİ ALET ALT TİPLERİ	ADET	ORAN
Dışlemeli Alet-Çentikli Alet	4	%50
Çentikli Alet-Kenar Kazıyıcı	1	%12,5
Çentikli Alet-Taş Delgi	1	%12,5
Dışlemeli Alet-Ön Kazıyıcı	1	%12,5
Ön kazıyıcı-Kenar kazıyıcı	1	%12,5
TOPLAM	8	%100

İkili aletlerde düzelti tipleri çok çeşit ve varyasyon gösterir. Oransal olarak dağılımları aşağıdaki Şekil-25'te gösterilmiştir.

Şekil-25: İkili Aletler Düzelti Tipleri

İkili aletlerde düzeltilerin konumuna bakıldığında en çok distal-mesial-proksimalde düzeltisi olan parçaların görüldüğü söylenebilir (bkz. Şekil-26).

Şekil-26: İkili Aletler Düzelti Konumu

İkili aletlerin boyut analizleri aşağıdaki Tablo-32’de görüldüğü gibidir.

Tablo-32: İkili Alet Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	24 mm
	Maksimum	62 mm
	Ortalama	44 mm
GENİŞLİK	Minimum	24 mm
	Maksimum	44 mm
	Ortalama	35 mm
KALINLIK	Minimum	7 mm
	Maksimum	19 mm
	Ortalama	14 mm

-Dişlemeli Alet-Çentikli Alet

Aynı taşımalık üzerinde bulunan kenarlardan birinin veya birden fazlasının düzeltilenerek dişlemeli hale getirilip diğer kenarlardan bir ya da daha fazlasının çentikli olarak düzenlendiği aletlerdir. Endüstride toplamda dört parça ile temsil edilirler. Tümünün hammaddesi çakmaktaşıdan olup üç parçanın hammadde rengi açık kahverengiyken birinin kızıl kahverengidir. İki parçanın üzerinde oransal olarak yarısından az olacak şekilde kabuğa rastlanmıştır. Parçaların tümünün taşımılığı yongadır. Topuk tipleri ise farklılık gösterir. Birinin topuğu kaldırılmış, birinin düz, birinin ham birinin ise yüzçüklüdür. Parçalardan üçünün vurma yumrusu belirgindir. Parçaların tümünde pulcuklu, yarı dik, almaşan ve yongalama düzelti görülür. Birinde ise pulcuklu ve yarı dik düzelti vardır. Parçaların birinde körelme şeklinde kullanım izine rastlanır. Ortalama uzunlukları 43 mm, genişlikleri 30 mm, kalınlıkları 12 mm'dir (Ek-17.6).

-Çentikli Alet-Kenar Kazıyıcı

Aynı taşımalık üzerinde kenarlarından bir veya daha fazlasında çentik bulunan diğer kenarlardan birinin ise kenar kazıyıcı şekilde düzenlendiği iki alettir. Endüstride 1 parça ile temsil edilen bu aletin hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır ve yüzeyinde oransal olarak yarısından az şekilde kabuk gözlenmiştir. Taşımılığı yonga olan bu aletin topuğu ham, vurma yumrusu ise belirsizdir. Kazıyıcı kenarı pulcuklu ve yarı dik biçimde düzeltilenmiştir. Çentik ve körelme şeklinde kullanım izine sahiptir. Uzunluğu 39 mm, genişliği 24 mm, kalınlığı 16 mm'dir (Ek-17.3).

-Çentikli Alet-Taş delgi

Aynı taşımalık üzerinde çentik olacak şekilde düzeltilenen bir veya birden fazla kenara sahip, diğer kenarların birinin üzerinde ya da iki kenarın birleştiği yerde delici bir uç olacak şekilde hazırlanmış iki aletlerdir. Endüstride tek parçayla temsil edilen aletin hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır. Taşımılığı belirsiz olan parçanın uzunluğu 24 mm, genişliği 30 mm, kalınlığı 7 mm'dir (Ek-17.5).

-Dişlemeli Alet-Ön Kazıyıcı

Aynı taşımalık üzerinde bir seri çentikle düzeltilenerek dişlemeli hale getirilmiş bir veya daha fazla kenara sahip distalde ise dik-yarı dik düzeltilerle alın oluşturulmuş ön kazıyıcı bulunan ikili alettir. Endüstride bir parçayla temsil edilen bu alet açık kahverengi çakmaktaşıdır. Yüzeyinin oransal olarak yarısından daha azında kabuk vardır. Taşımılığı yonga olan parçanın topuğu düz vurma yumrusu belirsizdir. Yarı dik ve basamak pulcuklu şekilde düzeltilenmiş distalinde bir alna ve düzeltilenerek dişlemeli hale getirilmiş iki kenara sahiptir. Körelme şeklinde kullanım izine sahip parçanın uzunluğu 62 mm, genişliği 44 mm, kalınlığı 19 mm'dir (Ek-17.7).

-Ön Kazıyıcı-Kenar Kazıyıcı

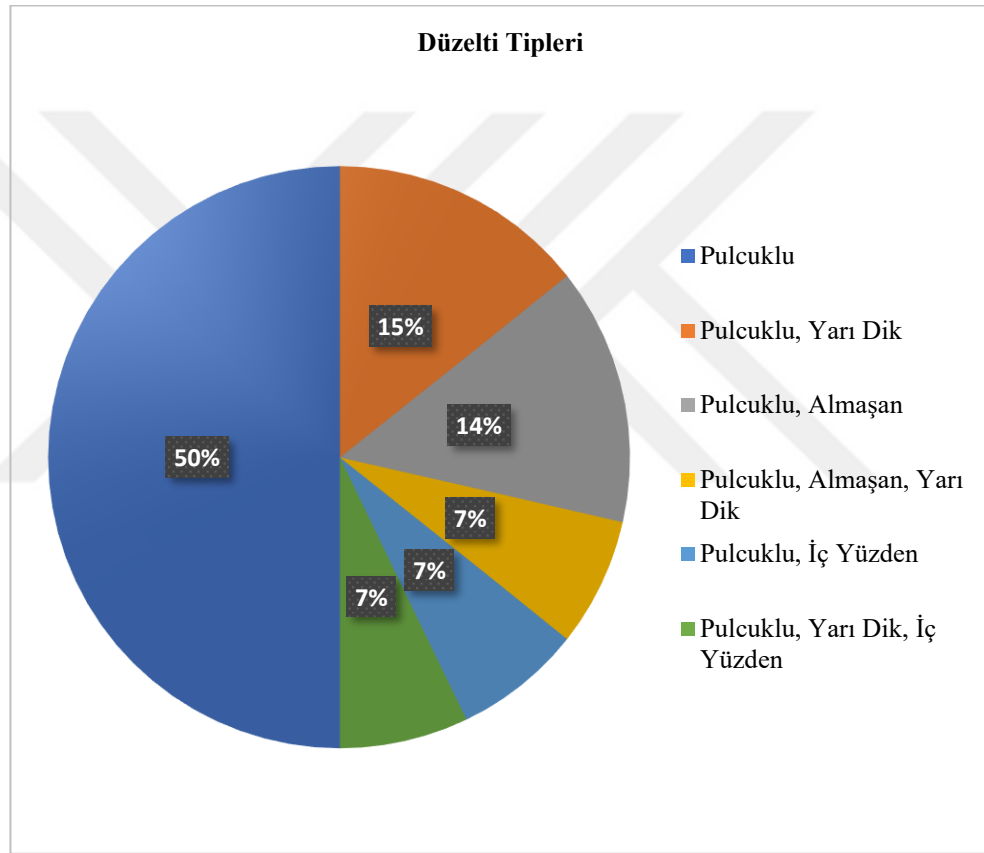
Aynı taşımalık üzerinde, kenarlarından biri kenar kazıyıcı, distali ise ön kazıyıcı olarak düzenlenmiş ikili alettir. Endüstride tek parçayla temsil edilir. Hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır. Üst yüzünün yarısından fazlası kabukla kaplıdır. Taşımılığı yongadır. Düz topuğa ve çok belirgin vurma yumrusuna sahiptir. Mesialinde bir kenarı boyunca yarı dik pulcuklu biçimde düzeltilenerek bir kenar kazıyıcı oluşturulmuştur. Distalinde ise bir alın oluşturularak ön kazıyıcı haline getirilmiş parçada, çentik ve körelme şeklinde kullanım izine rastlanmıştır. Uzunluğu 53 mm, genişliği 28 mm, kalınlığı 16 mm'dir (Ek-17.1).

3.3.7. Düzeltili Yongalar

Taşımılığı yonga olan ve bir veya daha fazla kenarı düzeltilenmiş aletlerdir. Endüstride görülen toplam 14 adet düzeltili yonganın tümünün hammaddesi çakmaktaşıdır. Hammadde rengi dört parçanın gri on parçanın açık kahverengidir. Bu parçaların beşinin üzerinde kabuk gözlenmezken altı parçada yüzeyin yarısından azında, üç parçada ise yüzeyin yarısından çoğunda kabuk gözlenir. Düzeltili yongaların beşinde kırık gözlenmiştir. Kırık gözlenen parçaların üçünün kırığı proksimalinde, birinin distalinde ve birinin hem distalinde hem proksimalindedir. On parçanın topuğu düz, ikisinin ham ve ikisinin kırıktır. İki parçanın vurma yumrusu çok belirgin, üç parçanın belirsiz ve dokuz parçanın belirgin olarak gözlenmiştir. Düzeltinin kapladığı alan tüm

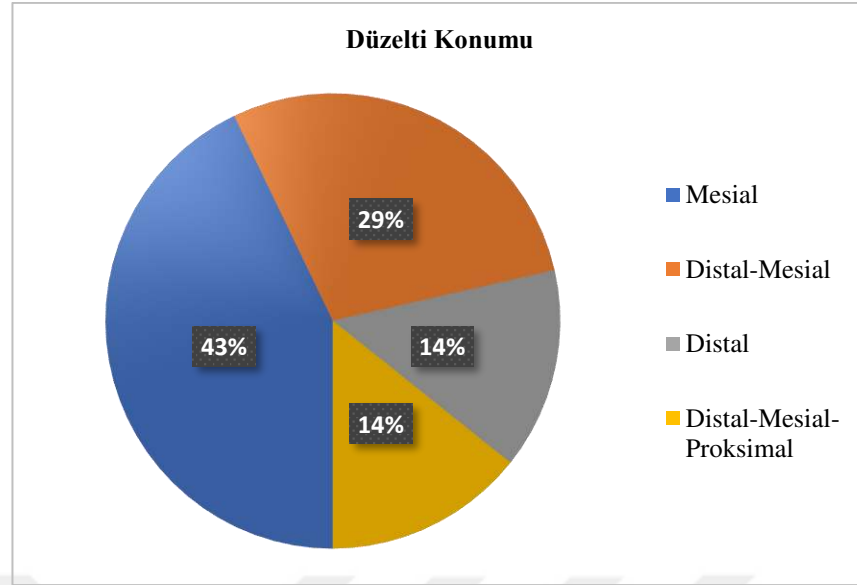
parçalarda incedir. Parçaların birinde çentik ve körelme şeklinde kullanım izine rastlanmıştır (Ek-18).

Parçaların tümü pulcuklu şekilde düzeltilenmiş, 2'si almaşan; biri almaşan ve yarı dik, 2'si iç yüzden, 2'si ise yarı dik düzeltilidir (bkz. Şekil-27).

Şekil-27: Düzeltili Yongalar Düzeltili Tipleri

Düzeltiler; 6 parçanın yalnızca mesialinde, 2 parçanın yalnızca distalinde, 4 parçanın hem distalinde hem mesialinde, 2 parçanın ise tüm düzeltili kenar boyunca gözlenmiştir (bkz. Şekil-28).

Şekil-28: Düzeltili Yongalar Düzeltili Konumu

Düzeltili yongaların boyut analizleri aşağıdaki Tablo-33'te incelenebilir.

Tablo-33: Düzeltili Yongalar Boyut Analizi

ÖLÇÜMLER		
UZUNLUK	Minimum	19 mm
	Maksimum	71 mm
	Ortalama	54 mm
GENİŞLİK	Minimum	24 mm
	Maksimum	58 mm
	Ortalama	41 mm
KALINLIK	Minimum	6 mm
	Maksimum	26 mm
	Ortalama	15 mm

3.3.8. Diğer Aletler

Diğer aletler olarak adlandırılan grupta beş düzeltili çekirdek, bir üçlü alet ve bir ham sırtlı bıçak incelenmiştir (Ek-19.1).

-Üçlü Alet

Aynı taşımalık üzerinde ön kazıyıcı-dişlemeli ve taş delgi bulunan alettir. Hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşı olan parçanın üst yüzünde yüzeyin yarısından az olacak şekilde kabuk gözlenmiştir. Taşımılığı yonga olan aletin topuğu düz ve vurma yumrusu belirgindir. Yonga ekseninde iki kenarın birleştiği yere delici bir uç hazırlanmış bu delici ucun omuzlarından iki yana doğru ise çentiklerle dişleme yapılmıştır. Parçanın sol kenarı üzerinde ise pulcuk ve yarı dik düzeltilemlerle bir yuvarlatılmış bir alın oluşturularak yanda ön kazıyıcı şekline getirilmiştir. Körelme şeklinde kullanım izine rastlanır. Parçanın uzunluğu 28 mm, genişliği 38 mm, kalınlığı 19 mm'dir (Ek-19.1).

-Ham Sırtlı Bıçak

“Ham sırtlı bıçak, adından da anlaşılacağı üzere yongalanmış olduğu yumrunun ham yüzünden veya kabuğundan sırta sahip parçalardır.”¹¹² Endüstride bir adetle karşımıza çıkan ham sırtlı bıçağın hammaddesi açık kahverengi çakmaktaşıdır. Üst yüzünde yüzeyin yarısından az kabuk gözlenir. Taşımılığı yonga olan aletin; topuğu düz, vurma yumrusu belirgindir. Distal, mesial ve proksimalinde; pulcuklu şekilde, kısmi almaşan düzelti görülür. Körelme ve matlaşma biçiminde kullanım izi gözlenmiştir (Ek-19.2).

-Düzeltili Çekirdekler

Bir veya daha fazla kenarı düzeltilenerek alet haline getirilmiş çekirdeklerdir. Endüstride beş parçayla temsil edilirler. Açık kahverengi çakmaktaşıdan olan bu çekirdeklerin üçünün yüzeylerinde yarıdan az olacak şekilde kabuğa rastlanmıştır. İki *recurrent levallois* çekirdek, üçü *lineal levallois* çekirdektir. Tümünde pulcuklu düzelti

¹¹² Yalçınkaya, 1989, s. 44.

görülürken iki parçada bu düzelteler almayan olarak gözlenir. İki parçada çentik ve körelme şeklinde, üç parçada ise yalnızca körelme şeklinde kullanım izi vardır (Ek-19.3,4,5).

SONUÇ

Bu tez çalışmasıyla Korkuteli-Gürbelen Tepe yontmataş endüstrisinin tekno-tipolojik analizleri yapılmış, analiz sonuçları istatistiksel verilerle ortaya konmuş ve Gürbelen Tepe'nin Anadolu prehistoryası açısından önemine değinilmiştir.

Gürbelen Tepe'nin coğrafi konumu ve üzerindeki hammadde yoğunluğu onu Paleolitik Çağ içinde önemli bir yerde konumlandırır. Korkuteli-Bucak ovası içerisinde yer alan Gürbelen Tepe, Anadolu'nun en önemli Paleolitik merkezlerinden biri olan Karain Mağarası'nın kuş uçuşu yaklaşık 28 km batısında yer alır. Karain Mağarası ile arasında Katran Dağı'nın kolları bulunsa da arazide geçiş yolu sayılabilecek yerler de vardır. İçinde bulunduğu arazinin dağlar ve tepelerle çevrili oluşu, onu çanak konumunda olan bir bölgede; Orta Anadolu'ya veya Kuzey, Batı Anadolu'ya geçerken mecburi uğrak noktalarından biri haline getirmektedir. Nitekim Antalya, Burdur, Denizli, Muğla, Eskişehir, Kütahya ve Konya illerinde yapılan çalışmalarda ortaya çıkan Paleolitik Çağ'a tarihlenen buluntuların varlığı bu bölgede Paleolitik Çağ insanların hareketliliği için bir tablo oluşturmaktadır. Eğer Karain'den bu bölgelere doğru bir rota izlemek gerekirse Korkuteli'ye uğramak hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

Gürbelen Tepe'nin üzeri kaliteli çakmaktaşı yumrularla kaplıdır. Paleolitik Çağ için bu hammaddenin ne denli önemli olduğu düşünülürse endüstrinin önemi daha iyi kavranacaktır. Genellikle açık kahverengi, gri ve ender de olsa koyu-kızıl kahverengi şeklinde görülen hammadde yumruları 125 parçanın 123'ünün hammaddesini oluşturur.

Tezin konusu olan Korkuteli-Gürbelen Tepe yontmataş endüstrisi, 2018 yılında yürütülen yüzey araştırması sonucunda tepenin doğu yamacından ele geçen toplam 125 parçanın teknolojik ve tipolojik değerlendirilmesi yapılarak incelenmiştir. Bu 125 parçanın yalnızca dört tanesinde yani %3,2'i kadarında patinaya rastlanmamıştır. Genellikle kalın beyaz patinaya sahip parçalar karşımıza çıkar. Mevzubahis parçaların uzun süre yüzeyde kaldıklarını gösteren bu delil, Orta Paleolitik gibi erken bir döneme yerleştirilme

olasılığını arttıran etmenlerden biridir. Endüstri öğeleri altı ana tipe ayrılarak analizleri yapılmıştır. Bunları; yongalar, tanımlanamamış makrolit parçaları, döküntüler, kornişli parçalar, dilgiler ve çekirdekler oluşturur.

Endüstri içerisinde %51,2 oranıyla en baskın tip yongalardır ve 64 parçayla temsil edilirler. Çekirdekler 28 parçayla % 22,4 oranında, makrolit parçaları 21 parçayla %16,8 oranında, döküntü parçalar sekiz adet olarak %6,4 oranında, kornişli parçalar ve dilgiler ikişer adetle %1,6'şar oranla karşımıza çıkmaktadırlar. Yongaların baskın olduğu bir endüstri olduğunu vurgulamak gerekir. Nitekim herhangi bir iki yüzeyle alete ya da yontuk çakıla rastlanmamıştır.

Gürbelen Tepe endüstrisinde 66 parçayla, buluntu topluluğunun %52,8'ini aletler oluşturur. Aletlerin içerisinde sekiz ana tipin varlığı tespit edilmiştir. Alet tipleri, sayısal çoğunluğuna göre sıralanacak olursa, çentikli aletler, düzeltili yongalar ve ikili aletler ilk üç sırada yer almaktadır. Ardından sırasıyla dişlemeli aletler, ön kazıyıcılar, kenar kazıyıcılar, taş delgiler ve diğer aletler gelmektedir. Bu sekiz ana alet tipini özetlemek gerekirse;

Çentikli Aletler: Genellikle yonga üzerine yapılmış olan aletlerin makro, mikro, çoklu, bitişik iki ve *Clactonian* çentikli olmak üzere beş alt tipi vardır. Ancak bu tekil parça için böyle bir varsayımda bulunmak doğru olmayacaktır çünkü parçanın taşınmalığı genellikle Paleolitik Çağ'ın geç dönemleriyle ilişkilendirilen kornişli bir parçadır. Çentik konumlarına bakılacak olursa parçaların çoğunlukla mesial bölümlerinde olduğu söylenebilir.

Düzeltili Yongalar: Endüstride 14 parça ile en fazla görülen ikinci tiptir. En çok görülen düzelti tipi pulcuklu düzeltidir. Düzeltiiler genellikle parçaların mesialinde konumlanmıştır.

İkili Aletler: Endüstride toplam sekiz parça ile temsil edilen ikili aletlerin beş alt tipi gözlenmiştir. Bunlardan en fazla olanı dört parçayla dişlemeli alet-çentikli aletlerdir. Ardından her biri tekil parçalarla temsil edilen çentikli alet-kenar kazıyıcı, çentikli alet-taş delgi, dişlemeli alet-ön kazıyıcı ve ön kazıyıcı-kenar kazıyıcı gelmektedir. Yarı dik ve yongalama düzelti ile pulcuklu ve yarı dik düzelti en yoğun görülen düzelti tipleridir.

Dişlemeli Aletler: Toplamda yedi adet olan dişlemeli aletlerin, dişlemelerin yapıldığı çentiklerin boyutlarına ve konumlarına göre yapılan incelemede dört alt tipiyle karşılaşılmıştır. Bunlar; makro, mikro, almaşan ve karma dişlemeli aletlerdir. Dişlemeli aletlerin taşımaları tümüyle yongadır.

Ön Kazıyıcılar: Toplam yedi parça olan alet grubu, beş alt tipte incelenmiştir. Bunlardan üçü yonga üzerine ön kazıyıcı, biri yelpaze biçimli, biri makrolit parçası üzerine, biri atipik ve bir tanesi de rendedir. Çoğunlukla yonga üzerine yapılmışlardır. Pulcuklu, basamak pulcuklu düzeltiye sahip parçalar görülür.

Kenar Kazıyıcılar: Toplamda beş parça olan kenar kazıyıcıların iki alt tipi vardır. Bunlar; yatay iç bükey kenar kazıyıcılar ve tek dış bükey kenar kazıyıcılardır. Pulcuklu ve pulcuklu-yarı dik düzelti sık görülür.

Taş Delgiler: Toplam dört tanedir. Üç alt tipi saptanmıştır. Bunlar; mikro taş delgi, yonga üzerine ve saplı taş delgilerdir. Taşımaları çoğunlukla yongadır. Bir tanesinin taşımaları kornişli parçadır ki bu parça bir sap düzeltisine de sahiptir.

Üçlü Alet: Taşımaları yonga olan bu aletin üzerinde; yonga ekseninde oluşturulmuş delici bir uç, bu uçtan iki kenara doğru çentiklerle dişleme ve sol kenar üzerinde alın oluşturularak ön kazıyıcı bulunmaktadır. Bölge genelinde ünik bir buluntudur.

Ham Sırtlı Bıçak: Alt Paleolitik karakterli bir alet tipi olan bu parçanın taşımaliğı yongadır. Kesici kenar üzerinde almaşan pulcuk düzeltiye sahiptir.

Düzeltili Çekirdekler: Bu parçaların ikisi *recurrent levallois*, üçü *lineal levallois* çekirdek üzerinedir. Hepsinde pulcuk düzelti görülmüştür.

Aletler üzerinde genel bir değerlendirme yapmak gerekirse çoğunun yonga üzerine yapıldığını söylemek gerekir. Yonga ağırlıklı bir endüstri olduğu daha önce bahsedilmiş olsa da tekrar vurgulamakta fayda vardır. Aletler içerisinde kırık oranı çok azdır. Toplamda 66 parçanın 60'ında kabuk gözlenmiştir.

Buluntu topluluğunda en fazla görülen bir diğer grup ise 28 parçayla endüstrinin %22,4'ünü oluşturan çekirdeklerdir. Hazırlanmış ve hazırlanmamış çekirdekler olarak iki ana grup altında incelenmişlerdir. Hazırlanmış çekirdeklerin iki alt tipi vardır bunlar; *levallois* çekirdekler ve prizmatik çekirdeklerdir. Hazırlanmamış çekirdeklerde ise üç alt tip gözlerin bunlar; şekilsiz, iki kutuplu ve tek kutuplu çekirdeklerdir.

Buluntu topluluğunda yer alan *levallois* çekirdeklerden bahsedilecek olursa Karain Mağarası'nın Orta Paleolitik'e tarihlenen tabakalarından da bildiğimiz üzere 3 ana tipi vardır ve bu tiplerin her birine Gürbelen Tepe buluntu topluluğunda rastlanmaktadır. Endüstride yedi *recurrent*, beş *lineal* ve bir uçlu *levallois* çekirdeğine rastlanmıştır. *Recurrent* çekirdekler biri tek, biri iki kutuplu ve beşi merkezci olacak şekilde yongalanmışlardır. *Levallois* çekirdeklerin vurma düzlemi çoğunlukla düz olsa da %23'ü yüzüklü şekilde gözlenmiştir. *Levallois* çekirdeklerin üzerinden toplamda 24 ürün alındığı gözlenmiştir. *Lineal levallois* çekirdeklerin ortalama uzunlukları 58 mm, genişlikleri 50 mm, kalınlıkları 25 mm'dir. *Recurrent levallois* çekirdeklerin ortalama uzunlukları 47 mm, genişlikleri 48 mm, kalınlıkları 24 mm'dir. *Levallois* çekirdeklerin tüm çekirdekler içindeki oranı %47'dir. Bu oranla endüstri içindeki en yoğun üretimin *levallois* tekniğiyle yapıldığı sonucuna ulaşılır. Bu da Gürbelen Tepe buluntu grubunun Orta Paleolitik karakterli bir endüstri olduğu sonucuna bizi daha çok yakınlıştırmaktadır.

Öte yandan üç adet dilgisel çekirdeğin de bulunduğu ki bunlardan iki tanesinin dilgicik üretimiyle ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Ancak bu az sayıda buluntular ne kadar Paleolitik Çağ'ın geç dönemlerini işaret etse de endüstrinin tümüne bakıldığında çok az bir miktarda oldukları görülecektir.

Yukarda bahsi geçen verilerden yola çıkılarak bazı sonuçlara ulaşmak olasıdır. Tekno-tipolojik incelemeler, üretimde *levallois* tekniğinin kullanıldığı, yoğun patinalı ve yonga ağırlıklı bu endüstrinin Orta Paleolitik bir karakter gösterdiğini ortaya koymuştur. Ancak, az sayıda da olsa dilgi/dilgicik çekirdeklerinin varlığı, yoğun hammadde barındıran Gürbelen Tepe'nin farklı dönemlerde de ziyaret edilmiş olabileceğini göstermektedir. Gürbelen Tepe genel görünümü itibariyle bir hammadde kaynağı gibi görünmekle birlikte, buluntu topluluğundaki alet (%52,8) ve çekirdeklerin (%22,4) oranına baktığımızda Gürbelen Tepe hem üretimin yapıldığı hem de alet kullanımının gerçekleştiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim buluntuların hammaddesinin iki parça hariç hepsinin Gürbelen Tepe üzerindeki hammaddeden oluşu, burada yontmataş alet üretiminin yapıldığına dair bir kanıt sergiler. Bununla birlikte, buluntu topluluğunda aletler, topluluğun yarısından fazlasını oluşturmakta ve bazı aletlerde görülen aşınma, körelme gibi kullanım izleri, aletlerin burada yalnızca üretilmediğini aynı zamanda kullanıldığını da göstermektedir. Ancak mevzubahis buluntular stratigrafik bir konteks içerisinde gelmediği için işlevi konusunda kesin olarak işlik ya da kamp alanı gibi bir tanımlama yapmak zordur. Yontmataş üretimi yapılırken yongalama esnasında vurgacın darbesinin şiddetiyle ortaya çıkan küçük kıymıkları saptamak dolgu içerisinde gelen malzemede mümkünken ve üretimin kesinlikle burada yapıldığına dair bir işaret verirken elimizdeki veriler ışığında Gürbelen Tepe özelinde bunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Coğrafi konumundan dolayı Akdeniz kıyılarından Anadolu'nun iç kesimlerine zorunlu bir geçiş yolu gibi görülen Korkuteli-Bucak Ovası, Bey Dağları ve Katran Dağı'nın doğu kolu tarafından Akdeniz'in güneyinden ayrılıp Orta Anadolu'ya geçişin başladığı yer olarak kabul edilebilir. Göller Bölgesi'nin güney kesimindeki başlangıç noktası olarak görülebilecek bir coğrafyada konumlanmasından dolayı bölgenin

Paleolitik Çağ potansiyelini göstermesi açısından önemli bir buluntu topluluğuna sahiptir. Ancak, Gürbelen Tepe buluntuları arasında iki yüzeyli aletler, kıyıcı, kazma ve nacak gibi Alt Paleolitik'in tanımlayıcı aletlerinin var olmayışından ötürü kesin olarak bir Alt Paleolitik varlığından bahsetmek mümkün değildir. Buluntu topluluğunun geneline bakıldığında Orta Paleolitik karakterli alet tiplerinin varlığı göz önüne alınarak, Gürbelen Tepe buluntu topluluğunu Orta Paleolitik Dönem'e yerleştirmek yanlış olmayacaktır. Yukarıda sayılan nedenlere dayanılarak Gürbelen Tepe'nin Orta Paleolitik Dönem'de kullanım gördüğünü, Paleolitik Çağ'ın daha geç dönemlerinde de zaman zaman ziyaret edilmiş olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Tezimiz kapsamında incelenen malzemenin yüzey buluntusu olmasına ve stratigrafik bir tarihlemesinin yapılamamasına rağmen, Gürbelen Tepe'nin en azında Orta Paleolitik Dönem'de insan varlığına sahne olduğunu söylemem mümkündür. Ancak, daha fazla veri elde edebilmek ve daha net sonuçlara ulaşabilmek adına Gürbelen Tepe'nin sistematik ve interdisipliner bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Bölgenin prehistoyasının zengin potansiyelini ortaya koymak için Göller Bölgesi genelinde de böyle bir çalışmaya fazlaca ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Albrecht, G. ve Müller-Beck H. (1988). The Palaeolithic of Şehremuz Near Samsat on the Euphrates River: Summary of the Excavation Findings and a Morphology of the Handaxes. *Paléorient*, 14(2), 76–86.

Arsebük, G. (1998). Pleistosen Arkeolojisi İle İlgili Son Çalışmalara 1997 Gözüyle Özet Bir Bakış. *TÜBA-AR*, (1), 9-25.

Arsebük, G., Howell, F. C., Özbaşaran, M. (1989). Yarımburgaz 1988, *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 1(11), 9-38.

Aydal, S., Mitchell, S., Robinson, T., Vandeput, L. (1997). The Pisidian Survey: Panemoteichos and Ören Tepe. *Anatolian Studies*, (47), 141-172.

Aydın, Y. (2016). *Karain Mağarası Alt Paleolitik Dönem Yontmataş Endüstrisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Bar-Yosef, O. (2002). The Upper Paleolithic Revolution. *Annual Review of Anthropology*, (31), 363-393.

Baykara, İ. ve Güleç, E. (2014). Üçağızlı Mağarası Öncül Üst Paleolitik Dönem Taş Alet Kültürü. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 42-58.

Baykara, İ., Dinçer, B., Şahin, S., Koç, E., Silibolatlız-Baykara, D. (2016). 2014 Yılı Van İli Neojen ve Pleistosen Dönemleri Yüzey Araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2(33), 539-552.

Baykara, İ., Dinçer, B., Şahin, S., Ünal, E., Kuvanç, R., Gülseven, B., Birol Ö. (2017). Van İli Neojen ve Pleistosen Dönemleri Yüzey Araştırması – 2016. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2(35), 27-41.

Baykara, İ., Dinçer, B., Şahin, S. (2018). Gürgürbaba Tepesi (Erciş, Van) Paleolitik Çağ Araştırmaları. *Colloquium Anatolicum*, (17), 160-188.

Becks, R. ve Polat Becks, A. (2020). 2018 Yılı Şeref Höyük/Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 3(37), 249-268.

Becks, R. ve Fındık, B. (2019). New Middle Paleolithic Finds from the Lake District. *Adalya*, (22), 1-10.

Biol, Ö. (2019). *Paleolitik Çağ'da Güneybatı Marmara*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Boeda, E. (Ed. M. Otte). (1988). Le Concept Levallois et Evulation de son Champ d'Application. *L'Homme de Néanderthal: La Technique*, (4), 13-16.

Boeda, E. (1994). Le Concept Levallois: Variabilite Des Methodes. Le Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS).

Bordes, F. (1961). Typologie du Paléolithique Ancien et Moyen Mémoire No. 1. Le Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS).

Can, İ. (2009). *Korkuteli'nin (Antalya) Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Ceylan, K. (1994). *Karain Mağarası Levallois Tekniği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Debenath, A. ve Dibble, H. I. (1994). Handbook of Paleolithic Typology: Lower and Middle Paleolithic of Europe. University of Pennsylvania Press.

Dinçer, B. (2016). Kuzeybatı Anadolu'da Paleolitik Araştırmalar. *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler*, (41), 50-53.

Fındık, B. (2013). *Ilısu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Çekirdeklerinin Tekno-Tipolojisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Fındık, B., Becks, R., Polat Becks, A. (2019). Şeref Höyük ve Çevresi Yontmataş Buluntularına İlişkin İlk Gözlemler. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, (34), 87–102.

Fındık, B., Mayda, S., Demirel, F. A. ve Parmak, R. C. (2022). Burdur Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması-2021. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 32-49.

Gabunia, L., Vekua, A., Lordkipanidze, D., Swisher III, C. C., Ferring, R., Justus, A., Nioradze, M., Tvalchrelidze, M., Antòn, S. C., Bosinski, G., Jöris, O., Lumley, M. A., Majsuradze, G., Mouskhelishvili, A. (2000). Earliest Pleistocene Hominid Cranial Remains from Dmanisi, Republic of Georgia: Taxonomy, Geological Setting, and Age. *Science*, (288), 1019-1025.

Güleç, E., Howell, F. C., White, T. D., Karabıyıkoglu, M. (2003). Anadolu'da İlk İnsan İzleri: Dursunlu Alt Paleolitik Buluntu Yeri. *Antropoloji*, (15), 79-90.

Güleç, E., White, T., Kuhn, S., Özer, İ., Sağır, M., Yılmaz, H., Howell, F. C. (2009). The Lower Pleistocene Lithic Assemblage From Dursunlu (Konya), Central Anatolia, Turkey. *Antiquity*, 83(319), 11-22.

Harmand, S., Lewis J. E., Feibel C. S., Lepre, C. J., Prat, S., Lenoble A., Boës, X., Quinn, R. L., Brenet M., Arroyo, A., TAYLOR, N., Clément, S., Daver, G., Brugal, J. P., Leakey, L., Mortlock, R. A., Wright, J. D., Lokorodi, S., Kirwa, C., Kent, D. V., Roche, H. (2015). 3.3-Million-Year-Old Stone Tools From Lomekwi 3, West Turkana, Kenya. *Nature*, 521(7552), 310-315.

Kansu, Ş. A. (1945). Isparta, Burdur İlleri Çevresinde TTK Adına 1944 Haziranında Yapılan Prehistorya Araştırmalarına Dair İlk Rapor. *Belleten*, 9(34), 277-287.

Kappelman, J., Alçiçek, M. C., Kazancı, N., Schultz, M., Özkul, M., Şen, Ş. (2008). Brief Communication: First Homo erectus from Turkey and Implications for Migrations into Temperate Eurasia. *American Journal of Physical Anthropology*, (135), 110-116.

Kartal, G. (2011). Karain Mağarası B Gözü Orta Paleolitik Katlaşımının Teknolojik Analizi. Ed. H. Taşkiran, M. Kartal, K. Özçelik, M. B. Kösem, G. Kartal, *Işın Yalçınkaya'ya Armağan/Studies in Honour of Işın Yalçınkaya*, 133-152.

Kartal, M. (1992). *Paleolitikte Çekirdekler ve Güney Doğu Anadolu Bölgesine Ait Örnekler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Ankara Üniversitesi.

Kartal, M. (2003). Anadolu'nun Epi-Paleolitik Dönem Buluntu Toplulukları: Sorular, Öneriler, Değerlendirmeler ve Çeşitli Yaklaşımlar. *Anadolu/Anatolia*, (24), 35-43.

Kimbel, W. H., Walter, R. C., Johanson, D. C., Reed, K. E., Aronson, J. L., Aseffa, Z., Marean, C. W., Eck, G. G., Bobe, R., Hovers, E., Rak, Y., Vondra, C., Yemane, T., York, D., Chen, Y., Evensen, N. M., Smith, P. E. (1996). Late Pliocene Homo and Oldowan Tools from the Hadar Formation (Kada Hadar Member), Ethiopia. *Journal of Human Evolution*, (31), 549-561.

Köse, M. B. (2000). *Öküzini Mağarası Mikrolitik Olmayan Yontmataş Endüstrisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Leakey, L. S. B. (1988). İnsanın Ataları: Yontma-Taş Devriyle İnsanın Köken ve Evrimi Konusunda Bilinenlerin Bir Özeti. Çev. Güven Arsebük. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Lebertard, A. E., Alçiçek, M. C., Rochette, P., Khatib, S., Vialet, A. Boulbes, N., Bourlès, D. L., Demory, F., Guipert, G., Mayda, S., Titov, V. V., Vidal, L., Lumley, H. (2014). Dating the Homo erectus bearing travertine from Kocabaş (Denizli, Turkey) at at least 1.1 Ma. *Earth and Planetary Science Letters*, (390), 8-18.

Leroi-Gourhan, A. (1988). Paléolithique, Dictionnaire de la Préhistoire. Presses Universitaires de France.

Mercier, N., Valladas, H., Valladas, G. (1995). Flint Thermoluminescence Dates from the CFR Laboratory at GIF: Contributions to the Study of the Chronology of the Middle Paleolithic. *Quaternary Science Reviews (Quaternary Geochronology)*, (14), 351-364.

Minzoni-Déroche, A. (1987). Kocapinar, site Moustérien a Anatolie, étude de l'Industrie. *Bulletin de la Société Préhistorique Française*, 84(9), 272-277.

Mitchell, S. (1996). 1995 Yılı Psidia Araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1(14), 47-62.

Oakley, K. P. (1961). Man The Tool Maker. (5. baskı) The Trustees of the British Museum.

Otte, M., Yalçinkaya, I., Bar-Yosef, O., Kozłowski, J. K., Leotard, J. M., Taşkıran, H., Noiret, P., Kartal, M. (1999). The Anatolian Paleolithic: Data and Reflections. The Paleolithic Archaeology of Greece and Adjacent Areas, (3), 73-85.

Otte, M., Kozłowski, J. (2003). Constitution of the Aurignacian through Eurasia. Ed. J. Zilhão, F. D'errico, Lisboa, *The Chronology of the Aurignacian and of the Transitional Technocomplexes: Dating, Stratigraphies, Cultural Implications*, 19-28.

Özçelik, K. (2001). *Karain Mağarası B Gözü Pleistosen Dönem Yontmataş Endüstrisinin Tekno-Tipolojisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ankara Üniversitesi.

Özçelik, K. (2015). Türkiye’de Üst Paleolitik Dönem: Çeşitli Yaklaşımlar ve Problemler. *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi*, (1), 123-137.

Özçelik K. ve Bulut H. (2021). Denizli’de (Ege Bölgesi) İki Yüzeyli Alet Geleneği: Tekno-Tipolojik Analizlerle Sınırlı Çalışmaların Kronolojik Sorunların Çözümündeki Yetersizliği. *Colloquium Anatolicum*, (20), 163-782.

Özhanlı, M., Alpaslan, H., Özen, E., Gündoğan, A., Uğuz, H. (2020). Isparta İli Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2(37), 487-498.

Polat, S. (2018). Prehistorik Arkeoloji Çalışmaları Açısından Travertenlerin Önemi: Sürmecik (Banaz) Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (37), 306-321.

Sarioğlu, E. K. (2019). *Sürmecik (Banaz-Uşak) Paleolitik Açık Hava Yerleşimi Kenar Kazıyıcılarının Tekno-Tipolojisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Slimak, L. (2004). Implantations Humaines et Exploitations des Obsidiennes en Anatolie Central Durant le Pléistocène. *Paléorient*, 2(30), 7-20.

Slimak, L. ve Dinçer, B. (2007). Kaletepe Deresi 3, Orta Anadolu’da Tabakalanma Veren Bir İlk Paleolitik Çağ Yerleşmesi. *TÜBA-AR*, (10), 33-47.

Slimak, L., Kuhn, S., Roche, H., Mouralis, D., Buitenhuis, H., Balkan-Atli, N., Binder, D., Kuzucuoğlu, C., Guillou H. (2008). Kaletepe Deresi 3 (Turkey): Archaeological Evidence for Early Human Settlement in Central Anatolia. *Journal of Human Evolution*, (54), 99-111.

Sonneville-Bordes D. ve Perrot J. (1954). Lexique Typologique du Paléolithique Supérieur. *Bulletin de la Société Préhistorique de France*, 7(51), 327-335.

Taşkıran, H. (2008). Réflexions sur l'Acheuléen d'Anatolie. *L'Anthropologie*, (112), 140–158.

Taşkıran, H. (2015). Türkiye Paleolitik Kronolojisi. *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi (APAD)*, (1), 113-121.

Taşkıran, H. (2017). The Distribution of Acheulean Culture and its Possible Routes in Turkey. *Comptes Rendus Palevol*, 1-2(17), 99-106.

Toth, N. ve Schick, K. (2007). Overview of Paleolithic Archaeology. Ed. W. Henke, I. Tattersall, *Handbook of Paleoanthropology*, 1943-1964.

Turoğlu, H. (2009). Yenilenen Kuvaterner Kronostratigrafisi (Updated Quaternary Chronostratigraphy). *Türk Coğrafya Dergisi*, (53), 85-90.

Vandam, R., Willett, P.T., Poblome J. (2017). Up in the Hills: The 2016 Sagalassos Archaeological Survey Results/Dağlarda: Sagalassos Arkeolojik Yüzey Araştırması 2016 Yılı Sonuçları. *Anmed*, (15), 224–232.

Vanhaverbeke, H. ve Waelkens, M. (1998). Lower, Middle and Upper Paleolithic in the Territory of Sagalassos (SW Turkey): Problems and Prospects. *Anatolia Antiqua*, (6), 1–19.

Vermeersch P. M., Öztürk, İ., Ekinci, H. A., Degryse, P., De Cupere, B., Poblome, J., Waelkens, M., Viaene, W. (2000). Late Palaeolithic at the Derekoy Karain Cave, Ed. M. Waelkens ve L. Loots, Sagalassos V: Report on the Survey and Excavation Campains of 1996 and 1997, *Acta Archaeologia Loveniensia Monographiae 11/B*, Leuven University Press, 451–461.

Waelkens, M., Vermeersch, P. M., Öztürk, İ., Ekinci H. A. (1999). The 1997 Excavation Campaign at Sagalassos and Dereköy. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2(20), 283-311.

Yalçinkaya, I. (1985). Batı Toroslarda Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları 1984. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (3), 429-448.

Yalçinkaya, I. (1988). Karain Mağarasının Anadolu İskân Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Erdem*, 4(10), 39-52.

Yalçinkaya, I. (1989). Alt ve Orta Paleolitik Yontmataş Endüstrileri Biçimsel Tipolojisi ve Karain Mağarası. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yalçinkaya, I. (2000). İnsanlık Tarihinden Bir Kesit: “Paleolitik Çağ”, Ed. G. Erkan ve V. Işıkhân, *Antropoloji ve Yaşlılık: Prof. Dr. Vedia Emiroğlu’na Armağan*, 15-30.

Yalçinkaya, I. (2009). Arkeoloji ve Sanat Tarihi Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı/Yontma Taş Çağı). *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi*.

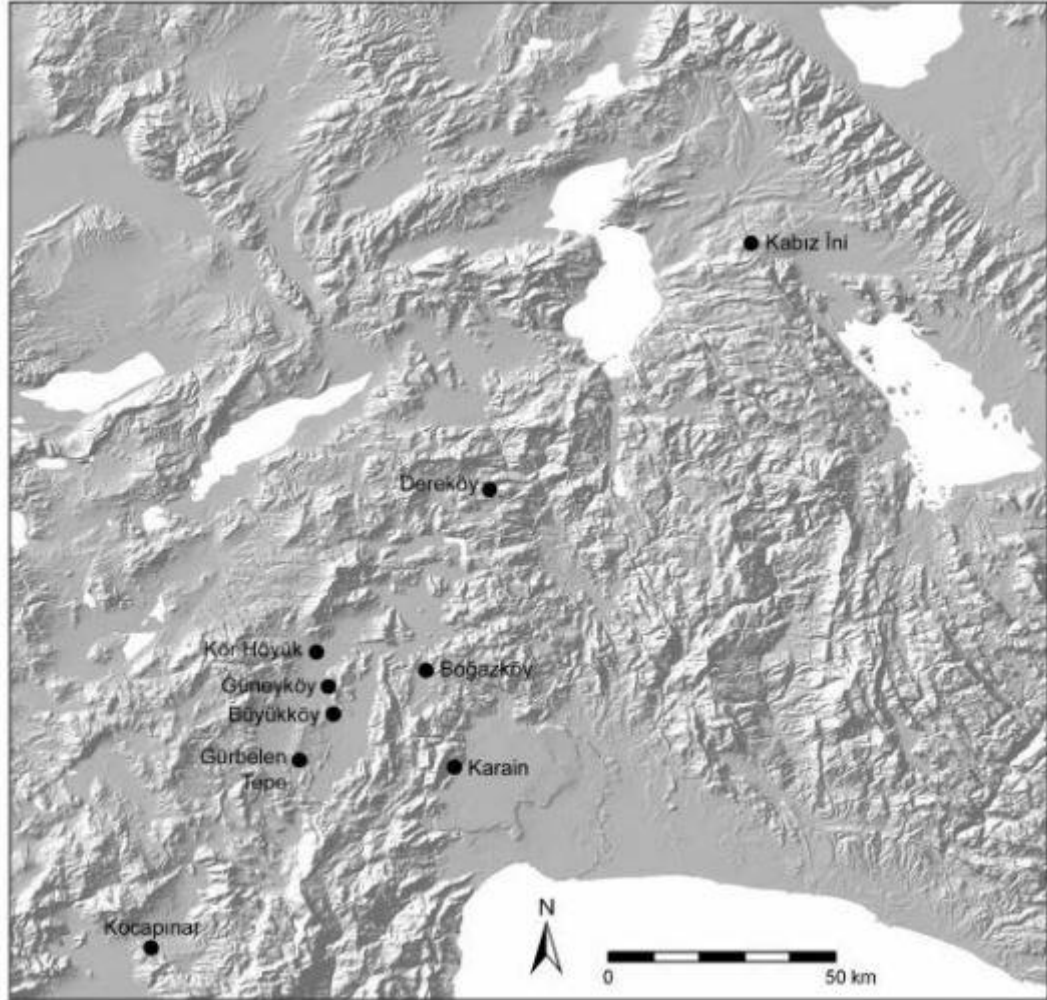
Yalçinkaya, I. ve Özçelik, K. (2012). Karain Mağarası'nın Kültürel ve Çevresel Verileri Işığında Anadolu Orta Paleolitik'inin Değerlendirilmesi. *Adalya*, (15), 1-12.

Yalçinkaya, I., Özçelik, K., Kartal, M., Taşkiran, H. (2009). Türkiye'de İki Yüzeyle Alet İçeren Kültürlerin Dağılımı. *Anadolu/Anatolia*, (35), 15-38.

EKLER

EK-1

Korkuteli-Gürbelen Tepe ve Çevresi Paleolitik Buluntu Yerlerinin Haritada Görünümü
(Becks ve Fındık, 2019: 8)

EK-2

Levallois Çekirdekler Ön

EK-3

Levallois Çekirdekler Arka

EK-4

Düzeltili Çekirdekler Ön

Düzeltili Çekirdekler Arka

EK-5

Hazırlanmamış İki Kutuplu Çekirdekler Ön

Hazırlanmamış İki Kutuplu Çekirdekler Arka

EK-6

Hazırlanmamış Tek Kutuplu Çekirdekler Ön

Hazırlanmamış Tek Kutuplu Çekirdekler Arka

EK-7

Prizmatik Dilgi ve Dilgicik Çekirdekleri Ön

Prizmatik Dilgi ve Dilgicik Çekirdekleri Arka

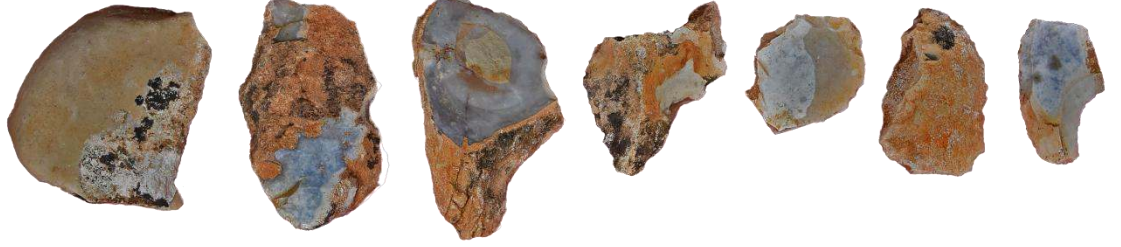
EK-8

Şekilsiz-Düzensiz Çekirdekler Ön

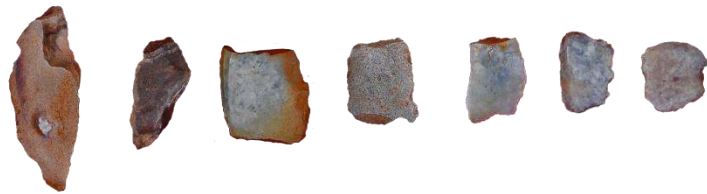
EK-9

Şekilsiz-Düzensiz Çekirdekler Arka

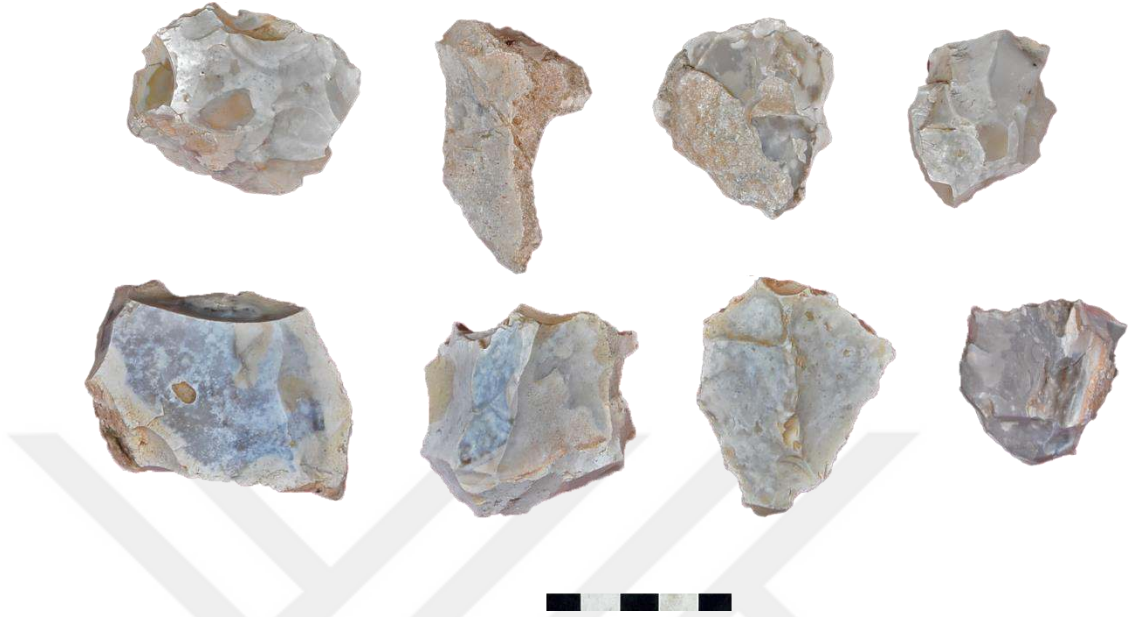
EK-10

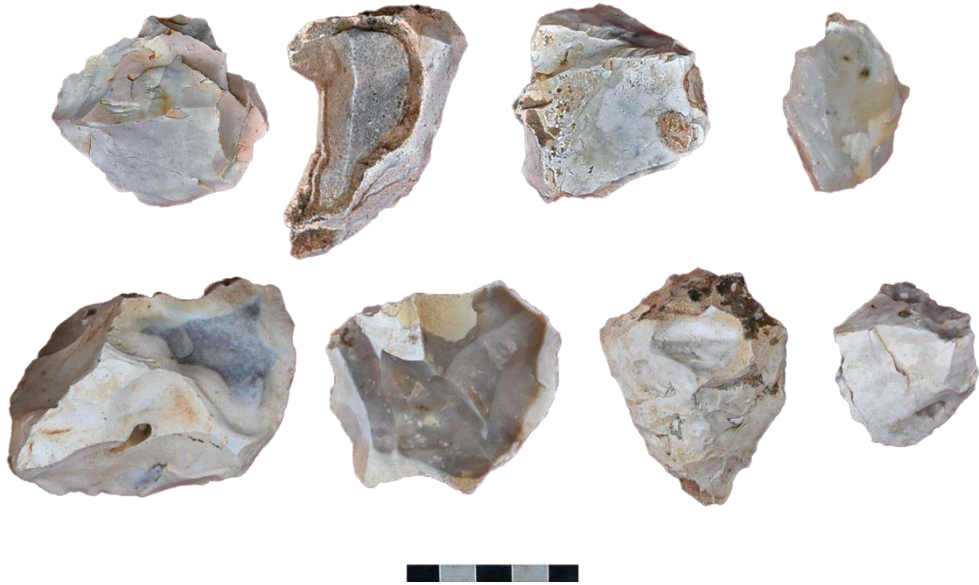
Düzeltilsiz Yongalar Ön

Düzeltilsiz Yongalar Arka

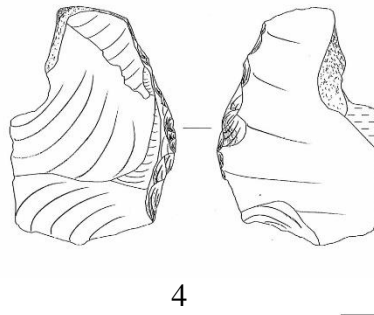
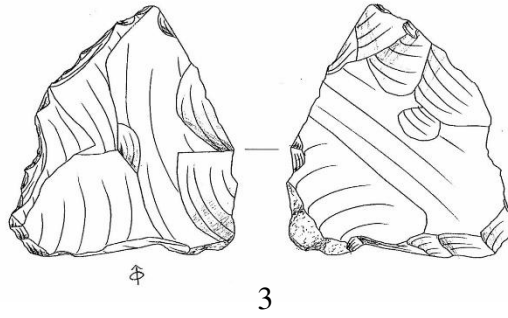
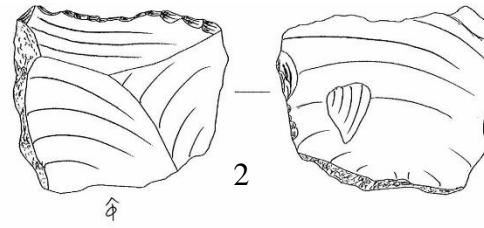
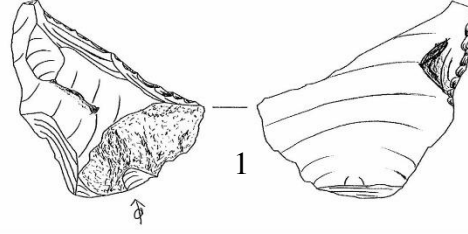
EK-11

Düzeltisiz Döküntü Parçalar Ön

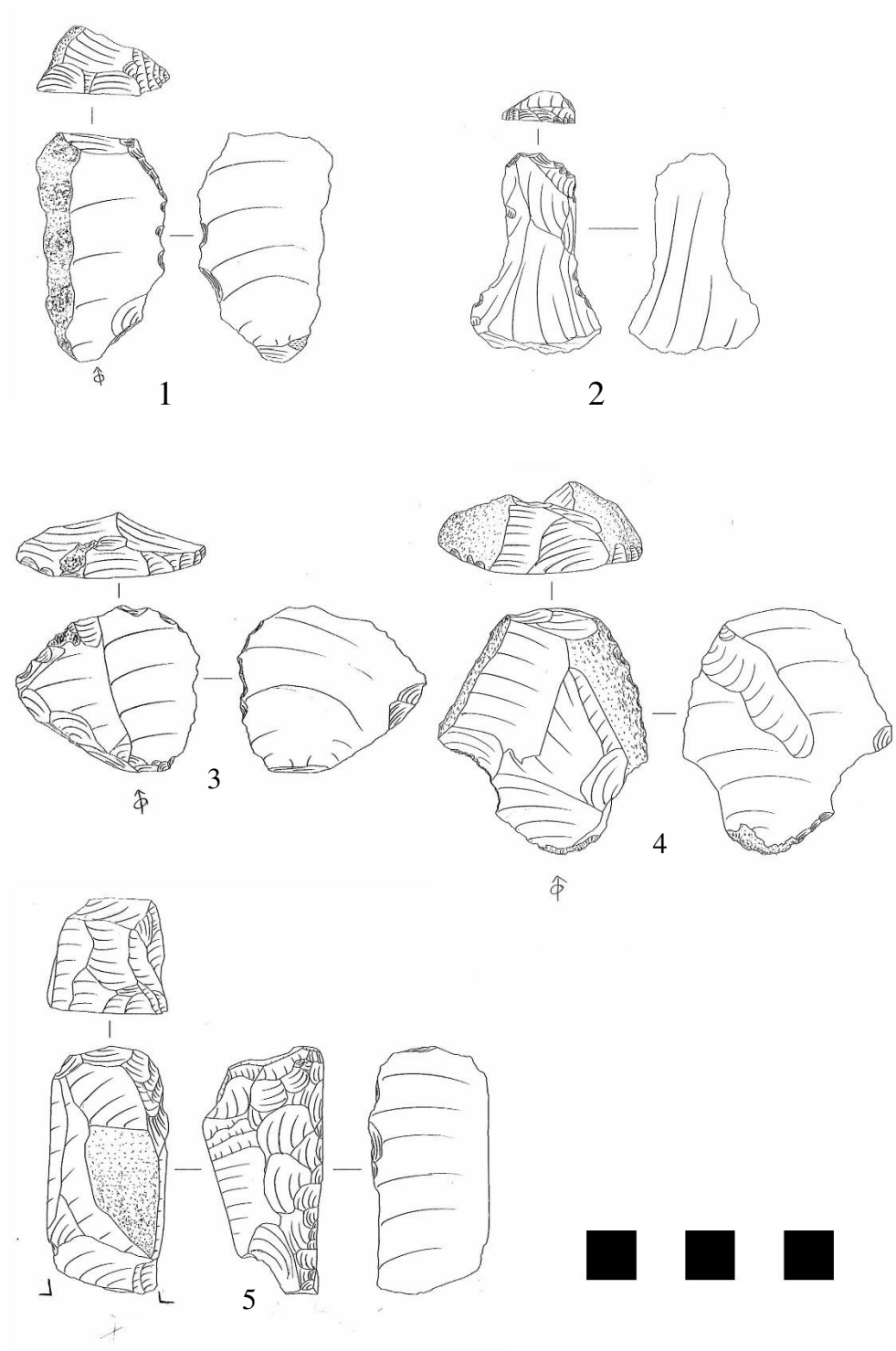

Düzeltisiz Döküntü Parçalar Arka

EK-12

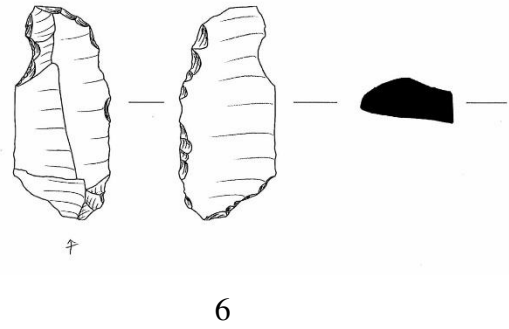
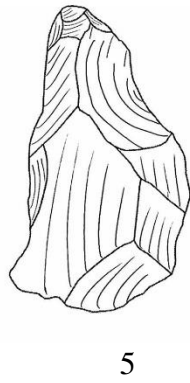
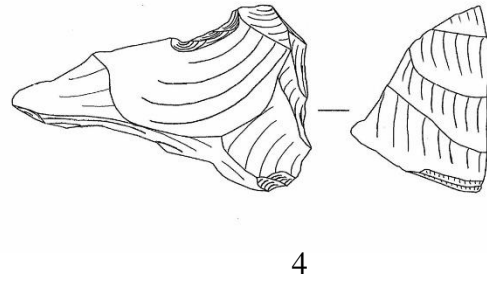
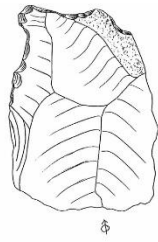
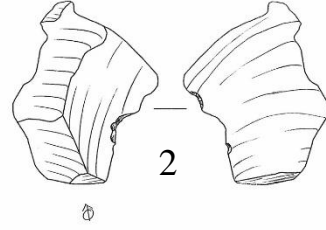
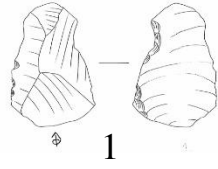

EK-13

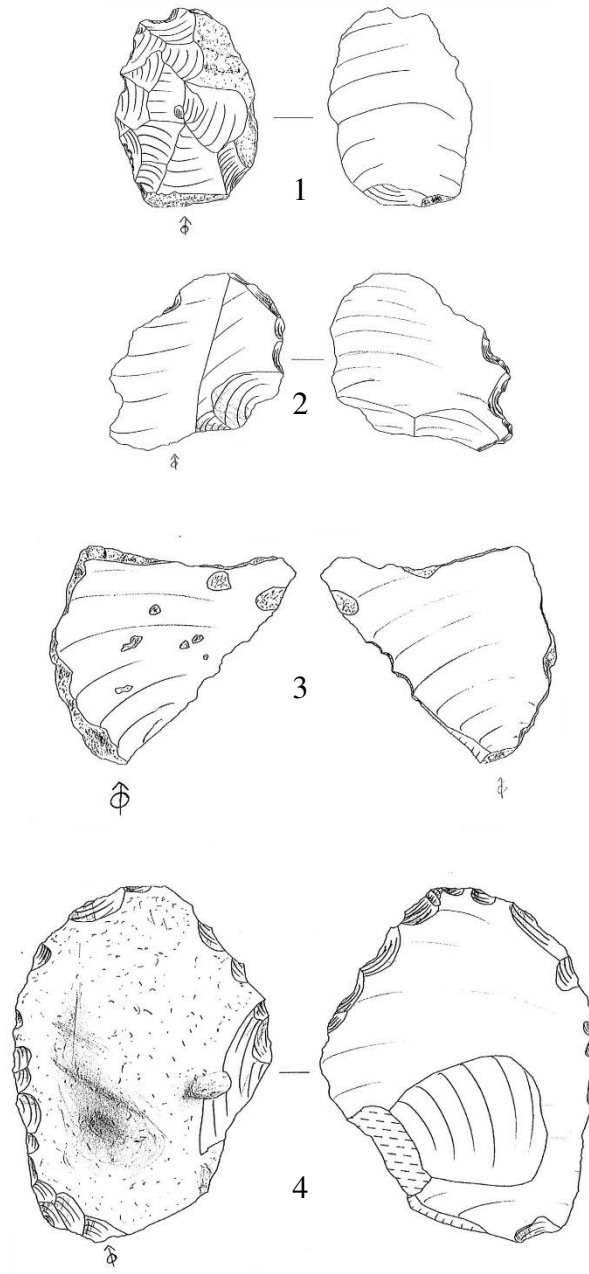

Ön Kazıyıcılar

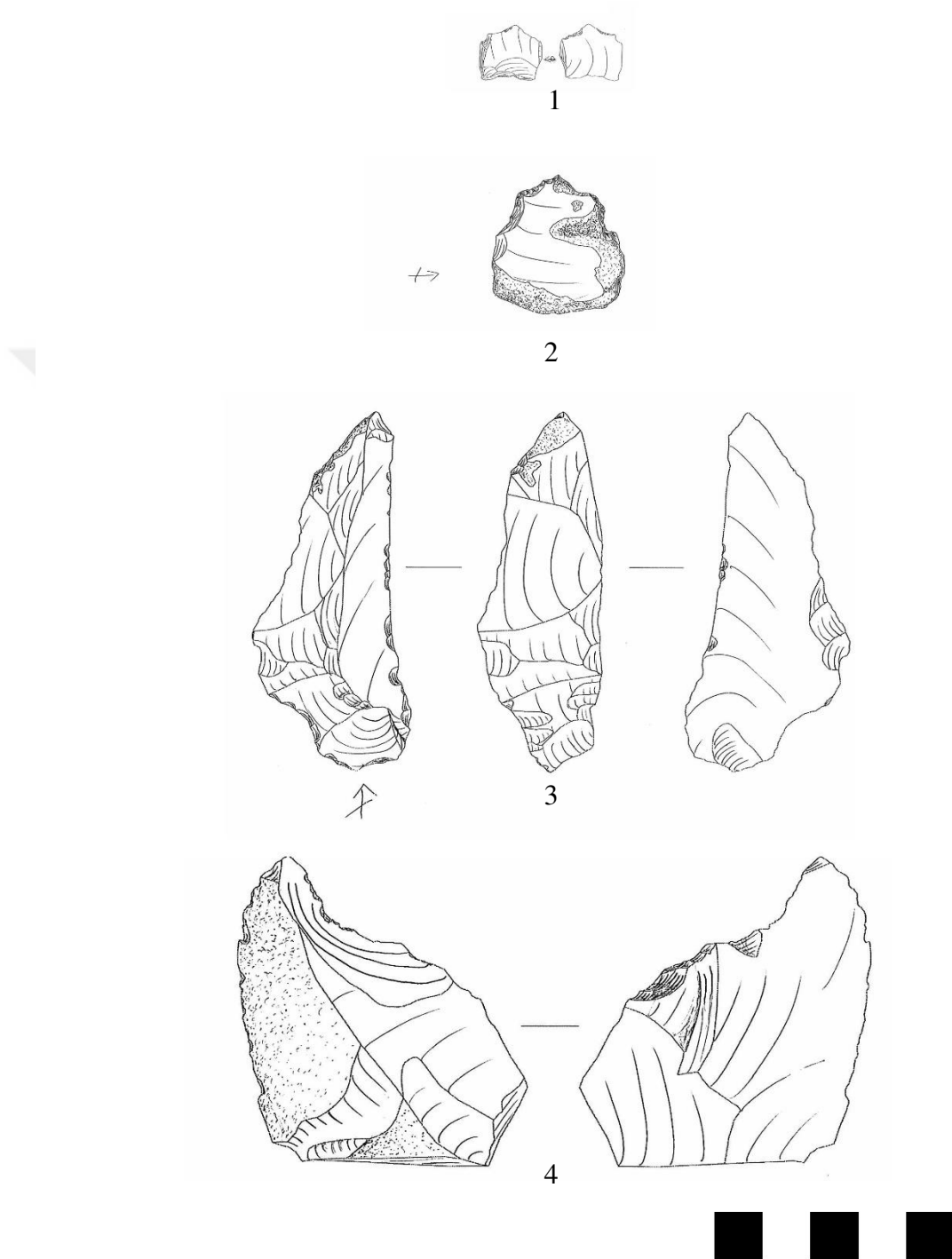
EK-14

EK-15

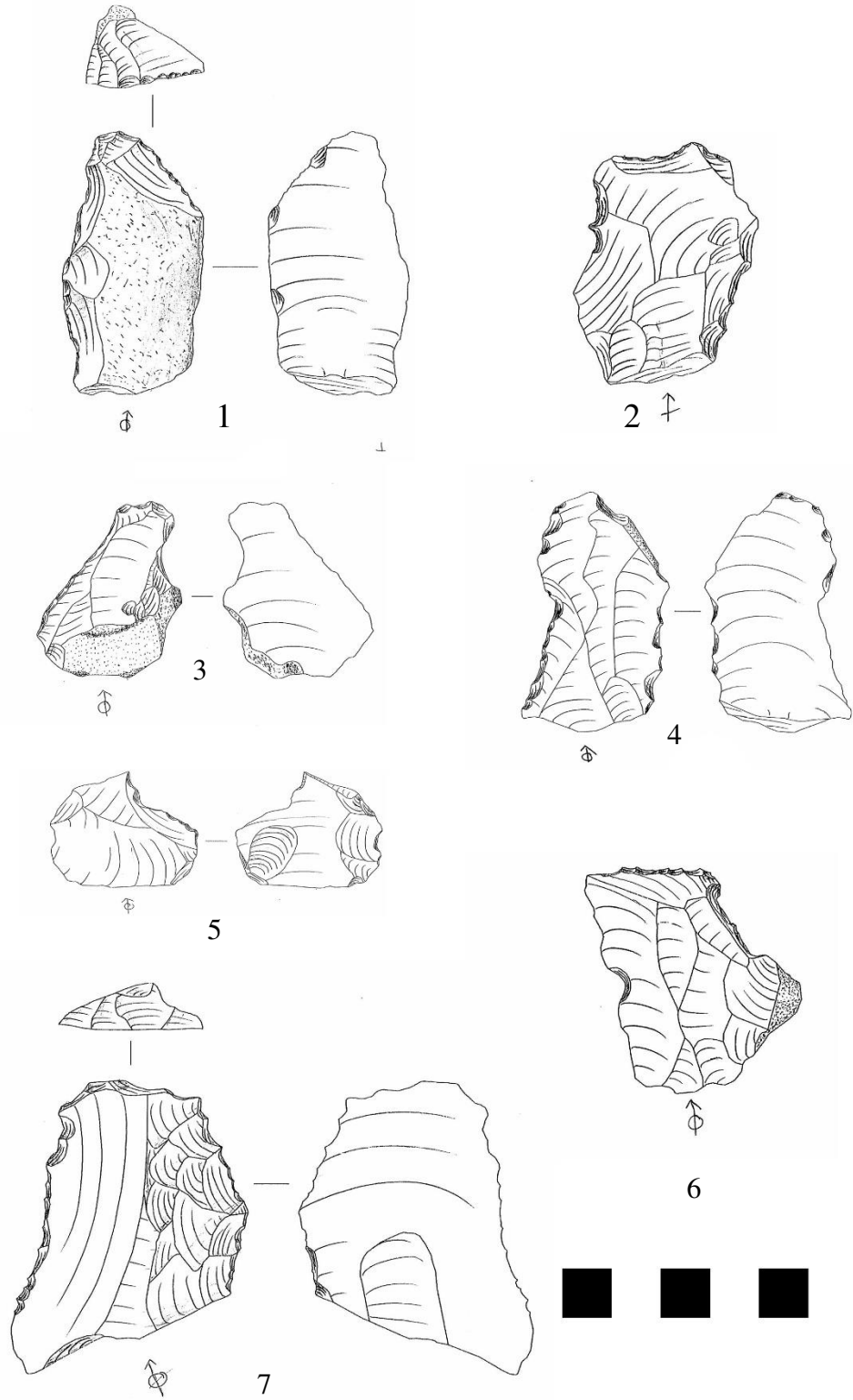

EK-16

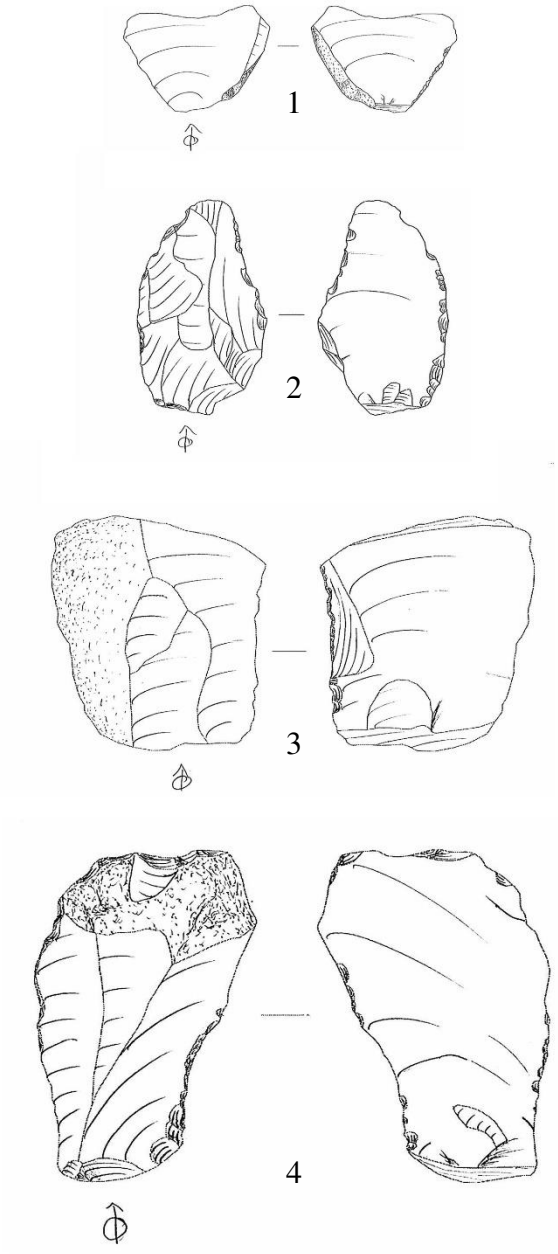
Taş Delgiler

EK-17

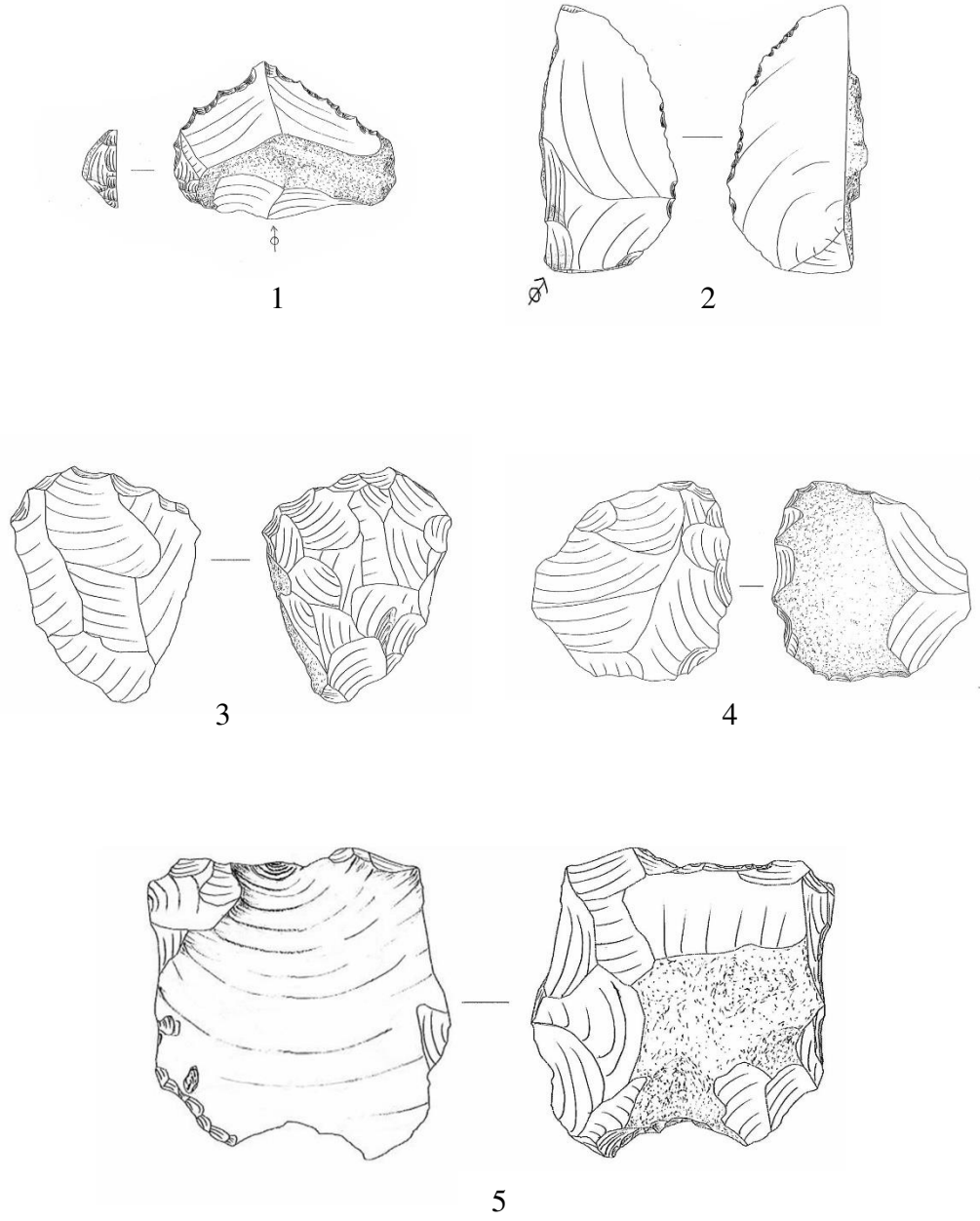
İkili Aletler

EK-18

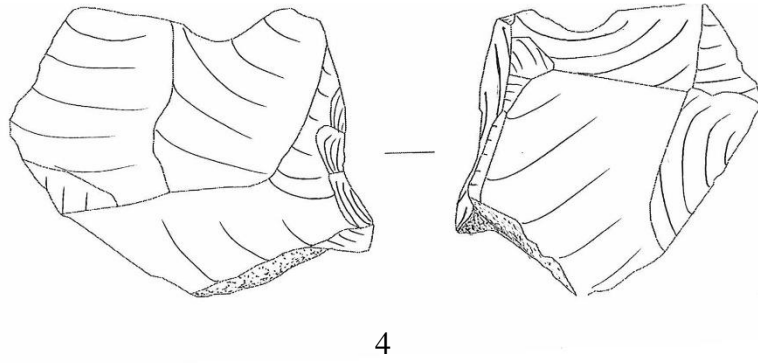
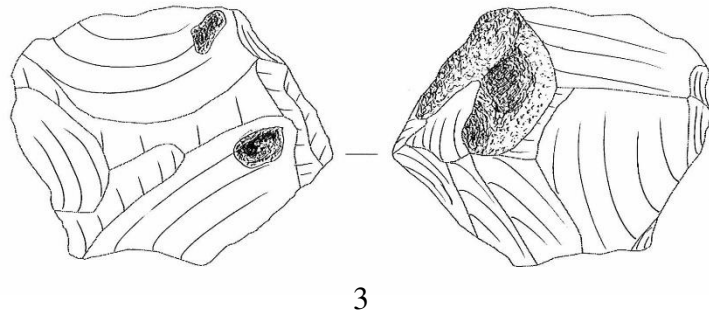
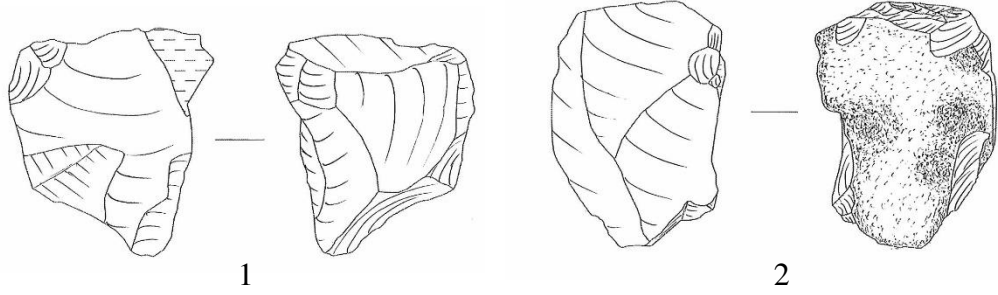

Düzeltli Yongalar

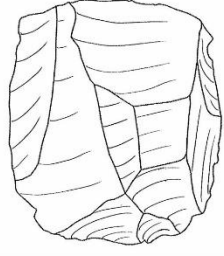
EK-19

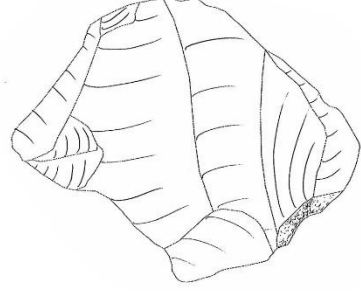
Üçlü Alet (1), Ham Sırtlı Bıçak (2), Düzeltili Çekirdekler (3, 4, 5)

EK-20

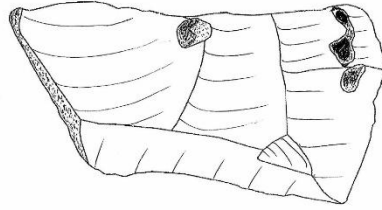
Levallois Çekirdekler

EK-21

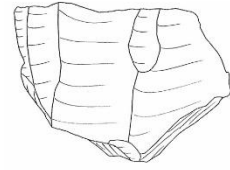
1

2

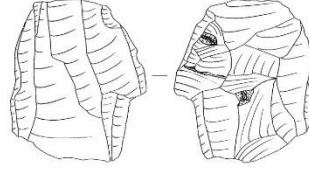
3

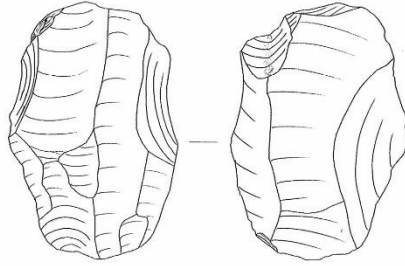
4

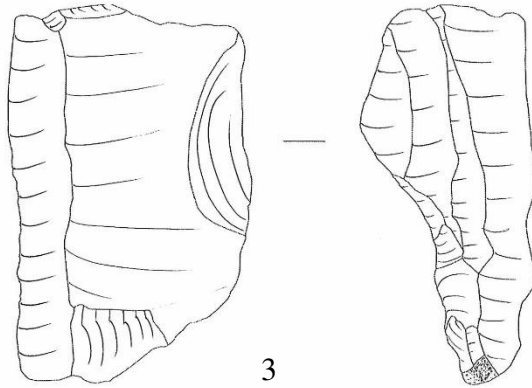
Hazırlanmamış İki Kutuplu (1-2) ve Hazırlanmamış Tek Kutuplu (3-4) Çekirdekler

EK-22

1

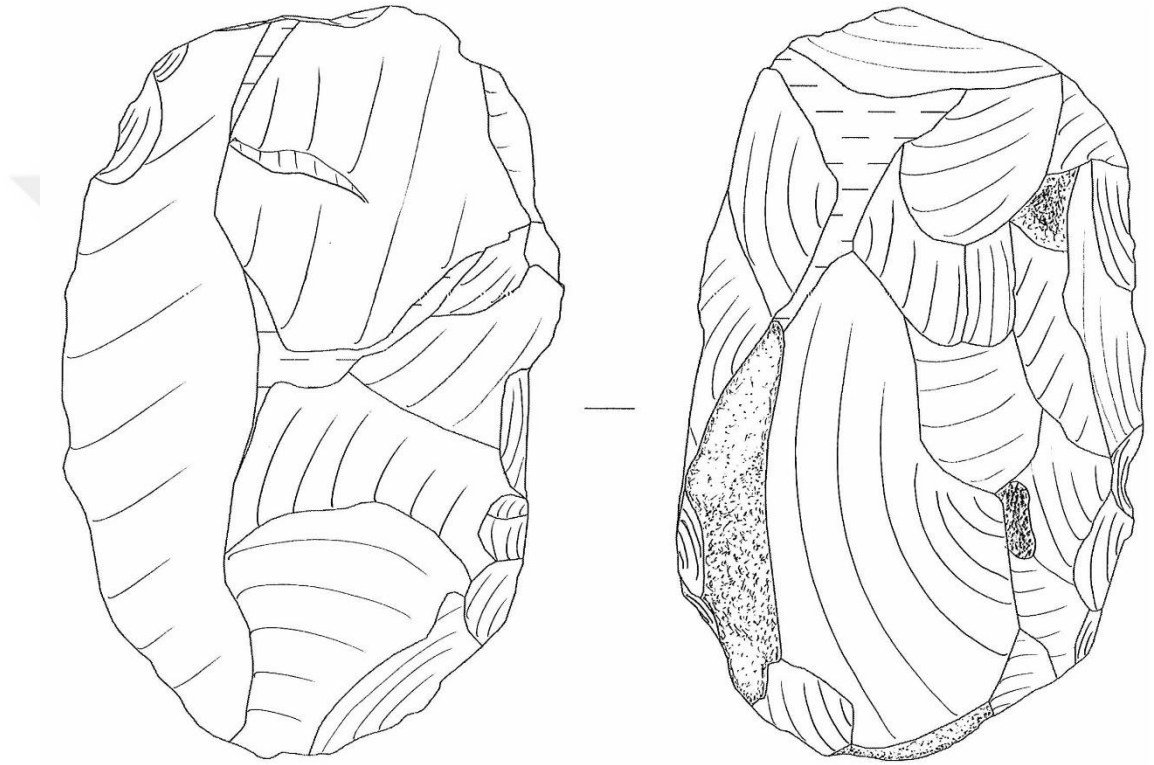
2

3

Prizmatik Dilgicik (1,2) ve Prizmatik Dilgi (3) Çekirdekleri

EK-23

Şekilsiz-Düzensiz Çekirdek

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Rıdvan Can PARMAK

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Arkeoloji Bölümü (2015-2019)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Arkeoloji A.B.D. (2019-2022)

Yabancı Dil ve Düzeyi : İngilizce

İş Deneyimi : Çemialo Sırtı Kurtarma Kazısı (2014)

Kibyra Antik Kenti Kazısı (2017)

Sagalassos Antik Kenti Kazı Laboratuvarı (2018)

Pazaryeri Höyük Kazısı (2019)

Şeref Höyük/Komama Çevresi Yüzey Araştırması (2020-2021)

Burdur Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması (2021-2022)

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

Fındık, B., Mayda, S., Demirel, F. A. ve Parmak, R. C. (2022). Burdur Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması-2021. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 32-49.